

การเสริมสร้างความรู้พื้นฐานทางการเงิน
เพื่อแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือน

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.ชโยดม สรรพศรี

คณบดี

คณะเศรษฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 57
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2557-2558

บทคัดย่อ

เรื่อง การเสริมสร้างความรู้พื้นฐานทางการเงินเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือน

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย รองศาสตราจารย์ ดร.ชโยดม สรรพศรี **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** 57

หนี้ครัวเรือนของไทยมีอัตราการเพิ่มขึ้นรวดเร็วมาก แม้ว่าปัจจุบันยังไม่ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจโดยตรง แต่เป็นความเสี่ยงต่อระบบเศรษฐกิจในระยะยาวหากขาดการแก้ไขอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์การสร้างหนี้และแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือน การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมจะช่วยอธิบายการตัดสินใจของบุคคลได้แม้ว่าการตัดสินใจนั้นไม่อยู่บนหลักของเหตุและผล ในกรณีนี้เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมถูกนำมาประยุกต์ใช้ต่อการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่าง คือทหารกองประจำการที่จังหวัดทหารบกราชบุรี เพื่อศึกษาการพฤติกรรมตัดสินใจการก่อหนี้ การออม การลงทุน และการบริหารความเสี่ยง โดยนำผลที่ได้มาวางแผนนโยบายการให้พื้นฐานความรู้ทางการเงินแก่ทหารกองประจำการทั่วประเทศ และมุ่งหวังให้นำความรู้กลับไปเผยแพร่ต่อในครอบครัว และชุมชนตามภูมิสำเนา บทความนี้ยังวิเคราะห์แนวทางการจัดการองค์ภาครัฐที่ดูแลความรู้พื้นฐานทางการเงินเพื่อลดงานที่ซ้ำซ้อน และเพิ่มประสิทธิภาพ โดยอาศัยประสบการณ์นานาชาติมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้ไทยสามารถเติบโตได้อย่างมั่นคง และยั่งยืน

คำนำ

หนี้สินครัวเรือนของไทยมีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในหลายปีที่ผ่านมา จนสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในอนาคตได้ ดังนั้นการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินแก่ประชาชน เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันแก่ครัวเรือนและประเทศ จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างเร่งด่วน ในงานศึกษานี้เป็นการทดลองการให้ความรู้ทางการเงินขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหนี้ การแก้หนี้ การฉลาดซื้อ และการออมกับความเสี่ยง โดยทดสอบกับกลุ่มทหารกองประจำการ และงานศึกษามีข้อเสนอแนะต่อการนำไปปฏิบัติใช้โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มราชการทหาร อีกทั้งมีความคาดหวังว่าทหารที่ได้รับความรู้ จะนำไปถ่ายทอดให้กับครัวเรือน เมื่อหมดภาระทหารกองประจำการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชโยดม สรรพศรี)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 57

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ 1	บทนำ
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย
	ขอบเขตของการวิจัย
	วิธีดำเนินการวิจัย
	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย
บทที่ 2	แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมปริทัศน์
	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคและการออม
	เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม
	ความรู้พื้นฐานทางการเงิน
	สรุป
บทที่ 3	หนี้สินครัวเรือน และการให้ความรู้ทางการเงินในประเทศไทย
	การก่อหนี้สินภาคครัวเรือน
	ข้อมูลพื้นฐานของหนี้สินครัวเรือน
	การสนับสนุนองค์ความรู้พื้นฐานทางการเงิน และการออมในประเทศไทย
	การสำรวจความรู้ทางการเงินของไทย
	สรุป

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ 4	วิธีการศึกษา	45
	การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ	45
	การวิเคราะห์เชิงปริมาณวิเคราะห์	45
	สรุป	48
บทที่ 5	ผลการวิเคราะห์	49
	การศึกษาเชิงคุณภาพ จากประสบการณ์ของต่างประเทศ	49
	การศึกษาเชิงปริมาณวิเคราะห์	52
บทที่ 6	สรุป และข้อเสนอแนะ	74
	สรุป	76
	ข้อเสนอแนะ	79
บรรณานุกรม		81
ภาคผนวก		83
	ผนวก ก แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้น	83
	ผนวก ข แบบทดสอบเพื่อการแบ่งกลุ่มระดมความคิด	94
	ผนวก ค ผลทางสถิติทั่วไปและข้อมูลทางการเงินของผู้เข้ารับการทดสอบ	96
ประวัติย่อผู้วิจัย		110

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2-1	เปรียบเทียบแนวคิดระหว่างเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม และเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก	15
3-1	หนี้สินครัวเรือนต่อรายได้ ของครัวเรือนระหว่างปี 2547-2556	29
3-2	หนี้สินครัวเรือนเฉลี่ยต่อครัวเรือน ปี 2556 (บาท)	29
3-3	หนี้สินครัวเรือนเฉลี่ยแยกตามสถานภาพ แยกตามอาชีพ (2556)	30
3-4	จำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนแยกตามรายภาค	32
3-5	จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้รายภาค	33
3-6	จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้สิน จำแนกตามประเภทการกู้ ประเภทหนี้ และสถานะทางเศรษฐกิจ	34
3-7	บทบาทของหน่วยงานของไทย จำแนกตามกลุ่มเป้าหมาย	36
3-8	บทบาทของหน่วยงานของไทย จำแนกตามกิจกรรม	37
3-9	GAP ขององค์ความรู้ทางการเงินของคนไทยจำแนกตามกลุ่มเป้าหมายและ ผู้ให้ความรู้มาตรฐาน / หลักสูตร	38
3-10	สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลให้คนไทยขาดความรู้ทางการเงิน	41

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
1-1	อัตราการเจริญเติบโตของประเทศไทย 2533 - 2557	2
1-2	สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของไทย	3
1-3	สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ เปรียบเทียบระหว่างประเทศ	4
2-1	พฤติกรรมกรรมการออมที่อธิบายโดยทฤษฎีของ Keynes	8
2-2	Permanent Income Hypothesis and Life Cycle Theory	9
2-3	ปริมาณและเวลาที่ให้ความรู้ทางการเงินมีความสำคัญ	22
2-4	Financial Capability แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง Financial Education Financial Literacy และ Financial Inclusion	23
3-1	ร้อยละของรายได้โดยเฉลี่ยของครัวเรือน แยกตามแหล่งที่มาของรายได้	28
3-2	ร้อยละของรายจ่ายโดยเฉลี่ยของครัวเรือน แยกตามแหล่งที่มาของรายจ่าย	28
3-3	หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน และสัดส่วนครัวเรือนที่มีหนี้จากกลุ่มตัวอย่าง	29
3-4	ร้อยละของครอบครัวที่มีหนี้ในระบบและนอกระบบ และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อ ครัวเรือน	30
3-5	ร้อยละของหนี้สินในระบบและนอกระบบ เฉลี่ยต่อครัวเรือน แยกตามวัตถุประสงค์ ของการกู้ยืม	31
3-6	ร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้ แยกตามแหล่งเงินกู้	31
3-7	ผลการสำรวจความรู้ทางการเงิน 6 มิติ ปี 2556	43

บทที่ 1

บทนำ

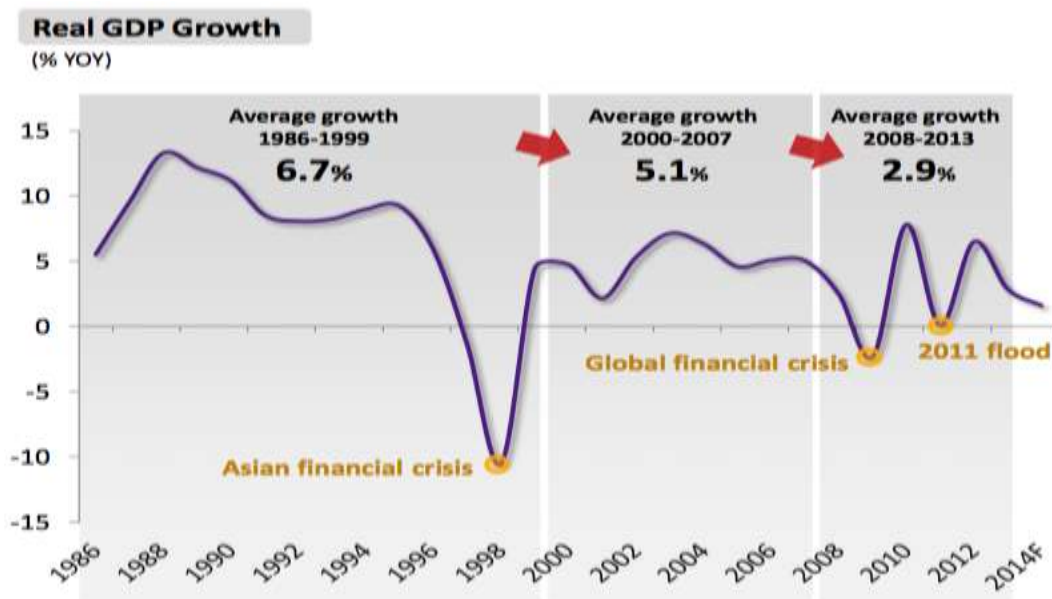
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2527/28 ได้มีการประกาศลดค่าเงินบาท และมีผลให้การนำเข้าชะลอตัวลง ขณะที่เงินทุนไหลเข้าโดยเฉพาะจากญี่ปุ่น ทำให้เกิดการวางรากฐานธุรกิจในหลายอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงาน ส่งผลให้เศรษฐกิจไทยปรับตัวดีขึ้น จนเติบโตอย่างรวดเร็วในปี 2531-33 แต่แนวโน้มระยะยาวพบว่า สภาวะเศรษฐกิจไทยในระยะ 30 ปีที่ผ่านมา มีอัตราการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยลดลงมาโดยตลอด

เหตุผลหลักในการอธิบายการลดลงของอัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยคือ แรงงานจำนวนมากที่เป็นปัจจัยในการผลิตสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นเพื่อการส่งออก มีอัตราค่าจ้างแรงงานที่เพิ่มสูงขึ้นจากอดีต หลังปี 2530 การใช้จ่ายของภาคครัวเรือนก็เพิ่มมากขึ้น และรวมถึงการลงทุนเพื่อการเก็งกำไรก็มีมูลค่าสูงมากขึ้น แต่หลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 พบว่าเศรษฐกิจไทยชะลอตัวลงอย่างรวดเร็ว แม้ว่าได้ใช้เวลาไม่นานก็สามารถฟื้นตัวได้ แต่ยังคงมีภาระหนี้ที่ต้องชำระ จากการที่ขาดทุนในการป้องกันค่าเงินบาท อีกทั้งเศรษฐกิจไทยมีการพึ่งพาภาคการต่างประเทศสูง รายได้จากการส่งออกเป็นรายได้สำคัญ ความผันผวนของเศรษฐกิจโลกจึงมีผลกระทบต่อไทยโดยตรง หากไม่มีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้พึ่งพาการบริโภคในประเทศมากขึ้น โอกาสที่จะหลุดพ้นจากกับดักการเติบโตของประเทศรายได้ปานกลางจึงเป็นไปได้ยากในระยะเวลายาว ความมั่นคงทางการเงินของประชาชนจึงเป็นรากฐานที่สำคัญที่จะเป็นกลไกผลักดันเศรษฐกิจไทย และรองรับความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ความมั่นคงทางการเงินจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อประชาชน ตั้งแต่ระดับฐานราก จนถึงระดับผู้มีรายได้สูงมีความรู้ทางการเงิน รู้จักการแก้ไขปัญหาหนี้สิน รู้จักการสร้างหนี้อย่างจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตที่เพียงพอ รู้จักใช้จ่าย และรู้จักที่จะออมเพื่ออนาคต

แผนภาพที่ 1-1 อัตราการเจริญเติบโตของประเทศไทย 2533 - 2557

Source: EIC analysis based on data from NESDB

ที่มา : Economic Intelligence Centre ธนาคารไทยพาณิชย์

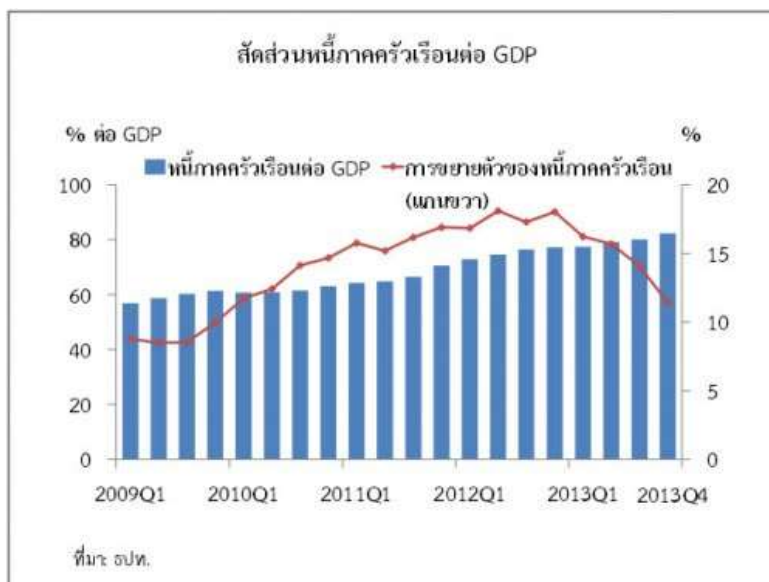
ในการสัมมนา The 14th East Asia Economic Association Convention ที่จัดเมื่อ 1-2 พฤศจิกายน 2557 ที่ผ่านมา ณ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้อำนวยการของ Asian Development Bank Institute (ADBI) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขของการนำไปสู่การเจริญเติบโตแบบยั่งยืน ที่จะประกอบไปด้วย ๙ เงื่อนไข คือ (1) ความมีเสถียรภาพทางการเมือง และเศรษฐกิจ ที่เชื่อมโยงไปในนโยบายการเงิน การคลัง และอัตราแลกเปลี่ยน (2) การสนับสนุนให้มีการเติบโตอย่างเท่าเทียม และมีรายได้ที่เท่าเทียม (3) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลาง และหน่วยงานในภูมิภาค (4) กระตุ้นให้เกิดความสามารถในการแข่งขัน และนวัตกรรม โดยมีเปิดโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนของ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (5) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการมีอุปทานของพลังงานอย่างมั่นคง (6) การพัฒนาตลาดการเงิน ที่ต้องประกอบไปด้วย **ความสามารถเข้าถึงแหล่งทุนด้วยต้นทุนที่เป็นธรรม (Financial Inclusion) การมีกฎระเบียบทางการเงิน (Financial Regulations) และ การมีความรู้ทางการเงิน (Financial Education)** (7) การศึกษา และการดูแลสุขภาพ (8) การติดต่อและความเชื่อมโยงระหว่างประเทศอย่างไร้รอยตะเข็บ โดยการลงทุนสาธารณูปโภค และการค้าเสรี และ (9) การวางรากฐานของระบบธรรมาภิบาล และความโปร่งใส จากข้อเสนอแนะดังกล่าว ความรู้ทางการเงินเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของการนำไปสู่การเจริญเติบโตแบบยั่งยืน

ในการวางยุทธศาสตร์ของชาติ หากพิจารณาคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ที่ นายกรัฐมนตรีแถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อ 12 กันยายน 2557 ทั้งหมด 11 ด้าน ในด้านที่ 3 ได้ กล่าวถึง การลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ ได้มีการกล่าวถึง ระบบการออม ระบบการกู้ยืมที่เป็นธรรมแก่คนในชาติ และการพัฒนาศักยภาพคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ จัดสวัสดิการช่วยเหลือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในประเทศที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น รวมถึงการส่งเสริม คุณภาพชีวิตและการเงินของของคนที่เข้าสู่วัยสังคมผู้สูงอายุ รายละเอียดของการแถลงนโยบายที่ เกี่ยวข้องกับ การออมและการวางแผนทางการเงิน มีดังต่อไปนี้

“3.3 ในระยะต่อไป จะพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคม ระบบการออมและระบบสวัสดิการชุมชนให้ มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการดูแลให้มีระบบการกู้ยืมที่เป็นธรรมและการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ อีตภาพ พัฒนาศักยภาพ คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิจัดสวัสดิการช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรี และเด็ก

3.4 เตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการมีเงินหรือกิจกรรมที่ เหมาะสม เพื่อสร้างสรรค์และไม่ก่อภาระต่อสังคมในอนาคต โดยจัดเตรียมระบบการดูแลในบ้าน สถานพักฟื้น และ โรงพยาบาล ที่เป็นความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และครอบครัว รวมทั้งพัฒนาระบบการเงินการคลัง สำหรับการดูแลผู้สูงอายุ”

แผนภาพที่ 1-2 สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของไทย

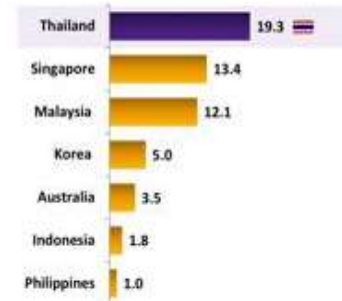
ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

แผนภาพที่ 1-3 สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ เปรียบเทียบระหว่างประเทศ

Thailand's household debt has been rising fast and is now at the level of rich countries

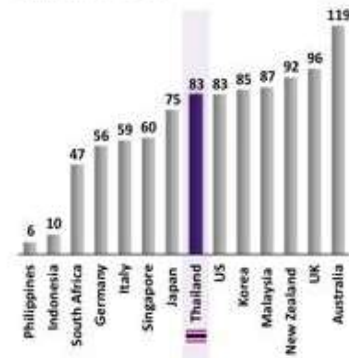
Thailand's household debt has been rising fastest in the region during the last 3 years..

Household debt in % of GDP, Change in percentage point (2010vs.2013)

..and it is currently at level similar to the rich countries

Household debt in % of GDP, 2013

Source: CEIC

ที่มา : Muthitachoen A., P Nuntramas, and P Chotewattanukul (2014), “Rising Household Debt: Implications for Macroeconomic Stability”, Bank of Thailand Symposium 2014

หนี้สินครัวเรือนของไทยได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และปี 2557 หนี้สินครัวเรือนสูงถึงร้อยละ 83 ต่อ GDP นับเป็นอัตราที่สูงเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ที่มีรายได้ต่อหัวสูง และมีความสามารถในการชำระหนี้ได้ อีกทั้งอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงพอที่จะแก้ไขภาระหนี้สินได้ สาเหตุหลายประการที่ทำให้หนี้สินครัวเรือนของไทยสูงคือ พฤติกรรมการก่อหนี้ของครัวเรือนในระดับฐานรากที่มีการสร้างภาระหนี้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และการก่อภาระหนี้สินจากการใช้เงินเกินตัวอย่างฟุ่มเฟือยโดยมิได้วางแผน ประกอบกับนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ และการลดลงของข้อจำกัดในการเข้าถึงสินเชื่อมีส่วนสำคัญที่ทำให้หนี้สินของครัวเรือนไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

บทความวิจัย Muthitachoen A., P Nuntramas, and P Chotewattanukul (2014) ที่นำเสนอในงานสัมมนาประจำปี 2557 จัดโดยธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่า การเร่งตัวของหนี้ครัวเรือนในช่วงที่ผ่านมา ยังไม่เป็นปัจจัยเสี่ยงระยะสั้นต่อเสถียรภาพของระบบการเงินโดยรวม เนื่องจากมูลค่าหนี้ที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่กระจุกตัวในกลุ่มผู้ที่มีรายได้ปานกลางถึงสูง ซึ่งมีความสามารถในการชำระหนี้ที่ดีกว่า อย่างไรก็ตามภาระหนี้ดังกล่าวมีความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ย ความเปราะบางนี้ จะเกิดเพิ่มขึ้นกับกลุ่มรายได้น้อย และรายได้ปานกลางลดหลั่นลงไป ข้อเสนอหนึ่งที่เป็นการแก้ไขปัญหา คือ ส่งเสริมการวางแผนทางการเงินแก่ครัวเรือน

ความกังวลของหนี้ครัวเรือนยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน อาทิเช่น ข่าวไตรมาส 1/2557 ในรายงานภาวะสังคม สำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระบุว่า “ครัวเรือนที่ก่อหนี้เพื่ออุปโภคบริโภคเป็นหลัก มีจำนวน 4.7 ล้านครัวเรือน หรือประมาณ 1 ใน 3 ของครัวเรือนที่เป็นหนี้ มีการก่อหนี้เพื่ออุปโภคบริโภคเป็นมูลค่ามากกว่าร้อยละ 70 ของมูลค่าหนี้รวมของครัวเรือน ต้องเผื่อระวังเพราะอาจจะเป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เนื่องจากข้อมูล ณ สิ้นปี 2556 มีครัวเรือน ร้อยละ 42 มีรายได้ไม่พอกับรายจ่ายและภาระหนี้ ดังนั้นแนวโน้มปี 2557 แม้การก่อหนี้จะชะลอตัว แต่ให้ระวังการผิณฑหนี้” ในขณะที่ในปี 2558 ธปท. คาดการณ์ว่าระดับหนี้ครัวเรือนจะทรงตัวและค่อยๆ ปรับตัวลดลงได้ เมื่อเศรษฐกิจไทยในปีหน้าขยายตัวขึ้น และสถาบันการเงินมีความระมัดระวังในการปล่อยสินเชื่อ และนโยบายกระตุ้นการใช้จ่ายน่าจะหมดไป ด้วยภาวะเศรษฐกิจไทยเติบโตได้น้อย ทำให้สินเชื่อหนี้ครัวเรือนเริ่มขยายตัวในอัตราชะลอลง

ไม่ว่าจะมีข้อคิดที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร หนี้สินครัวเรือนเป็นปัญหาในระยะยาวที่ควรรับการดูแล และให้ความรู้ทางการเงินแก่ครัวเรือนอย่างใกล้ชิดก่อนที่จะกลายเป็นปัญหาที่อาจจะลุกลาม ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสี่ยงแก่ระบบเศรษฐกิจโดยรวม การวางรากฐานความรู้ทางการเงินแก่ครัวเรือนจึงต้องมีการวางกรอบให้เหมาะสมกับอายุ สถานะภาพ ระดับการศึกษา และ รายได้ การแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือนจึงเป็นการวางรากฐานระดับชาติเพื่อนำไปสู่เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน

ในการศึกษานี้เป็นการนำแนวคิดทางเลือกใหม่ทางด้านเศรษฐศาสตร์มาใช้ ซึ่งมีเครื่องมือการวิเคราะห์คือ Behavioural Economics งานศึกษาของ Camerer and Lowenstein (2002) ได้อธิบายพื้นฐานของ Experimental Economics หรือ Behavioural Economics ไว้ว่า “Behavioral economics increases the explanatory power of economics by providing it with more realistic psychological foundations.” การศึกษานี้จะตอบคำถามว่า รูปแบบการออมที่เหมาะสมจะเป็นอย่างไร จะเป็นแบบสมัครใจ หรือ บังคับ การให้ความรู้ทางการเงินในรูปแบบใดจึงจะเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างหนี้สินภาคครัวเรือนของประเทศไทย
2. เพื่อเปรียบเทียบการจัดการและการวางระบบกลไกแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือน ของประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา
3. เพื่อศึกษาพฤติกรรมก่อหนี้ของภาคครัวเรือน และความเสี่ยง ของกลุ่มตัวอย่าง

4. การวางยุทธศาสตร์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ที่อาจจะเกิดจากหนี้สินภาคครัวเรือน
ของไทย

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษากลุ่มผู้บริโภคที่เข้าถึงได้เพื่อทดสอบ เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (Behavioral Economics) โดยเป้าหมายคือ ทหารกองประจำการ

ในกรณีของทหารกองประจำการนั้นมีเหตุผลที่ ทหารกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนระดับฐานรากที่น่าจะมีสถานะของหนี้สินครัวเรือน อีกทั้งหากได้รับการถ่ายทอดความรู้ขั้นพื้นฐานทางการเงินอย่างมีระบบแล้ว น่าจะนำความรู้ หรือผลของการปรับพฤติกรรมการบริโภค ไปถ่ายทอดต่อในครัวเรือนในท้องถิ่นได้

สมมติฐานของการวิจัย

หากมีการถ่ายทอดความรู้ขั้นพื้นฐานทางการเงินแล้ว พฤติกรรมการก่อหนี้ และการออม จะเปลี่ยนแปลงในทางที่เหมาะสมกับสถานะภาพทางการเงิน

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษานี้เป็นทั้งงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์การจัดการความรู้ทางการเงินของประเทศต่างๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย และมีการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ โดยการปฏิบัติการกับกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ผลกระทบจากการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินต่อของผู้บริโภคด้านการใช้จ่ายและการออม โดยอาศัย เครื่องมือ Behavioral Economics

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เข้าใจการตัดสินใจการใช้จ่าย และการออมของผู้บริโภค ก่อนและหลังการมีความรู้พื้นฐานทางการเงิน
2. วางกลไก แผน และระบบเพื่อลดความเสี่ยงของหนี้สินภาคครัวเรือน ต่อ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เพื่อลดความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจได้

บทที่ 2

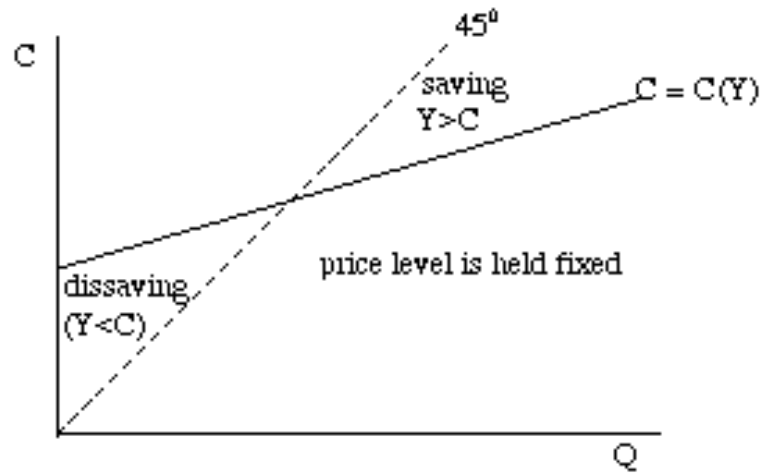
แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมปริทัศน์

บทที่ 2 ได้ทบทวนทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคและการออม พฤติกรรมการออมหลักเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม และหลักความรู้พื้นฐานทางการเงิน ที่รวมถึงความเหมือนและความแตกต่างของ Financial Literacy, Financial Education, Financial Inclusion และ Financial Capability

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคและการออม

Keynes เป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ศึกษาพฤติกรรมการออมเป็นคนแรกๆ ที่มีการศึกษาอย่างละเอียดและเป็นระบบและครบถ้วน ได้อธิบายถึงแรงจูงใจในการออมที่มีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย กล่าวคือการออมเนื่องจากการวางแผนการใช้จ่ายในชีวิต (Life-Cycle Motive) การออมเพื่อเป็นมรดกตกทอดให้แก่รุ่นต่อไป (Bequest Motive) การออมเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรสนิยมในการใช้จ่าย (Improvement Motive) การออมเพื่อต้องการซื้อสินค้าคงทน (Downpayment Motive) การออมเนื่องจากผลตอบแทนและการเพิ่มมูลค่าของสินทรัพย์ (Intertemporal Substitution Motive) การออมเพื่อการลงทุนทางธุรกิจ (Enterprise Motive) การออมเพื่อปกป้องความไม่แน่นอนในชีวิต (Precautionary Motive) การออมเพราะนิสัยประหยัด (Avarice Motive) และการออมเพราะต้องการมีอิสระทางการเงิน (Independence Motive) สรุปรจาก วรเวศม์ สุวรรณระดา และ สมประวิณ มั่นประเสริฐ (2552) ทั้งนี้ Keynes ไม่ได้ใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอย่างเป็นเห็นผล (Rational-Choice Theory) แต่อาศัยความเข้าใจเชิงพฤติกรรม (Knowledge of Human Nature) และประสบการณ์จากข้อเท็จจริง (Detailed Facts of Experience) ในการอธิบายพฤติกรรมการบริโภคและการออม การอธิบายพฤติกรรมการบริโภคของ Keynes เป็นแบบการอธิบายโดยอาศัยพื้นฐานของเศรษฐศาสตร์มหภาค ที่หาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ที่กำหนดการบริโภค ตามแผนภาพที่ 2-1

แผนภาพที่ 2-1 พฤติกรรมการออมที่อธิบายโดยทฤษฎีของ Keynes

ที่มา : McPhail, Edward, Online , 2007.

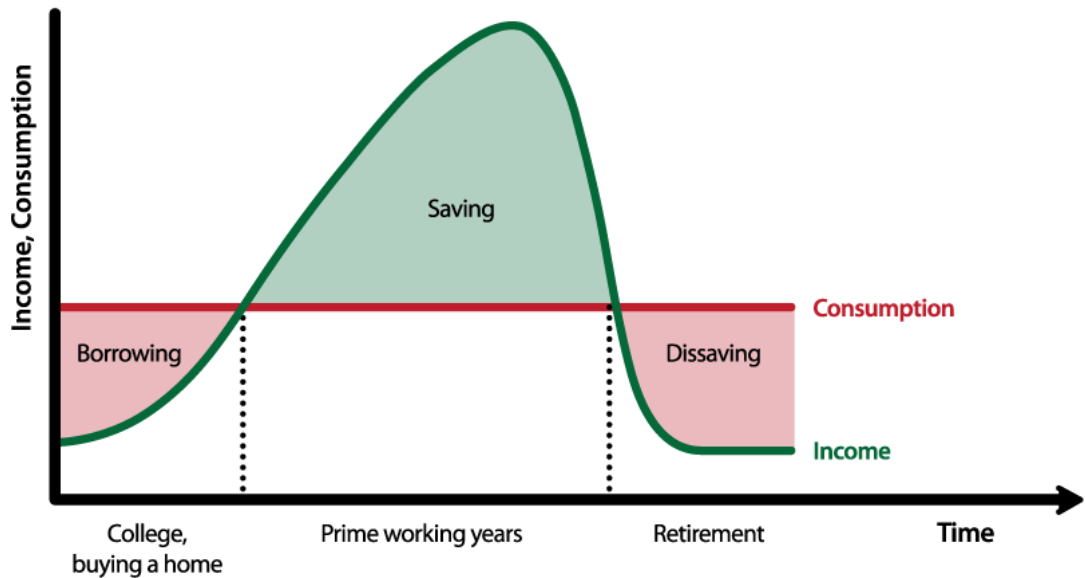
<http://edwardmcphail.com/intromacro/lecture9.1/intromacro9.html>

หลังจากยุคของ Keynes นักเศรษฐศาสตร์ได้พยายามอธิบาย การบริโภคของครัวเรือนว่านอกจากจะขึ้นอยู่กับรายได้หลังหักภาษีแล้ว ยังขึ้นกับรายได้ปัจจุบันเปรียบเทียบกับรายได้ในอดีต และรายได้เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนอื่นๆ ที่เรียกว่า Relative-Income Hypothesis

วิวัฒนาการของการพัฒนาการศึกษาเรื่องการออมมีมาอย่างต่อเนื่อง แบบจำลองที่เป็นรากฐานสำคัญของการอธิบายพฤติกรรมการออมและการบริโภคของคนในระบบเศรษฐกิจมาจากแบบจำลองวงจรชีวิตและรายได้ถาวร (Life Cycle Permanent Income Hypothesis) ตามแผนภาพที่ 2.2 ที่มีมาตั้งแต่งานวิจัยของนักเศรษฐศาสตร์ที่ได้รับรางวัลโนเบล เช่น Modigliani และ Friedman ที่อาศัยรากฐานของเศรษฐศาสตร์จุลภาคในเรื่องพฤติกรรมการเลือกของผู้บริโภค (Consumer Choice) มาอธิบายการบริโภคและการออม เป็น Life Cycle Theory และ Permanent Income Model ที่หมายถึง การจัดการการเปลี่ยนแปลงของรายได้ตลอดช่วงอายุ โดยที่ Modigliani and Brumberg (1954) และ Friedman (1957) ได้อธิบายไว้ว่า เป้าหมายของผู้บริโภคคือการจัดสรรการบริโภคให้เป็นไปอย่างราบเรียบตลอดช่วงที่ชีวิตอยู่ (Consumption Smoothing) ทั้งนี้ต้องมีการจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมโดยมีการออมและการกู้ยืม (saving and Borrowing) ยืมเป็นเครื่องมือในการทำให้การบริโภคเป็นไปตามเป้าหมายที่วางเอาไว้ ในขณะที่ผู้บริโภคน้อย ต้องทำการกู้ยืมจากรายได้ที่คาดว่าจะได้ในอนาคต เมื่ออยู่ในวัยที่ทำงานได้เต็มที่ก็จะทยอยใช้หนี้ในอดีตและออมไว้ยามชรา เมื่อถึงวัยชราจะใช้เงินออมดังกล่าวมาดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ดังนั้นการออม และการกู้ยืม จึงเป็นการวางแผนไปข้างหน้า ในการจัดสรรทรัพยากร แม้ว่าในบางช่วงที่มีความไม่แน่นอน อาจจะไม่ดีรายได้หดหาย หรือโชคไม่ดีรายรับเป็นเงินก้อนที่ไม่ได้คาดคิด ก็

จะต้องอาศัยการกู้ยืม และการออม เป็นเครื่องมือในการทำให้การบริโภคราบเรียบ ซึ่งเป็นพื้นฐานการศึกษาทฤษฎีการออมมาจนปัจจุบัน

แผนภาพที่ 2-2 Permanent Income Hypothesis and Life Cycle Theory

ที่มา : Federal Reserve Bank of St.Louis.

<https://research.stlouisfed.org/pageone-economics/pages/newsletter.php?nid=97>

ทั้งนี้กล่าวได้ว่าการบริโภคของครัวเรือนนั้นขึ้นอยู่กับรายได้ถาวรของครัวเรือน และความมั่งคั่ง (Wealth) ทั้งนี้ครัวเรือนจะใช้การออมและการกู้ยืมเป็นเครื่องมือในการกระจายรายได้และความมั่งคั่งตลอดช่วงชีวิต และอาจจะมีผลต่อเนื่องไปยังรุ่นลูกและหลานสืบไป อีกทั้งการออมและการกู้ยืมจะเป็นเครื่องมือในการจัดการความไม่แน่นอน (Uncertainty) ต่อรายได้ เพื่อที่จะทำให้การบริโภคเป็นไปอย่างราบเรียบตลอดช่วงชีวิต

Zinman (2014) ใช้ตัวเลขทางสถิติของสหรัฐอเมริกาพบว่าได้หนี้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วตั้งแต่ปี 2543 และถึงจุดที่มีหนี้สินสูงที่สุดในปีที่มีวิกฤตการณ์ Sub-Prime ปี 2551 ครัวเรือนมีอัตราการใช้บัตรเครดิตเพื่อสร้างหนี้ร้อยละ 65 และในตลาดสินเชื่อของผู้บริโภค มีการกู้ยืมเพื่อที่อยู่อาศัยร้อยละ 45 กู้ยืมเพื่อการศึกษาร้อยละ 19 และกู้ยืมเพื่อซื้อพาหนะร้อยละ 30 สาเหตุของการกู้ยืมเพิ่มขึ้นเพราะการพัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับการกู้ยืมทั้งวิธีการอนุมัติ และผลิตภัณฑ์ทางการเงิน ตั้งแต่การลดต้นทุน การจัดการความเสี่ยงโดยคำนวณไว้ในราคา (Risk-based Pricing) การติดตามหนี้ การยึดทรัพย์ การทำ Securitization และการมีตลาดรองสินเชื่อ นอกจากนี้เนื่องจากราคาบ้านที่เพิ่มสูงขึ้นผู้กู้สามารถนำบ้านมาเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันได้ง่ายขึ้น ความเหลื่อมล้ำของ

รายได้ที่สูงขึ้น ทำให้มีอุปทานของเงินให้กู้มากขึ้น ขณะที่อุปสงค์การกู้จากคนมีรายได้น้อยก็มากขึ้นตาม นอกจากนี้ Zinman (2014) ได้วิเคราะห์ถึงประสิทธิภาพในการตัดสินใจในการกู้ยืมว่ามีสามประการ คือ การขึ้นอยู่กับผลของการกู้ที่มีต่อเงื่อนไขทางการเงินอื่นๆ (Downstream Impacts of Credit Access) การเปลี่ยนแปลงของความเป็นอยู่ (Credit as Insurance and Exercising an Option to Default) และการลดต้นทุนให้น้อยที่สุดในสองกรณีคือก่อนกู้และหลังกู้ (Contract Choice and Price Dispersion) ส่วนเหตุผลในการกู้ยืมนั้นมาจาก ความแตกต่างของราคาระหว่างเวลา (Intertemporal Prices) ที่เกิดมาจากต้นทุนการกู้ยืมและต้นทุนการฝากเงิน ทำให้ผู้กู้มีการกระจายการบริโภคระหว่างเวลา ทั้งนี้ต้องรวมความเสี่ยงไว้ในราคาหรือต้นทุนด้วย Guerrieri and Lorenzoni (2011) กล่าวว่า การกู้ยืมเป็นการทำให้การบริโภคราบเรียบระหว่างเวลาในกรณีที่มีรายได้มีความผันผวน Eggertsson and Krugman (2012) สศก. และสรุปว่าผู้กู้มีความอดทนน้อยกว่าผู้ให้กู้ และต้องการบริโภคในปัจจุบันมากกว่าอนาคต ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า การวิเคราะห์ตลาดประเทศที่เจริญแล้วไม่ได้มีการกล่าวถึงเศรษฐกิจนอกระบบ และการกักนอกระบบ

Zinman (2014) มีข้อเสนอแนะทางนโยบายหลายประการ ตั้งแต่การแทรกแซงของผู้รับผิดชอบทางการเงิน ทั้งทางด้านต้นทุนการกู้และปริมาณ และได้อ้างอิงถึงการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงิน (Financial Literacy) อย่างไรก็ดีตามมิจงานศึกษาที่ยังต้องลงในรายละเอียดเพราะว่าแม้มีหลักฐานทางวิชาการที่มีนัยสำคัญว่า ความรู้พื้นฐานทางการเงินว่ามีสหสัมพันธ์ (Correlations) กับผลทางเศรษฐกิจ แต่ยังไม่มีความชัดเจนว่าอะไรเป็นเหตุและอะไรเป็นผล (Causality) ดูได้จากงานของ Luasardi and Mitchell (2014) นอกจากนี้ Hasting, Madrain, and Skimmyhorn (2013) และ Fernandes, Lynch, and Netermeyer (2014) การแทรกแซงทางนโยบายไม่ทำให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินเพิ่มขึ้น แต่ Milgrom (2008) เห็นว่าการให้ความรู้ทางการเงินมีผลดีทางสังคม การศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมจึงมีความสำคัญในการอธิบายการกู้เงินเกินพอดี และการถูกชักจูงให้กู้โดยผลิตภัณฑ์ทางการเงินใหม่ๆ

พฤติกรรมกรรมการออม

วัตถุประสงค์ของการกู้และการออมคือการโอนย้ายความมั่งคั่งจากช่วงหนึ่งของเวลาไปสู่อีกช่วงหนึ่ง เพื่อวัตถุประสงค์ในการกระจายรายได้ และลดความเสี่ยงที่อาจจะเกิดจากความผันผวนของเศรษฐกิจ หรือกระจายรายได้ส่วนเกินที่ไม่ได้คาดไว้ไปการบริโภคในอนาคต เครื่องมือในการออมมีหลากหลาย สรุปลงจากงานศึกษาของ วรเวศม์ สุวรรณระดา และคณะได้ดังนี้

1. การออมทางตรง หมายถึง การออมผ่านเครื่องมือการออมที่มีอยู่ในตลาดการเงินประเภทต่างๆ ได้แก่ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ศูนย์ซื้อขายตราสารหนี้แห่งประเทศไทย และการออมในระบบสหกรณ์ด้วย

2. การออมทางอ้อม หมายถึง การออมที่ออมผ่านเครื่องมือประเภทต่างๆ ในตลาดการเงิน โดยมีสถาบันการเงินเป็นตัวกลางในการจัดสรรเงินออม โดยมีเงื่อนไขหลายรูปแบบ

2.1 การออมแบบไม่ผูกพัน หมายถึง การออมที่ไม่มีพันธะสัญญาในเรื่องระยะเวลา หรืออาจมีแต่ไม่ยาวนาน ผู้ออมสามารถเรียกคืนเงินออมได้ทันทีที่ทวงถาม ได้แก่ ฝากเงินกับธนาคารพาณิชย์ และธนาคารเฉพาะกิจของรัฐ

2.2 การออมแบบผูกพันระยะยาว หมายถึง การออมที่มีพันธะสัญญาระหว่างผู้ออมที่เป็นเจ้าของเงินกับเครื่องมือการออม เงื่อนไขวิธี รวมถึงขนาดของการออม การยกเลิกการออม ผลตอบแทนของการออม และระยะเวลาในการออม การออมแบบผูกพันระยะยาวนี้ กลุ่มคนและกลุ่มอาชีพจะมีโอกาสในการเข้าถึงที่แตกต่างกันไปโดยที่บางกลุ่มคนไม่มีโอกาสเข้าถึงในรูปแบบใดเลย การออมแบบผูกพันในระยะยาวของประเทศไทยมีอยู่ 2 รูปแบบ ได้แก่

2.2.1 การออมภาคบังคับ หรือการออมที่รัฐบาลกำหนดให้ต้องมี เพื่อการประกันความเสี่ยงภัยต่อการดำรงชีพให้แก่ กองทุนประกันสังคม กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ

2.2.2 การออมแบบสมัครใจ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการออมขั้นพื้นฐานได้แก่ การออมในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ซึ่งรัฐบาลได้ส่งเสริมโดยผ่านทางมาตรการภาษี โดยเงินสมทบของนายจ้างและเงินสะสมของลูกจ้างสามารถนำมาลดหย่อนภาษีได้ เช่น LTF และ RMF

อย่างไรก็ตาม ระบบการออมดังกล่าวที่เป็นการออมแบบผูกพัน สามารถใช้ได้กับแรงงานในระบบเท่านั้น เพราะมีการจ่ายเงินเดือนอย่างมีระบบ เสียภาษีอย่างถูกต้อง มีการหักส่วนหนึ่งของรายได้และการสมทบส่วนของผู้จ้างเพื่อเป็นกองทุนการออม แต่แรงงานนอกระบบไม่มีการจดทะเบียน ไม่มีนายจ้าง อยู่นอกระบบภาษี และส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีลักษณะกระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ สำหรับกลุ่มเกษตรกร ผู้ค้าวิสาหกิจขนาดเล็ก แรงงานนอกระบบ และผู้ให้บริการนอกระบบ จึงไม่ถูกบังคับให้ออมหรือมีแรงจูงใจให้ออมโดยการลดหย่อนภาษี เพราะไม่ได้เสียภาษีอยู่แล้วเพราะค่าจ้างแรงงานต่ำ หรือ ไม่อยู่ในระบบภาษี ปัญหาที่ตามมาคือ การขาดความมั่นคงในระยะยาว และเมื่อมีความผันผวนของระบบเศรษฐกิจ ทำให้ต้องกู้ยืมจากแหล่งการเงินนอกระบบ

ทางออกหนึ่งของกลุ่มแรงงานนอกระบบ คือการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ระดับชุมชน อาทิ เช่น ชุมชนกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และ กองทุนสวัสดิการต่างๆ แต่การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนมีทั้งที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลว การทำงานของกลุ่มในชุมชนไม่มีประสิทธิภาพ เกิดมาจากแรงผลักดันที่ไม่ได้เกิดจากภายในชุมชนเอง แต่การริเริ่มเกิดจากการผลักดันของบุคคลภายนอกซึ่งไม่ได้ให้การแนะนำและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง และชาวบ้านขาดความรู้ทำให้การรวมกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จ และคณะทำงานของกลุ่มอาจขาดความทักษะและความสามารถในการเรียนรู้การบริหาร

วรวุฒิ สุวรรณระดา และคณะ (2551) ได้ทบทวนวรรณกรรมที่อธิบายพฤติกรรมการตัดสินใจการออม โดยมีงานศึกษาของ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2547) และ Kobsak Pootrakool, Kiatipong Ariyapruchya, and Thammanoon Sodsrichai (2005) ทั้งสองงานศึกษามีการใช้ข้อมูลของ Socio Economic Survey ที่มาจากการสำรวจคนละปีกัน ทั้งสองการศึกษาพบว่าเหมือนกันว่า รายได้ของครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน และอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน มีผลต่อการตัดสินใจในการออม

พฤติกรรมการออมในระดับจุลภาค งานของ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2547) ใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูล Socio Economic Survey ปี 2543 ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน รายได้ยกกำลังสอง ขนาดครัวเรือน ภูมิภาค อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน อายุ และสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของหัวหน้าครัวเรือน มาประมาณการพฤติกรรมการออมของครัวเรือน ด้วยแบบจำลองทางเศรษฐมิติ ผลการศึกษาผลของการศึกษาพบว่า รายได้ของครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน อายุ ภูมิภาค อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน และสถานะเศรษฐกิจและสังคมของหัวหน้าครัวเรือน มีผลต่อระดับพฤติกรรมการออมของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญ

Kobsak Pootrakool, Kiatipong Ariyapruchya, and Thammanoon Sodsrichai (2005) ได้ใช้ข้อมูล Socio Economic Survey ปี 2547 อาศัยแบบจำลองเศรษฐมิติ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับการออมในภาคครัวเรือน โดยมีตัวแปรอิสระได้แก่ รายได้ นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ ลักษณะที่อยู่อาศัย การเข้าถึงกองทุนหมู่บ้าน กองทุนประกันสังคม ขนาดครอบครัว ภูมิภาค อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน และการศึกษา การประมาณค่าทางเศรษฐมิติพบว่า ระดับการออมของครัวเรือนจะเพิ่มขึ้นตามรายได้ จำนวนผู้มีรายได้ในครัวเรือน และความสามารถในการเข้าถึงระบบการออม ระดับการออมของครัวเรือนจะลดลงถ้าสมาชิกในครัวเรือนเป็นสมาชิกกองทุนประกันสังคมหรือกองทุนบำเหน็จบำนาญของรัฐ ได้รับสิทธิ 30 บาทรักษาทุกโรค และถ้าครัวเรือนมีบ้านเป็นของตนเองซึ่งเปรียบเสมือนว่ามีความมั่งคั่ง ระดับการออมก็จะลดลงเช่นกัน สำหรับจำนวนสมาชิกหรือขนาดของครัวเรือนก็พบว่ามีความสัมพันธ์ตรงกันข้ามกับระดับการออม เนื่องจากยิ่งครัวเรือนมีสมาชิกมากขึ้นความตระหนักถึงความจำเป็นในการออมเพื่อเป็นหลักประกันในอนาคต ก็จะมีลดลง เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนสามารถช่วยเหลือแบ่งปันความช่วยเหลือกันภายในครัวเรือนได้

Kobsak Pootrakool, Kiatipong Ariyapruchya, and Thammanoon Sodsrichai (2005) ศึกษาเกี่ยวกับการออมระยะยาวในประเทศไทย พบว่า สาเหตุที่การออมโดยรวมของประเทศลดลงมีสาเหตุสำคัญมาจากการออมในภาคครัวเรือนลดลง และสาเหตุที่ทำให้การออมในภาคครัวเรือนลดลงเกิดจากสาเหตุสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) ความพยายามจัดตั้งโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net Program) ที่เพิ่มขึ้น เช่น กองทุนประกันสังคม กองทุน

บำเหน็จบำนาญฯ การจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนและได้รับผลประโยชน์ในภายหลังถือเป็นการออม ส่วนหนึ่งอยู่แล้ว ทำให้มีแรงจูงใจในการออมลดลง (2) การบริโภคของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น (Boom in Consumption) เพราะ ธนาคารพาณิชย์เปิดช่องทางการขยายสินเชื่อ และมีรูปแบบการเงินที่หลากหลายแก่ผู้บริโภคมากขึ้น (3) โครงสร้างการออมที่เปลี่ยนแปลงไประหว่างการออมของครัวเรือนกับการออมนิติบุคคล (Shift between Corporate and Household Savings) การออมภาคเอกชนนั้นประกอบด้วย การออมจากครัวเรือนและการออมจากนิติบุคคล การออมของนิติบุคคลจะมีลักษณะคล้อยตามกับระดับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Pro-cyclical) ในขณะที่การออมของครัวเรือนจะมีลักษณะตรงกันข้ามกับระดับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Counter-cyclical)

วราเวศม์ สุวรรณระดา และคณะ พบว่า พฤติกรรมการออมของครัวเรือนไทยถูกกำหนดด้วยทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

1. รายได้ โดยทั่วไปคนเราจะสะสมเงินสด บ้าน หรือที่ดินเพื่อเป็นทรัพย์สินไว้ในวัยชรา ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีวัฏจักรชีวิต (Life Cycle Hypothesis)
2. อายุ การออมจะเพิ่มขึ้นตามช่วงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงอายุ 50-59 ปี การออมจะเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก เนื่องจากเป็นวัยที่ค่อนข้างมีความมั่นคงในอาชีพ และมีภาระในการเลี้ยงดูผู้อื่นลดลง
3. อาชีพ อาชีพที่มีโอกาสได้รายได้สูงมีแนวโน้มที่จะมีการออมมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่น เช่น กลุ่มอาชีพที่เป็นแรงงานนอกระบบมีกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (Retirement Mutual Fund) ที่เป็นรูปแบบการออมแบบสมัครใจมารับ กลุ่มอาชีพที่เป็นแรงงานนอกระบบที่มีโอกาสเข้าถึงกองทุนนี้เป็นกลุ่มผู้ประกอบอาชีพอิสระรายได้สูง เช่น แพทย์ วิศวกร มากกว่าที่จะเป็นแรงงานนอกระบบที่มีรายได้ต่ำอย่างแรงงานภาคเกษตร
- (4) การศึกษา ระดับการศึกษาที่สูงขึ้น จะทำให้คนรู้จักวางแผนทางการเงิน และการออมก็จะสูงขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิต
- (5) ขนาดของครัวเรือน ยิ่งขนาดของครอบครัวยิ่งใหญ่มากเท่าไรการออมก็ยิ่งลดลง เพราะครอบครัวใหญ่สามารถขอความช่วยเหลือกันได้ง่าย ทำให้คำนึงถึงการอมน้อยลง
- (6) การคุ้มครองด้านสังคมจากรัฐ กองทุนประกันสังคม กองทุนบำเหน็จบำนาญจากรัฐ มีส่วนทำให้การออมของบุคคลหรือของครัวเรือนลดลง
- (7) ความสามารถในการเข้าถึงสถาบันการเงิน ความสามารถในการเข้าถึงสถาบันการเงินอาจส่งเสริมให้คนออมเพิ่มขึ้น หรือกัวยึดมากขึ้น ก็ได้

เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (Behavioural Economics)

เศรษฐศาสตร์กระแสหลักอาทิเช่นสำนักเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก มักจะอ้างอิงถึงข้อสมมติที่มนุษย์นั้นมีเหตุและผลและมีความตั้งใจที่จะทำให้ได้รับสิ่งที่แต่ละคนปรารถนาสูงที่สุด (Human are rational and maximize their individual self-interest) อย่างไรก็ตามในความเป็นจริง มนุษย์ที่มีเหตุและผลเป็นเพียงข้อสมมติ และอาจจะไม่จริงบริบูรณ์ ทำให้ผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์และการนำไปใช้กำหนดนโยบายเกิดความคลาดเคลื่อน Shah and Dawney (2005) ได้อธิบายปัจจัยที่ทำให้หลักเศรษฐศาสตร์แบบนี้โอคลาสสิกต้องนำมาทบทวนใหม่ โดยมีปัจจัยทั้งหมด 7 ประการ

1. พฤติกรรมของคนอื่นๆสำคัญ (Other people's behavioral matters) คนนั้นจะเฝ้าดูคนเสมอและอาจจะมีการทำตาม และคนนั้นจะมีพฤติกรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพราะเขาคิดว่าคนอื่นเห็นชอบกับสิ่งที่กำลังทำ

2. นิสัยมีความสำคัญ (habits are important) คนนั้นสามารถเลือกการกระทำโดยขาดสติ(consciousness) ในการคิด พฤติกรรมเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงได้ยากแม้ว่าจะเปลี่ยนก็ตาม

3. คนมีแรงจูงใจที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้อง (People are motivated to "do the right thing") เงินนั้นอาจจะไม่ใช่เป็นแรงจูงใจเสมอไป แต่ความถูกต้องในการทำสิ่งที่ดียังมีอยู่

4. ความคาดหวังของแต่ละบุคคลมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม (People's self-expectations influence how they behave) คนมีความประสงค์ให้การกระทำของเขาเข้าไปตามความมีคุณค่าและพันธะสัญญา

5. การที่ไม่ชอบจะเสีย (People are loss-averse) คนจะยึดติดกับสิ่งที่มีอยู่ เพราะคิดว่าสิ่งนั้นเป็นของตัวเอง

6. คนคิดคำนวณไม่เก่ง (People are bad at computation) ในการตัดสินใจนั้นคนจะให้น้ำหนักมากกับเหตุการณ์ที่เพิ่งผ่านมาและให้น้ำหนักน้อยกับเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมา คนนั้นไม่สามารถประเมินความน่าจะเป็นได้ใกล้เคียงความจริง และกังวลเกินไปต่อเหตุการณ์ที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อย และคนได้รับอิทธิพลจากวิธีการที่นำเสนอปัญหาและข้อมูลมากกว่าข้อเท็จจริง

7. คนต้องการที่จะมีส่วนร่วมและมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลง (People need to feel involved and effective to make a change) การให้เพียงข้อมูลและแรงจูงใจเท่านั้นยังไม่เพียงพอ

ตารางที่ 2-1 เปรียบเทียบแนวคิดระหว่างเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม และเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

หลักการ	เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม	เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก	ข้อคิดเชิงนโยบาย
พฤติกรรมของคนอื่นๆสำคัญ	สังคมยอมรับ (Social Proof) เพราะมีต้นทุนทางสังคม (Social Capital) เพราะความเป็นเครือข่ายกันและความไว้วางใจกัน และเป็นการสร้างเอกลักษณ์ (Social Identity) อีกทั้งผู้อื่นได้สร้างบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) ที่ยากจะเปลี่ยนแปลง ทำให้มีการเลียนแบบ เช่น การเลือกบริโภคสาขาการเรียน และการลงทุนในหลักทรัพย์	อธิบายพฤติกรรมของคน โดยดูจากความปรารถนาของตนเอง (preferences) ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับผู้อื่น เพราะอยู่บนพื้นฐานของเหตุและผลและรู้จักตนเอง การตัดสินใจจึงเป็นการตัดสินใจระยะสั้น (short term decision) เท่านั้น จึงมีผลต่อการอธิบายโครงสร้างการตลาดและนโยบาย และกฎกติกาการค้า	นโยบายต้องสะท้อนถึง พฤติกรรมการเลียนแบบ (Social Learning) คนอื่นๆ หรือการกระทำที่สังคมเห็นชอบในทิศทางเดียวกัน บางครั้งก่อให้เกิดการไม่ตัดสินใจของปัจเจกชนเพราะขาดความมั่นใจ (Social Proof) การเลือกตัดสินใจโดยโอนเอียงว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (Social Identity) การดำเนินนโยบายที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานสังคม (Social Norms) จึงสำคัญกว่า กฎระเบียบต่อตัวบุคคล
นิสัยมีความสำคัญ	ความเคยชินในอดีตมีผลต่อการตัดสินใจในปัจจุบัน และพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงได้ยาก เพราะมีการทำซ้ำๆมานาน มีความเกี่ยวข้องกับผลได้และอาจจะเป็นผลได้ที่มาถึงทันที การกระทำที่มีสติจะเกิดเมื่อ สิ่งที่ต้องคิดมีความซับซ้อน เรามีเวลาในการตัดสินใจ และ ผลการตัดสินใจมีผลกระทบต่อเนื่อง	การตัดสินใจมีเป้าหมายในการได้อรรถประโยชน์หรือความมสุขสูงสุด	นโยบายที่มากำกับดูแลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อาทิเช่น การสร้างต้นทุนในการตัดสินใจด้วยกลไกทางราคา หรือภาษี ที่ทำให้คนต้องเริ่มยังคิดแบบมีสติ ตัวอย่าง เช่น การคิดค่าถุงใส่ของตามห้างในราคาเล็กน้อยเป็นการเตือนสติว่า การใช้ถุงใหม่ทุกครั้งเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 2-1 เปรียบเทียบแนวคิดระหว่างเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม และเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (ต่อ)

หลักการ	เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม	เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก	ข้อคิดเชิงนโยบาย
คนมีแรงจูงใจที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้อง	แรงจูงใจมีสองด้าน คือ แรงจูงใจที่แท้จริง (intrinsic motivation) มาจากธรรมชาติจากภายในของคนที่เกี่ยวกับความถูกต้อง และความเป็นธรรม และแรงจูงใจภายนอก (extrinsic motivation) มาจากผลตอบแทนทางการเงิน และการลงโทษ แรงจูงใจภายนอกจะทำให้ค่าของแรงจูงใจภายในด้อยค่าลงไป	การตัดสินใจขึ้นอยู่กับแรงจูงใจที่คำนวณจากผลได้สุทธิ หรือประโยชน์ที่ได้หักด้วยต้นทุน	ความรู้สึกผิดดีกว่าการถูกลงโทษเพราะเมื่อถูกลงโทษแล้วจะความคิดที่ว่าความผิดที่กระทำหมดไป การสร้างจิตสำนึกและการความเป็นธรรมมีความสำคัญกว่าการลงโทษ เช่นจิตสำนึกในการเสียภาษีดีกว่าการปรับเมื่อถูกจับได้ว่าหลบภาษี
ความคาดหวังของแต่ละบุคคลมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม	คนมีความคาดหวังจากทั้งตัวเองและสังคม เพื่อรักษาคุณค่า (Values) พันธะสัญญา (Commitment) สังคม ก่อให้เกิดต้นทุนสังคม (Social Capitals) ทำให้สามารถเปลี่ยนแปลงปัจเจกบุคคลได้ เพราะ ความรู้สึกผิด ความละอาย และความผิดหวัง	ไม่มีการคำนึงถึงความคาดหวังของตนเอง (Self-expectations) และพันธะสัญญา แต่ความพึงพอใจเป็นเป้าหมายที่กำหนดล่วงหน้าแล้ว	สร้างพันธะสัญญาในระดับของสังคมหรือชุมชน ที่มีผลต่อระดับปัจเจกบุคคล
ความคาดหวังของแต่ละบุคคลมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม	คนมีความคาดหวังจากทั้งตัวเองและสังคม เพื่อรักษาคุณค่า (Values) พันธะสัญญา (Commitment) สังคม ก่อให้เกิดต้นทุนสังคม (Social Capitals) ทำให้สามารถเปลี่ยนแปลงปัจเจกบุคคลได้ เพราะ ความรู้สึกผิด ความละอาย และความผิดหวัง	ไม่มีการคำนึงถึงความคาดหวังของตนเอง (Self-expectations) และพันธะสัญญา แต่ความพึงพอใจเป็นเป้าหมายที่กำหนดล่วงหน้าแล้ว	สร้างพันธะสัญญาในระดับของสังคมหรือชุมชน ที่มีผลต่อระดับปัจเจกบุคคล

ตารางที่ 2-1 เปรียบเทียบแนวคิดระหว่างเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม และเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (ต่อ)

หลักการ	เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม	เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก	ข้อคิดเชิงนโยบาย
การที่ไม่ชอบ จะเสีย (lose- adverse)	คนไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงเพราะกลัวความเสี่ยงที่จะนำไปสู่ ความสูญเสีย และพยายามรักษาไว้ในสิ่งที่เขาคิดว่าเป็น เจ้าของ “Willingness to accept (selling price) is much higher than willingness to pay” ทำให้ ไม่มี indifference curve	วางอยู่บนพื้นฐานของการ คาดคะเนความเสี่ยงและปกติ จะสมมติกรณีที่เป็นกลางต่อ ความเสี่ยง (risk neutral) “Willingness to pay is the same as willingness to accept”	นโยบายที่ศักดิ์สิทธิ์ต้องเกี่ยวข้องกับการทำ ให้เสียสิทธิ์ การเก็บค่าปรับจะให้ผลกระทบ ที่สูงกว่าการให้ผลประโยชน์ในการชั่งจูง ไม่ให้เกิดในกรณีที่ค่าปรับและปล ประโยชน์มีขนาดเท่ากัน
คนคิดคำนวณ ไม่เก่ง	การประเมินค่าสูงเพราะมีความกังวลเกินไปกับสถานการณ์ หรือประเมินต่ำเกินไปเพราะการให้คุณค่าแก่เวลาในอนาคต น้อย การนำเสนอทางเลือกอย่างที่ไม่เป็นกลางจะมีผลต่อการ คำนวณทางเลือก ทางเลือกที่จัดให้โดยผู้มีอำนาจเช่นภาครัฐ (Default Options) การตัดสินใจยังขึ้นอยู่กับ .Rule of Thumb”	มีข้อสมมติที่ทุกคนมีตรรกะใน การคิดและมีเหตุผลในการ ตัดสินใจ เลือกทางเลือกที่ให้ บรรลุผลลัพธ์ที่เหมาะสมที่สุด (Optimum) โดยอาศัยข้อมูล เท่าที่มีอยู่	นโยบายต้องให้ความสำคัญต่อการสื่อสารอย่าง ชัดเจนให้เห็นความถูกต้อง และความน่าเกรงขาม ของบทลงโทษหากทำผิดหรือโอกาสที่จะได้รับ ผลตอบแทนหากทำดี นโยบายที่ชี้ให้เห็นถึงต้นทุนของความเสียหายใน ระยะสั้นจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการให้รางวัล เพื่อจูงใจให้ทำกิจกรรมแต่ผลได้อยู่ในอนาคตที่ยาว ไกล Libertarian Paternalism หรือ Default Options เป็นนโยบายทางเลือกแบบบังคับที่ อาจจะเหมาะสมในบางสังคม

ตารางที่ 2-1 เปรียบเทียบแนวคิดระหว่างเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม และเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (ต่อ)

หลักการ	เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม	เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก	ข้อคิดเชิงนโยบาย
คนต้องการที่จะมีส่วนร่วมและมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลง	การมีส่วนร่วม การเป็นเจ้าของ จะทำให้การเปลี่ยนแปลงประสบความสำเร็จ เงื่อนไขคือ ข้อมูลต้องไม่มากจนสับสน ทางเลือกต้องไม่หลากหลายจนตัดสินใจไม่ได้ และการตัดสินใจต้องทำแบบทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและเข้าใจ	การมีข้อมูลที่มากและทางเลือกที่หลากหลายเป็นสิ่งที่ดี เพราะคนมีความรู้และตรรกะในการตัดสินใจเพื่อให้ได้ความพึงพอใจสูงสุด	การแข่งขันโดยการเปิดโอกาสให้มีทางเลือกที่หลากหลายอาจไม่ใช่แนวทางที่ดีที่สุด นโยบายควรส่งเสริมให้คนทำงานร่วมกัน มีความเป็นเจ้าของ วางแผน และแก้ปัญหา ร่วมกัน โดยเริ่มจากกลุ่มคนที่อยู่แล้ว ไม่ต้องสร้างโครงสร้างหรือกระบวนการใหม่

ที่มา : รวบรวมจาก Shah and Dawney (2005)

ความรู้พื้นฐานทางการเงิน (Financial Literacy)

ความรู้พื้นฐานทางการเงิน มีนิยามที่เกี่ยวข้องอยู่หลายประการ อาทิเช่น 1. Financial Literacy 2. Financial Education 3. Financial Inclusion และ 4. Financial Capability ที่จริงแล้ว คำนิยามเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะตัวเองมากพอสมควร รายงานของวิทยาลัยตลาดทุนรุ่นที่ 17 ได้กล่าวไว้สรุปพอสังเขปได้ดังนี้

1. Financial Literacy คือ ความรู้และความสามารถในการบริหาร วางแผน ตลอดจนการตัดสินใจทางการเงินของบุคคล เพื่อให้สามารถใช้จ่ายเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพและเตรียมพร้อมรับมือต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิต

1.1 กระทรวงศึกษาธิการของประเทศแคนาดาได้นิยามว่า บุคคลมีความรู้และความสามารถในการรับผิดชอบและตัดสินใจเรื่องทางการเงินได้ เมื่อผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่มีวิวัฒนาการความซับซ้อนมากขึ้น

1.2 The National Financial Education Council กล่าวว่าว่าเป็นกระบวนการที่บุคคล ครอบครัว หรือ สังคม มีความรู้และความสามารถที่จะจัดการกับเรื่องทางการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

1.3 The Government Accountability Office (GAO) ของประเทศสหรัฐอเมริกา นิยามไว้ว่า เป็นความสามารถในการตัดสินใจทางการเงินจากข้อมูลที่มี ตลอดจนการบริหารทางการเงิน วางแผนทางการเงินความเข้าใจทางเลือกต่างๆในด้านการเงิน ตลอดช่วงชีวิต

2. Financial Education ทั้งนี้ OECD (2005) ได้ให้คำจำกัดความ 7 ข้อ ดังนี้

2.1 ความเข้าใจในบริการทางการเงิน ต้องมีกระบวนการที่ทำให้ผู้รับบริการทางการเงิน ตลอดจนนักลงทุนมีความเข้าใจในผลิตภัณฑ์ทางการเงิน ตลอดจนแนวคิด และความเสี่ยง ผ่านการให้ข้อมูล การอบรม และคำแนะนำทางการเงิน นอกจากนี้ผู้รับบริการทางการเงินและนักลงทุนต้องสามารถพัฒนาความสามารถและมีความมั่นใจในการตระหนักถึงความเสี่ยงและโอกาสทางการเงินต่างๆ เพื่อจะได้สามารถประกอบการตัดสินใจและทราบว่าต้องขอความช่วยเหลืออย่างไรเมื่อมีปัญหา

2.2 การให้ความรู้ต้องเป็นกลาง การสร้างความสามารถในการเข้าถึงบริการทางการเงิน ต้องอยู่บนพื้นฐานของการให้ความรู้และคำแนะนำทางการเงินที่เหมาะสมอย่างทันท่วงที โดยคำแนะนำจะต้องเป็นกลาง

2.3 การให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินต้องคำนึงถึงสภาวะแวดล้อมของประเทศ ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการวางแผนทางการเงินของบุคคล เช่น การออมทั่วไป การบริหารหนี้

ส่วนตัว การทำประกันต่างๆ ควบคู่ไปพร้อมกับการให้ความรู้พื้นฐานอื่นๆ เช่น คณิตศาสตร์ทางการเงิน และเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น และยังต้องกระตุ้นให้ผู้ที่เกษียณในอนาคตตระหนักถึงความจำเป็นที่จะมีเงินออมเพื่อใช้ในช่วงหลังเกษียณอย่างเหมาะสม

2.4 การให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับหน่วยงานที่ดูแล ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเชื่อมั่น และเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และมีการออกกฎข้อบังคับกับสถาบันการเงินและการคุ้มครองผู้บริโภค

2.5 การมีมาตรการและนโยบายอื่นๆที่เกี่ยวข้องที่เหมาะสมเข้ามาเป็นส่วนประกอบด้วย อาทิเช่น การคุ้มครองผู้บริโภค และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเงิน อีกทั้งยังต้องพิจารณาถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาการฉ้อโกงทางการเงิน

2.6 สถาบันการเงินต้องเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้พื้นฐานด้านการเงินโดยเป็นส่วนหนึ่งของการมีธรรมาภิบาลที่ดี และมีความเคารพต่อผู้รับบริการทางการเงิน สถาบันการเงินมีหน้าที่รับผิดชอบและสนองต่อผู้รับบริการทางการเงินในด้านการให้ข้อมูล คำปรึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเงินและรวมไปถึงการสร้างความตระหนักทางการเงินแก่ผู้รับบริการทางการเงินในระยะยาว

2.7 หลักสูตรการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินต้องออกแบบให้เหมาะสมกับระดับความรู้ของกลุ่มเป้าหมาย พร้อมกับวิธีที่กลุ่มเป้าหมายจะได้รับข้อมูลทางการเงิน การให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินควรเป็นการเรียนรู้ชีวิตอย่างต่อเนื่อง

3. Financial Inclusion จากนิยามของ Leeladhar (2006) เป็นความสามารถในการเข้าถึงบริการทางการเงิน โดยการที่จะสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินจะต้องมีค่าใช้จ่าย ค่าธรรมเนียม และต้นทุนที่เหมาะสม ที่จะทำให้นักที่มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงการรับบริการทางการเงิน ซึ่งเป็นสินค้าและบริการสาธารณะของสังคมได้ ขณะที่ Atkinson and Messey (2013) ว่าเป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้ผู้รับบริการทางการเงิน สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินจากสถาบันการเงินในระบบได้อย่างทั่วถึงจากทุกภาคส่วนของสังคม และอยู่ในขอบเขตภาวะทางการเงินที่ผู้รับบริการสามารถจ่ายได้ รวมไปถึงการสร้างความตระหนักถึงบริการทางการเงินและการให้ความรู้ทางการเงิน เพื่อจะสนับสนุนให้เกิดความมั่นคงทางการเงินของประชาชน

4. Financial Capability ตามที่ Scotland Government Financial Inclusion Team (2010) ให้คำจำกัดความว่า ความสามารถในการวิเคราะห์และบริหารการเงินส่วนบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดช่วงสำหรับการใช้ชีวิตประจำวันและการเตรียมพร้อมเกษียณอายุ โดยสามารถที่เลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงินได้อย่างเหมาะสม รวมถึงความสามารถในการแสวงหาความช่วยเหลือและคำแนะนำที่เหมาะสมเมื่อเกิดปัญหา

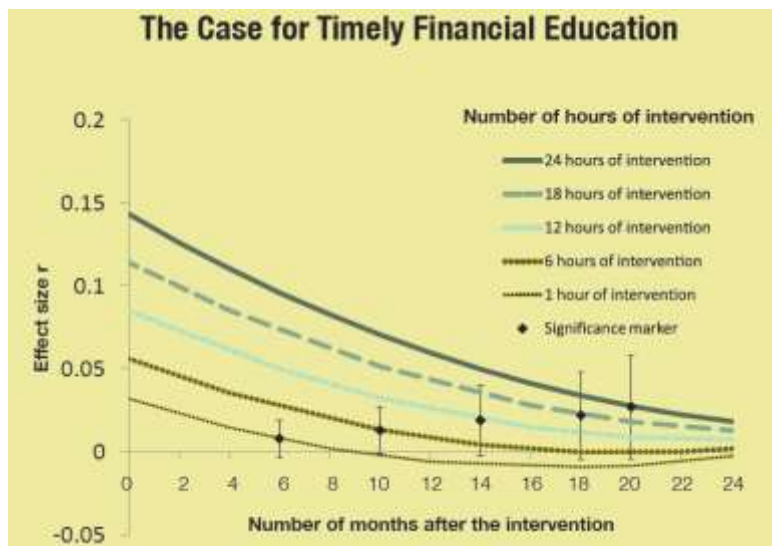
Lusardi, Annamaria, and Olivia S. Mitchell. (2014) ได้ศึกษา ความรู้พื้นฐานทางการเงินว่าเป็น การลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ที่มีผลต่อสวัสดิการของสังคม และมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อยกระดับความรู้ทางการเงิน ทั้งนี้ Financial Literacy ถูกให้นิยามว่า “peoples’ ability to process economic information and make informed decisions about financial planning, wealth accumulation, pensions, and debt.” มีการศึกษาจำนวนมากที่จะหาความสัมพันธ์ระหว่าง ความเชื่อมโยงของ ความรู้ทางการเงิน การออม และการลงทุน ความรู้ทางการเงินถูกตีความว่าเป็น ทูมมนุษย์ ให้คนรู้จักลงทุนในสินทรัพย์ที่มีผลตอบแทนสูง และรู้จักใช้ประโยชน์จากที่ปรึกษาทางการเงิน และพบว่า Financial Literacy มีความสัมพันธ์กับความมั่งคั่ง ผ่าน Life-Cycle Hypothesis

ทั้งนี้ Lusardi, Annamaria, and Olivia S. Mitchell. (2014) เสนอว่า การวัดระดับความรู้พื้นฐานทางการเงิน ต้องประกอบไปด้วย ความสามารถในการคำนวณอัตราดอกเบี้ย ความรู้เกี่ยวกับเงินเฟ้อ และการกระจายความเสี่ยง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง Financial Literacy ต่อ พฤติกรรมของผู้บริโภคพบว่า คนจนและคนที่มีรายได้น้อยมักจะมีการตัดสินใจทางการเงินที่ผิด ส่วนคนที่มีความรู้พื้นฐานทางการเงินที่ดีจะมีการวางแผนในการออมเพื่อใช้จ่ายเกษียณอายุ และ Lusardi, Annamaria, and Olivia S. Mitchell. (2014) มีข้อสรุปหนึ่งว่า “... that financial education programs should not be expected to produce large behavioral changes for the least educated. This is because it may not be worthwhile for the least educated to incur knowledge investment costs, given that their consumption needs are better insured by transfer programs.” หมายถึง การให้ความรู้ทางการเงินจะไม่มีประโยชน์ต่อกลุ่มคนที่มีการศึกษาน้อย เพราะคนกลุ่มนี้ไม่ได้ลงทุน และการบริโภคยังพึ่งพาการช่วยเหลือจากผู้อื่น เช่น Social Security Benefits ดังนั้นการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินต้องเริ่มแต่เด็ก เพราะจะทำให้รู้จักอดออม และจะยกระดับสวัสดิการของสังคมดีขึ้นในระยะยาว

Fernandes, Lynch, and Netemeyer (2014) ให้คำจำกัดความของ Financial Literacy ว่าเป็นความรู้พื้นฐานทางด้านการเงินส่วนบุคคล ที่เกี่ยวกับการกู้ การออม หนี้สิน และการลงทุน และให้นิยามของ Financial Education ว่า เป็นการแทรกแซง (Intervention) ด้วยวิธีต่างๆ เช่น การให้ข้อมูลด้วย แผ่นพับ สัมมนา และการเรียนการสอนด้วยหลักสูตรเฉพาะ จากการศึกษาพบว่า ปริมาณและช่วงเวลาที่ทำให้ความรู้ทางการเงินมีความสำคัญ (The Amount and Timing of Financial Education Matters) ตามแผนภาพ 2.3 พบว่าการให้ความรู้ที่มีปริมาณมากให้ผลต่อการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมมากไปด้วยโดยวัดผลของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทันที หากทิ้งช่วงการวัดผลนานไปผลต่อความรู้ทางการเงินจะลดลงอย่างรวดเร็ว (Diminishing Returns) การให้ความรู้มากหรือน้อยจะไม่มี

ผลต่างกัน การใช้เวลานานขึ้นในการให้ความรู้และให้ความรู้จนเมื่อก่อนถึงเวลาที่ต้องตัดสินใจทางการเงินจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด กล่าวได้ว่า “การให้ความรู้มาๆ หากวัดความรู้ทันทีจะพบว่ารู้เพิ่ม แต่หากทิ้งช่วงเวลาไว้นานไปจะลืมหมด จึงต้องให้ความรู้ใกล้กับเวลาที่จะใช้ความรู้นั้นๆ”

แผนภาพที่ 2-3 ปริมาณและเวลาที่ให้ความรู้ทางการเงินมีความสำคัญ

ที่มา : Fernandes, Lynch, and Netemeyer (2014)

ความสัมพันธ์ระหว่างการให้ความรู้ทางการเงิน และ ความรู้ทางการเงินที่เพิ่มขึ้น จะทำได้ดี มีประสิทธิภาพในระหว่างที่ทำงานและการให้คำปรึกษา (workplace education and career counseling)

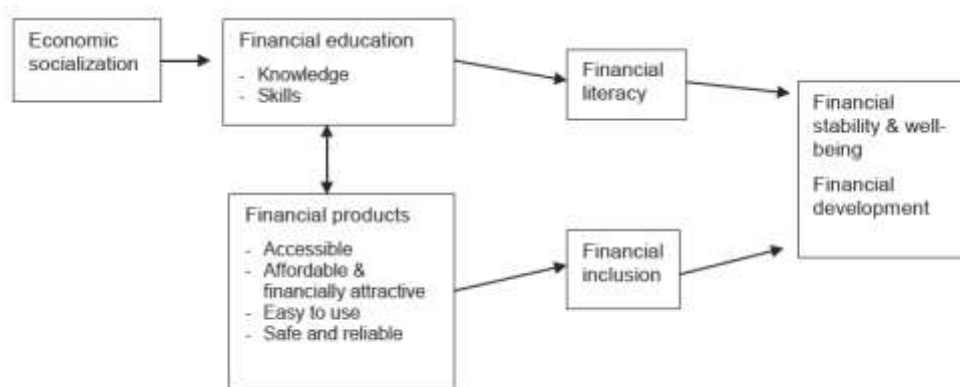
Financial Education เป็นกลไกในการยกระดับของ Financial Literacy ให้สูงขึ้น ซึ่งทำให้มีหลักสูตร Financial Education เพิ่มมากขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ความรู้ทางการเงินแก่ประชาชน ส่วน Financial Literacy และ Financial Inclusion เป็นสิ่งที่จะต้องดำเนินไปคู่กัน Financial Literacy ว่าเป็นการกระทำในด้านอุปสงค์ คือ การทำให้ผู้รับบริการทางการเงินสามารถตระหนักถึงผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่ตนเองสามารถรับบริการได้ และ Financial Inclusion ซึ่งเป็นการกระทำในด้านอุปทาน คือ การทำให้ผลิตภัณฑ์ทางการเงินจากสถาบันการเงินสามารถเข้าถึงได้โดยคนทุกกลุ่ม เมื่อมีองค์ประกอบทั้งในด้านอุปสงค์ (Financial Literacy) และอุปทาน (Financial Inclusion) แล้ว สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือ Financial Capability

รัฐบาลสหราชอาณาจักรได้นิยาม Financial Capability ว่า “Financial capability is a broad concept, encompassing people’s knowledge and skills to understand their own

financial circumstances, along with the motivation to take action. Financially capable consumers plan ahead, find and use information, know when to seek advice and can understand an act on this advice, leading to greater participation in the financial services market.”

โดย Sherraden (2010) ได้สรุปองค์ประกอบสำคัญของ Financial Capability ว่าประกอบไปด้วย ความสามารถในการใช้บริการ (Ability to act) เช่น ความรู้และทักษะทางการเงิน ความมั่นใจ แรงจูงใจ และโอกาสในการใช้บริการ (Opportunity to act) ได้แก่ การเข้าถึงผลิตภัณฑ์ทางการเงิน โดยองค์ประกอบทั้งสองจะนำไปสู่ ความมั่นคงทางการเงินของคนในประเทศ (Financial Well-being) ตามแผนภาพที่ 2.4

แผนภาพที่ 2-4 Financial Capability แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง Financial Education Financial Literacy และ Financial Inclusion

ที่มา : Sherraden (2010)

สรุป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคและการออมมีมานานมาก และมีวิวัฒนาการมาโดยตลอดจนปัจจุบัน การออมที่ติดลบก็คือการกู้ยืมที่มีความจำเป็นในบางช่วงของชีวิต การกู้และการออมเป็นเครื่องมือในการทำให้เกิดการบริโภคที่ราบรื่นตลอดชั่วชีวิตคน การกู้จึงไม่ใช่พฤติกรรมที่ผิดปกติหารู้จักการวางแผนในการกู้ที่เหมาะสมกับกระแสรายได้และมีการชำระคืนตามงวด ส่วนการออมมีหลายด้าน ทั้งการออมทางตรง และการออมทางอ้อม การออมภาคบังคับและการออมที่สมัครใจ การออมสามารถทำได้ในระบบสถาบันการเงินทั่วไป ตลาดหลักทรัพย์ ทรัพย์สินมีต่างรูปแบบต่างๆ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์

ระดับชุมชน การตัดสินใจในการออมขึ้นอยู่กับ รายได้ อายุ อาชีพ การศึกษา ขนาดของครัวเรือน การคุ้มครองด้านสังคมจากภาครัฐ และความสามารถในการเข้าถึงสถาบันการเงิน ปัจจัยดังกล่าวจะนำไปพิจารณาผลต่อการเรียนรู้ทางการเงินเบื้องต้นต่อพฤติกรรมการกู้ การใช้จ่าย และการออม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ได้มีการอ้างถึง ได้อ้างถึงพฤติกรรมที่มีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และพฤติกรรมที่มีการตัดสินใจจากปัจจัยนอกเหนือเหตุผล เช่น ดูจากคนอื่นเป็นต้นแบบ นิสัยส่วนตัว แรงจูงใจส่วนตัว ความคาดหวัง การไม่ปล่อยวาง การไม่ขำนาญในการคำนวณ และความอยากมีส่วนร่วม ที่จะนำไปสู่การวางแผนนโยบายเพื่อกระตุ้นให้คนกู้และออมอย่างเหมาะสม

การให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินมีความเกี่ยวข้องกับ Financial Literacy ที่หมายถึง ความรู้และความสามารถในการบริหาร วางแผน ตลอดจนการตัดสินใจทางการเงินของบุคคล เพื่อให้สามารถใช้เงินได้อย่างมีประสิทธิภาพและเตรียมพร้อมรับมือต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิต ในขณะที่ Financial Education ที่มีความหมายกว้างกว่า เป็นความเข้าใจการบริการทางการเงิน การให้ความรู้ที่เป็นกลาง การให้ความรู้ที่ต้องคำนึงถึงสถานะแวดล้อมของประเทศ การรวมบทบาทการให้ความรู้จากสถาบันการเงิน และที่สำคัญหลักสูตรการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินต้องออกแบบให้เหมาะสมกับระดับความรู้ของกลุ่มเป้าหมาย พร้อมกับวิธีที่กลุ่มเป้าหมายจะได้รับข้อมูลทางการเงิน Financial Inclusion เป็นความสามารถในการเข้าถึงบริการทางการเงิน โดยการที่จะสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินจะต้องมีค่าใช้จ่าย ค่าธรรมเนียม และต้นทุนที่เหมาะสม ที่จะทำให้คนที่มียาได้น้อยสามารถเข้าถึงการรับบริการทางการเงิน ซึ่งเป็นสินค้าและบริการสาธารณะของสังคมได้ Financial Capability คือ ความสามารถในการวิเคราะห์และบริหารการเงินส่วนบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดช่วงสำหรับการใช้ชีวิตประจำวันและการเตรียมพร้อมเกษียณอายุ โดยสามารถที่เลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงินได้อย่างเหมาะสม รวมถึงความสามารถในการแสวงหาความช่วยเหลือและคำแนะนำที่เหมาะสมเมื่อเกิดปัญหา ดังนั้นการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินจึงมีหลากหลายนิยามและรูปแบบ

งานศึกษาที่น่าสนใจมากเป็นของ Fernandes, Lynch, and Netemeyer (2014) พบว่า ปริมาณและช่วงเวลาให้ความรู้ทางการเงินมีความสำคัญ การให้ความรู้ที่มีปริมาณมากให้ผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากไปด้วยโดยวัดผลของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทันที หากทิ้งช่วงการวัดผลนานไปผลต่อความรู้ทางการเงินจะลดลงอย่างรวดเร็ว (Diminishing Returns) การให้ความรู้มากหรือน้อยจะไม่มีผลต่างกัน การใช้เวลานานขึ้นในการให้ความรู้และให้ความรู้จนเมื่อก่อนถึงเวลาที่ตัดสินใจทางการเงินจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด กล่าวได้ว่า “การให้ความรู้มากๆ หากวัดความรู้ทันทีจะพบว่ารู้เพิ่ม แต่หากทิ้งช่วงเวลานานไปจะลืมหืมมด จึงต้องให้ความรู้ใกล้กับเวลาที่จะใช้ความรู้นั้นๆ” ซึ่งแนวคิดนี้จะนำมาใช้เปรียบเทียบกับทดลองในงานวิจัยนี้

บทที่ 3

หนี้สินครัวเรือน และการให้ความรู้ทางการเงินในประเทศไทย

บทนี้จะนำเสนอการก่อหนี้สินภาคครัวเรือนในประเทศไทย สาเหตุที่ทำให้หนี้สินภาคครัวเรือนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว รายละเอียดของโครงสร้างภาคครัวเรือน ข้อมูลพื้นฐานของหนี้สินครัวเรือน โครงสร้างหนี้สินครัวเรือนของไทย การสนับสนุนองค์ความรู้พื้นฐานทางการเงินและการออมในประเทศไทย และการสำรวจความรู้ทางการเงินในประเทศไทย

การก่อหนี้สินภาคครัวเรือน

การหาข้อมูลหนี้สินครัวเรือนไม่ใช่เรื่องยากนัก เพราะข้อมูลส่วนใหญ่มาจากการสำรวจของแหล่งราชการต่างๆ อาทิเช่น สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ธนาคารแห่งประเทศไทย และแหล่งอื่นๆ แต่การตีความและการนำข้อมูลไปใช้ไม่ใช่เรื่องง่ายนัก เพราะข้อมูลจากการสำรวจขึ้นอยู่กับผู้ตอบคำถามว่าตอบด้วยข้อเท็จจริงเพียงใด และยอมเปิดเผยข้อมูลเที่ยงตรงและละเอียดเพียงใด เพราะเป็นการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล โดยเฉพาะหาตั้งคำถามถึงภาระหนี้สินของครัวเรือน

Thaicharoen และคณะ (2004) ใช้ฐานข้อมูลจากการสำรวจของ สำนักงานสถิติแห่งชาติปี 2547 ไตรมาสที่ 1 และธนาคารแห่งประเทศไทยในปี 2546 ที่สำรวจการเข้าถึงแหล่งทุน และ 2547 ทำที่ของครัวเรือนต่อการออมและหนี้ การวิเคราะห์สถานการณ์หนี้ต่อระบบเศรษฐกิจและระบบการเงิน ประชากรถูกแบ่งไปตาม รายได้ ระดับการศึกษา ความรู้ทางการเงิน และพึ่งพาแหล่งทุนนอกระบบ พบว่า คนที่มี รายได้ต่ำ ระดับการศึกษาต่ำ ความรู้ทางการเงินต่ำ และพึ่งพาแหล่งทุนนอกระบบสูง จะมีหนี้สูงกว่าปกติ (excessive debt loads) และครัวเรือนบางส่วนที่คาดว่าจะมีรายได้ดีขึ้นในอนาคตจะมีความเสี่ยงสูงหากมีภาวะผิดปกติกเกิดขึ้นเพราะความเสี่ยงถูกทำให้มีขนาดสูงขึ้นเพราะหนี้สิน

การที่ครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วที่ผ่านมา อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งในการอธิบายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ถดถอยลง เป็นที่ทราบกันดีว่าปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ที่ผลักดันให้เศรษฐกิจเติบโตได้มีอยู่ทั้งหมด 4 ปัจจัยด้วยกัน กล่าวคือ การบริโภคของภาคเอกชน การลงทุนของภาคเอกชน การใช้จ่ายของภาครัฐ การส่งออกสุทธิหรือการส่งออกหักลบด้วยการนำเข้า การบริโภคของภาคเอกชนนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการใช้จ่ายทั้งหมดของทั้งประเทศในแต่ละปี ซึ่งมีสัดส่วนในการใช้จ่ายต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติประมาณร้อยละ 55 - 60 หากครัวเรือนมีหนี้สินจำนวนมากถึงระดับหนึ่ง ก็จะไม่สามารถใช้จ่ายได้ และจะส่งผลให้เศรษฐกิจไม่สามารถเติบโต

ต่อไปได้ Muthitacharoen และคณะ (2014) พบว่า หนี้สินของภาคครัวเรือนของไทยเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงที่สุดในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนห้าประเทศหลัก ในระยะเวลาระหว่างปี 2553 - 2556 โดยประมาณการจากอัตรการเติบโตของหนี้สินครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 19.3 เมื่อเทียบกับ สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ที่ร้อยละ 13.4 12.1 1.8 และ 1.0 ตามลำดับ หากพิจารณาถึงอัตราส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติกับประเทศอื่นๆแล้ว ในปี 2556 ไทยมีสัดส่วนที่ดัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และเกาหลีใต้ กล่าวได้ว่า ภาระหนี้ครัวเรือนของไทยเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และเกือบจะมีระดับเท่ากับประเทศที่พัฒนาแล้ว โอกาสการใช้จ่ายของภาคเอกชนจึงถูกจำกัดด้วยภาระหนี้สินที่พอกพูนและอาจจะเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างช้าลง และการวางรากฐานการแก้ไขปัญหาหนี้ครัวเรือนจึงต้องทำอย่างเร่งด่วนและเป็นระบบ เพื่อให้ชาติมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากรายละเอียดของโครงสร้างภาคครัวเรือนแล้ว Muthitacharoen และคณะ (2014) ได้ใช้ฐานข้อมูล Socio Economic Survey ของ สำนักงานสถิติแห่งชาติ มาจัดทำการวิเคราะห์ของหนี้ครัวเรือนตามกลุ่มรายได้ และพิจารณาสัดส่วนภาระหนี้ (ค่าใช้จ่ายเงินต้นและดอกเบี้ย) ต่อรายได้ หรือ Debt Service Ratio (DSR) พบว่า ร้อยละ 54 ของครัวเรือนไทยมีภาระหนี้ และมี DSR ที่สูงที่สุดเท่ากับร้อยละ 49 ในกลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำร้อยละ 20 สุดท้ายของประเทศ (First Quintile) และร้อยละ 29 ในกลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำระหว่างร้อยละ 20-40 สุดท้ายของประเทศ (Second Quintile) ขณะที่ในช่วงรายได้ระหว่าง ร้อยละ 40-60 60-80 และ 80-100 มี DSR ใกล้เคียงกัน คือร้อยละ 25 23 และ 23 ตามลำดับ กล่าวได้ว่า ยิ่งจนยิ่งมีภาระหนี้สูงซึ่งไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจ แต่สถานการณ์ที่ภาระหนี้สินภาคครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยจะเป็นปัจจัยฉุดรั้งการพัฒนาประเทศ ดังนั้นในรายงานการศึกษาของ Muthitacharoen และคณะ (2014) ได้พยายามหาความสัมพันธ์ระหว่าง ความเสี่ยงในระยะสั้นและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจต่อการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ และความอ่อนไหวอัตราดอกเบี้ยและหนี้ภาคครัวเรือน การวิเคราะห์ดังกล่าวการเก็บตัวเลขภาระหนี้ของครัวเรือนได้มีการรวมภาระหนี้ทั้งในระบบ และภาระหนี้นอกระบบไว้ด้วยกัน การแยกข้อมูลทั้งสองทำได้ยากเพราะผู้ถูกสำรวจไม่พร้อมที่จะเปิดเผยข้อมูล อย่างไรก็ตามเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าการเข้าถึงระบบสถาบันการเงินของครัวเรือนที่มีรายได้น้อยยังเป็นที่ยาก และมีการพึ่งพาหนี้นอกระบบเป็นหลัก ในการศึกษาที่พบว่า การเพิ่มขึ้นของหนี้ครัวเรือนในปัจจุบันไม่ทำให้เกิดความเสี่ยงในระยะสั้นต่อระบบการเงิน อย่างไรก็ตามการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยจะมีผลต่อผู้มีรายได้น้อยในอัตราที่สูงกว่าผู้มีรายได้สูง และมีผลต่อการบริโภคของทุกกลุ่มรายได้

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง ได้จัดทำการศึกษาวิจัยระดับความรู้ทางการเงินของคนไทยทั่วประเทศจำนวน 14 ล้านคน และพบว่ามีคนอยู่ในกลุ่มเสี่ยงทั้งหมด 3 กลุ่ม โดยที่มีความรู้ทางการเงินน้อยมาก ทั้งสามกลุ่มประกอบไปด้วย กลุ่มอาชีพและอุดมศึกษา กลุ่มเอกชน

อาชีพอิสระ และเกษตรกร ณ ไตรมาสสุดท้ายของปี 2557 หนี้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นเป็น ร้อยละ 86 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ หรือ 10.4 ล้านล้านบาท กลุ่มเกษตรกรดังกล่าวอยู่ในกลุ่มของผู้มีรายได้น้อยและเป็นกลุ่มที่ต้องให้การดูแลเป็นพิเศษเรื่องความรู้ทางการเงิน

ข้อมูลพื้นฐานของหนี้สินครัวเรือน

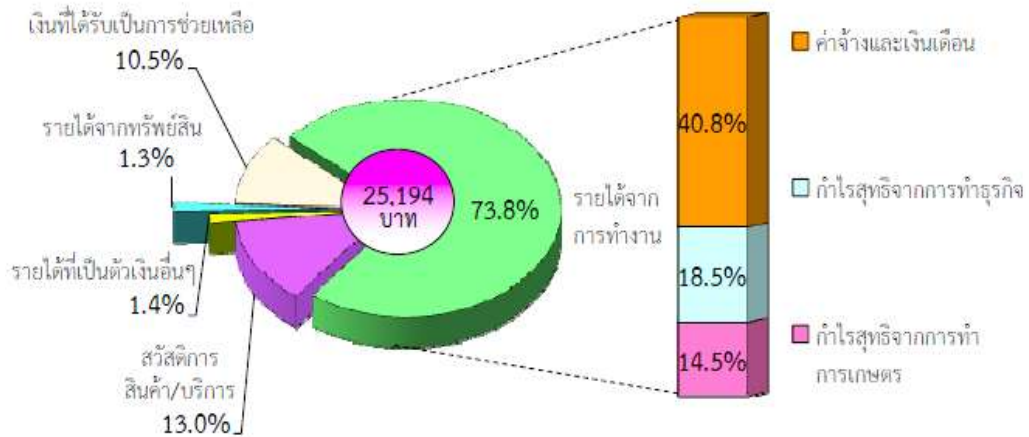
การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 ที่เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างของสมาชิกในครัวเรือน รายได้ค่าใช้จ่าย ภาวะหนี้สิน ทรัพย์สิน ลักษณะที่อยู่อาศัย ตลอดจนการได้รับสวัสดิการความ/ ช่วยเหลือจากรัฐ และใช้บริการของภาครัฐ และรวบรวมข้อมูลทุกเดือนธันวาคม - มกราคม) 2556) จากครัวเรือนตัวอย่างในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ทั้งในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล 52,000 ครัวเรือน จาก 77 จังหวัด ในการแปลผลมีข้อพึงระวังเป็นเพียงข้อมูลจากการสำรวจ และค่าใช้จ่ายที่นำเสนอเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยที่จำเป็นต้องใช้ ในการยังชีพเท่านั้น จึงไม่รวมการสะสมทุน เช่น ซื้อบ้าน/ ที่ดิน และเงินออม

รายได้ของครัวเรือนหมายถึง หมายถึง “เงินหรือสิ่งของ” ที่ครัวเรือนได้รับมาจากการทำงานหรือผลิตเอง หรือจากทรัพย์สินหรือได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น ส่วนรายจ่ายของครัวเรือนหมายถึง หมายถึง การใช้จ่ายเกี่ยวกับ “สิ่งของหรือการบริการด้านต่างๆ” ที่จำเป็นต่อการครองชีพที่ครัวเรือนต้องซื้อ ผลสรุปจากการศึกษาพบว่า

“ซึ่งพบว่าในปี 2556 ครัวเรือนในประเทศไทย มีรายได้และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเดือนละ 25,194 และ 19,061 บาท ตามลำดับ มีหนี้สินเฉลี่ย 163,087 บาท ซึ่งคิดเป็น 6.5 เท่าของรายได้ ภาพรวมทั้งประเทศของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มีแนวโน้มลดลง คือ เมื่อแบ่งครัวเรือนทั้งประเทศออกเป็น 5 กลุ่มเท่าๆกัน พบว่าความเหลื่อมล้ำการกระจายรายได้ของกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุด และกลุ่มที่รายได้สูงสุดมีส่วนแบ่ง ของรายได้ในปี 2556 ลดลงจากปี 2554 ร้อยละ 0.5 และ 1.9 ตามลำดับ ขณะกลุ่มที่มีรายได้ปานกลาง มีส่วนแบ่งของรายได้เพิ่มขึ้น และ เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ของความไม่เสมอภาค (Gini Coefficient) มีค่า ลดลงจาก 0.376 ในปี 2554 เป็น 0.367 ในปี 2556 แสดงให้เห็นว่า การกระจายรายได้ดีขึ้น” จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

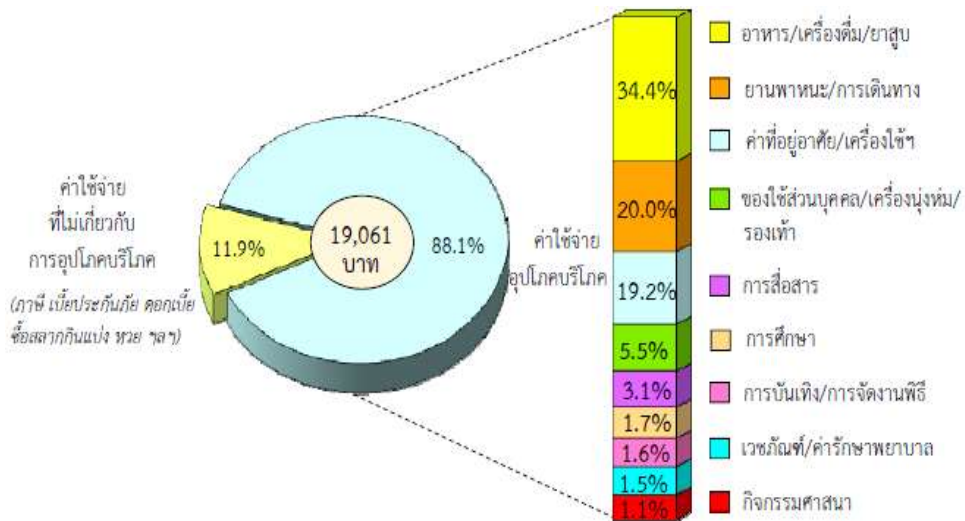
จากการสำรวจข้อมูล ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี 2556 ตั้งแต่ปี 2547 จนถึงปี 2556 ในส่วนของรายได้นั้นพบว่า เงินที่ได้รับเป็นเงินช่วยเหลือ และสวัสดิการสินค้าและบริการมีสัดส่วนรวมกัน เป็นร้อยละ 23.5 ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ขณะที่ค่าจ้างเงินเดือนมีสัดส่วนร้อยละ 40.8 ส่วนทางด้านค่าใช้จ่ายนั้น ค่ายานพาหนะและค่าเดินทางคิดเป็นร้อยละ 20 ของค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน ขณะที่ค่าที่อยู่และค่าอาหารเครื่องดื่มเป็นสัดส่วนรวมร้อยละ 53.6

แผนภาพที่ 3-1 ร้อยละของรายได้โดยเฉลี่ยของครัวเรือน แยกตามแหล่งที่มาของรายได้

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

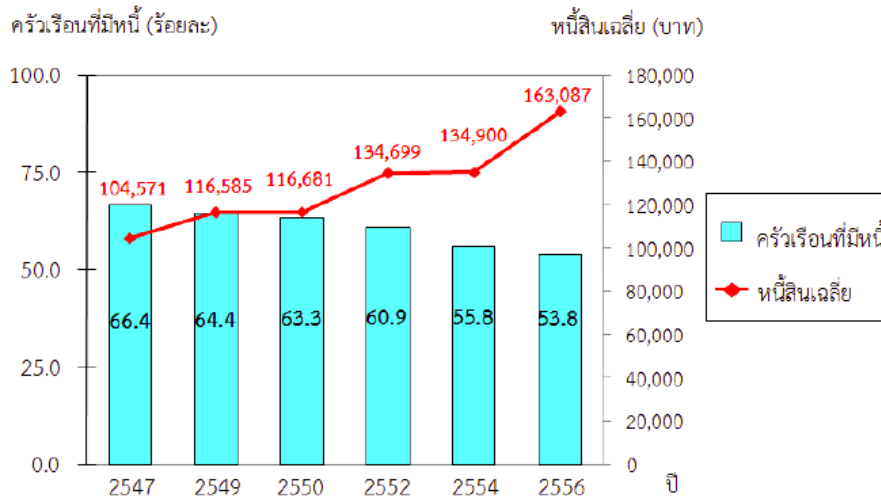
แผนภาพที่ 3-2 ร้อยละของรายจ่ายโดยเฉลี่ยของครัวเรือน แยกตามแหล่งที่มาของรายจ่าย

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ภาระหนี้สินของครัวเรือนเพิ่มมาโดยตลอด ในปี 2556 มีภาระหนี้สินที่ก้าวกระโดดสูงมาก จนถึง 163,087 บาทต่อครัวเรือนโดยเฉลี่ย และมีหนี้สินครัวเรือนต่อรายได้ 6.5 เท่า ครัวเรือนที่มีหนี้สินถึงร้อยละ 53.8 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด

แผนภาพที่ 3-3 หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน และสัดส่วนครัวเรือนที่มีหนี้จากกลุ่มตัวอย่าง

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 3-1 หนี้สินครัวเรือนต่อรายได้ ของครัวเรือนระหว่างปี 2547-2556

ปี	2547	2549	2550	2552	2554	2556
หนี้สินต่อรายได้	7.0	6.6	6.3	6.4	5.8	6.5

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

พื้นที่ที่มีหนี้ครัวเรือนสูงที่สุดโดยเฉลี่ยคือ กรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ ส่วนในภูมิภาคอื่น มีปริมาณหนี้เท่ากัน คนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ ที่เป็น ผู้ที่ทำอาชีพประมง ป่าไม้ ล่าสัตว์ หาของป่า และบริการทางการเกษตร และคนงานเกษตร เป็นกลุ่มคนที่มีหนี้เฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงที่สุด ขณะที่ ผู้ดำเนินธุรกิจของตนเองที่มีใช้การเกษตร และ ลูกจ้าง ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ วิชาการ และบริหาร เป็นกลุ่มที่มีภาระหนี้ครัวเรือนสูง

ตารางที่ 3-2 หนี้สินครัวเรือนเฉลี่ยต่อครัวเรือน ปี2556 (บาท)

ทั่วประเทศ	กทม บวก สาม	กลาง	เหนือ	ตอ เฉียง เหนือ	ใต้
163,087	273,795	145,588	137,059	149,307	139,931

หมายเหตุ : นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

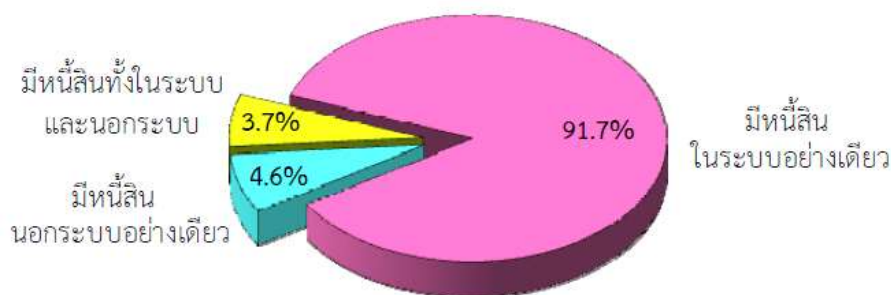
ตารางที่ 3-3 หนี้สินครัวเรือนเฉลี่ยแยกตามสถานภาพ แยกตามอาชีพ (2556)

เกษตรกร เจ้าของที่	เกษตรกร ไม่เป็น เจ้าของที่	ประมง ป่าไม้ ลำ สัตว์	ธุรกิจนอก เกษตร	ลูกจ้าง วิชาชีพ	คนงาน เกษตร	คนงาน ทั่วไป	ผู้ ให้บริการ	คนใน กระบวนการ ผลิต	คนไม่ ทำงาน เชิง เศรษฐกิจ
118,512	147,498	60,207	239,659	546,174	42,613	62,746	126,833	101,575	61,788

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ครัวเรือนที่มีหนี้มีความเกี่ยวข้องกับหนี้ในระบบร้อยละ 8.3 หรือประมาณการหนี้สินนอกระบบโดยเฉลี่ย 3,271 บาทต่อครัวเรือน การกู้หนี้ยืมสินนอกระบบนั้น นำมาอุปโภคบริโภคร้อยละ 36.4 ทำธุรกิจร้อยละ 26.4 เช่าหรือซื้อบ้านและ/หรือที่ดินร้อยละ 15.1 และใช้ทำการเกษตรร้อยละ 12.7 การเข้าถึงแหล่งเงินกู้ยืม ธนคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นแหล่งเงินทุนสำคัญในการให้สินเชื่อ ซึ่งมีสัดส่วนเกือบหนึ่งในสามของครัวเรือนที่มีหนี้สิน สถาบันการเงินอื่นๆ ร้อยละ 19.6 ธนาคารของรัฐอื่นๆ เช่น ธนาคารอาคารสงเคราะห์ และธนาคารออมสิน มีสัดส่วนการให้กู้เพียงร้อยละ 7 ของครัวเรือนที่มีหนี้สิน และธนาคารพาณิชย์ร้อยละ 9.3 กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทำหน้าที่สำคัญมากเช่นกันเพราะมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 23.6 แหล่งเงินกู้นอกระบบตามการสำรวจปล่อยสินเชื่อร้อยละ 5.2 ทั้งนี้แหล่งเงินกู้นอกระบบจะประกอบไปด้วย นายทุน พ่อค้า ญาติ และเพื่อนบ้าน

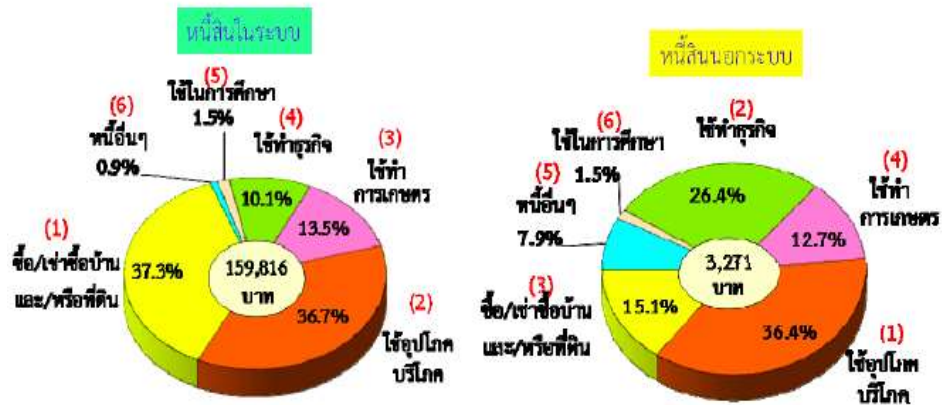
แผนภาพที่ 3-4 ร้อยละของครอบครัวที่มีหนี้ในระบบและนอกระบบ และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน

หนี้สินในระบบเฉลี่ย 159,816 บาท/ครัวเรือน
หนี้สินนอกระบบเฉลี่ย 3,271 บาท/ครัวเรือน

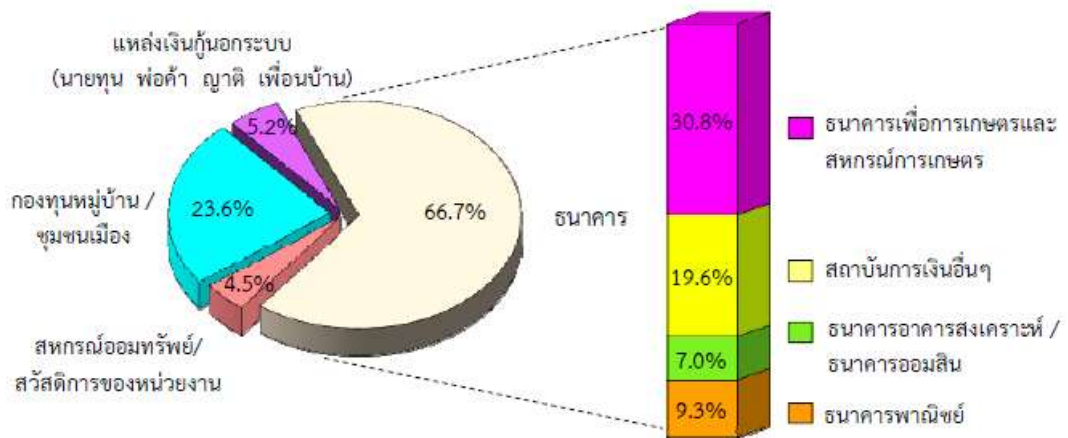
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แผนภาพที่ 3-5 ร้อยละของหนี้สินในระบบและนอกระบบ เฉลี่ยต่อครัวเรือน แยกตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แผนภาพที่ 3-6 ร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้ แยกตามแหล่งเงินกู้

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 3-4 จำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนแยกตามรายภาค

จำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม รายภาคและเขตการปกครอง

วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม	ทั่วราชอาณาจักร Whole Kingdom	ภาค Region					เขตการปกครอง Area	
		กทม. และ 3 จังหวัด ^{1/} Greater Bangkok ^{1/}	กลาง Central	เหนือ North	ตะวันออก ตะวันออกเฉียงเหนือ Northeast	ใต้ South	ในเขตเทศบาล Municipal Area	นอกเขตเทศบาล Non - Municipal Area
จำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท).....	163,087	273,795	145,588	137,059	149,307	139,931	198,253	143,183
ใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน.....	60,061	180,590	54,254	30,415	34,197	43,309	94,460	40,591
ใช้ในการศึกษา.....	2,413	2,364	1,036	2,203	3,342	2,556	3,268	1,929
ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน.....	59,876	71,106	50,491	44,802	66,989	66,218	69,810	54,254
ใช้ในการทำธุรกิจ.....	17,061	16,808	20,391	26,181	12,049	11,298	21,282	14,672
ใช้ในการทำการเกษตร.....	21,945	744	18,548	32,615	30,007	15,128	7,897	29,896
อื่นๆ.....	1,731	2,184	867	843	2,722	1,423	1,537	1,841
หนี้ในระบบ (บาท).....	159,816	268,066	141,720	134,123	147,464	136,287	194,146	140,385
ใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน.....	59,566	179,151	54,020	30,133	33,697	43,152	93,660	40,268
ใช้ในการศึกษา.....	2,364	2,244	993	2,202	3,283	2,536	3,193	1,895
ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน.....	58,686	69,240	49,077	44,030	66,365	64,127	68,299	53,245
ใช้ในการทำธุรกิจ.....	16,196	15,713	19,045	24,934	11,876	10,292	20,185	13,939
ใช้ในการทำการเกษตร.....	21,530	703	17,828	31,990	29,627	14,976	7,791	29,307
อื่นๆ.....	1,473	1,016	758	834	2,617	1,205	1,018	1,731
หนี้นอกระบบ (บาท).....	3,271	5,729	3,867	2,935	1,843	3,644	4,108	2,798
ใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน.....	495	1,439	234	281	500	157	800	323
ใช้ในการศึกษา.....	48	121	43	1	60	20	75	34
ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน.....	1,191	1,866	1,414	771	624	2,091	1,511	1,009
ใช้ในการทำธุรกิจ.....	864	1,095	1,346	1,248	174	1,007	1,097	733
ใช้ในการทำการเกษตร.....	415	41	721	625	380	151	106	589
อื่นๆ.....	258	1,167	108	9	106	218	519	110

1/ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 3-5 จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้รายภาค

จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม ประเภทหนี้สิน รายภาคและเขตการปกครอง

วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม	ทั่วราชอาณาจักร Whole Kingdom	ภาค Region					เขตการปกครอง Area	
		กทม. และ 3 จังหวัด ^{1/} Greater Bangkok ^{1/}	กลาง	เหนือ	ตะวันออก	ใต้	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล
			Central	North	เฉียงเหนือ	South	Municipal Area	Non - Municipal Area
จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ทั้งสิ้น ^{2/} (ครัวเรือน).....	10,846,286	1,253,164	1,795,701	2,147,365	4,369,503	1,280,554	3,224,205	7,622,082
หนี้ในระบบ								
ใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน.....	1,425,849	427,641	257,896	177,739	391,773	170,800	661,525	764,324
ใช้ในการศึกษา.....	410,438	48,495	37,364	79,849	186,359	58,372	162,956	247,482
ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน.....	6,613,567	792,802	992,331	1,039,458	2,961,341	827,635	1,995,073	4,618,494
ใช้ในการทำธุรกิจ.....	1,076,124	84,717	168,277	229,042	481,195	112,893	313,921	762,203
ใช้ในการทำการเกษตร.....	3,850,486	12,029	519,518	1,058,888	2,075,280	184,772	499,192	3,351,294
อื่นๆ.....	161,584	18,023	16,429	19,197	94,744	13,191	33,359	128,225
หนี้นอกระบบ								
ใช้ซื้อ/เช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน.....	47,581	6,659	7,693	7,904	19,121	6,204	17,449	30,132
ใช้ในการศึกษา.....	15,905	5,452	3,732	235	5,294	1,193	8,191	7,714
ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน.....	597,935	123,106	145,760	72,106	111,575	145,389	245,115	352,820
ใช้ในการทำธุรกิจ.....	123,775	27,589	32,409	17,252	24,921	21,605	63,783	59,992
ใช้ในการทำการเกษตร.....	102,984	1,545	26,710	23,786	37,812	13,132	14,136	88,848
อื่นๆ.....	31,337	1,918	9,829	873	10,664	8,052	9,360	21,977
ประเภทหนี้สิน								
มีหนี้ในระบบอย่างเดียว.....	9,943,509	1,090,587	1,574,641	2,028,805	4,162,624	1,086,852	2,876,220	7,067,288
มีหนี้นอกระบบอย่างเดียว.....	500,381	114,251	122,945	52,139	84,500	126,546	231,821	268,560
มีหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ.....	402,396	48,326	98,114	66,421	122,379	67,156	116,163	286,233

1/ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

2/ แต่ละครัวเรือนสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมได้มากกว่า 1 วัตถุประสงค์

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 3-6 จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้สิน จำแนกตามประเภทการกู้ยืม ประเภทหนี้ และสถานะทางเศรษฐกิจ

จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม ประเภทหนี้สิน และสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

	รวมทั้งสิ้น Total	ผู้ถือครองทำการเกษตร Farm Operators		ผู้ดำเนินธุรกิจ ของตนเอง		ลูกจ้าง Employees				ผู้ไม่ได้ ปฏิบัติงาน	
		ปลูกพืช / เลี้ยงสัตว์ / เพาะเลี้ยง Plant / Animal / Culture	ประมง,ป่าไม้, ล่าสัตว์, หาของป่า,บริการ ทางเกษตร Fishing, Forestry, Agricultural services	ที่ไม่ใช่การเกษตร Own-Account Workers, Non-Farm	ผู้ปฏิบัติงาน วิชาชีพ นักวิชาการ และนักบริหาร Professional, Tech. & Adm. Workers	คนงาน เกษตร Farm General ที่ไป พนักงานขาย และให้บริการ Clerical, Sales & Services Workers	คนงาน เหมือง พนักงาน ในกระบวนการ การผลิต Production Workers	ไม่ ได้ ทำงาน Econo- mically Inactive			
จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ทั้งหมด1/ (ครัวเรือน).....	10,846,286	2,470,850	532,742	173,796	1,960,540	1,132,538	331,597	155,425	1,691,646	889,929	1,507,223
หนี้ในระบบ											
ใช้ซื้อ/เช่าบ้านและ/หรือที่ดิน.....	1,425,849	141,375	18,568	8,366	293,866	417,453	14,177	13,140	246,776	130,189	141,939
ใช้ในการศึกษา.....	410,438	42,955	21,166	2,611	51,306	61,808	6,778	3,714	80,801	24,541	114,758
ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน.....	6,613,567	1,224,934	212,877	112,853	1,093,865	829,381	238,112	118,724	1,183,879	659,951	938,992
ใช้ในการทำธุรกิจ.....	1,076,124	126,801	26,027	3,635	670,609	42,530	5,956	4,852	67,435	25,996	102,283
ใช้ในการทำการเกษตร.....	3,850,486	1,726,764	422,158	71,082	345,681	134,986	62,570	30,218	311,196	153,891	591,940
อื่นๆ.....	161,584	17,911	8,066	773	23,925	14,568	2,072	2,002	33,866	12,913	45,488
หนี้นอกระบบ											
ใช้ซื้อ/เช่าบ้านและ/หรือที่ดิน.....	47,581	5,372	1,977	375	11,495	4,476	2,791	1,739	6,813	6,983	5,560
ใช้ในการศึกษา.....	15,905	215	130	0	5,909	1,476	0	505	2,812	1,001	3,858
ใช้จ่ายอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน.....	597,935	50,911	12,776	12,486	109,109	38,521	53,693	19,493	172,283	69,092	59,572
ใช้ในการทำธุรกิจ.....	123,775	7,212	559	2,012	88,369	4,309	2,674	186	5,346	2,120	10,988
ใช้ในการทำการเกษตร.....	102,984	46,691	19,292	1,781	3,531	1,399	5,319	320	9,594	9,049	6,008
อื่นๆ.....	31,337	3,328	180	0	2,881	2,035	5,134	159	8,351	3,601	5,668
ประเภทหนี้สิน											
มีหนี้ในระบบอย่างเดียว.....	9,943,509	2,357,752	499,234	157,142	1,744,407	1,082,134	262,413	134,656	1,488,835	798,915	1,418,020
มีหนี้นอกระบบอย่างเดียว.....	500,381	39,064	9,617	11,696	131,917	16,485	42,019	16,250	130,445	53,994	48,895
มีหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ.....	402,396	74,034	23,891	4,958	84,216	33,919	27,166	4,519	72,367	37,020	40,308

1/ แต่ละครัวเรือนสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมได้มากกว่า 1 วัตถุประสงค์

หมายเหตุ : "0" มีข้อมูลน้อยกว่า 1

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

การสนับสนุนองค์ความรู้พื้นฐานทางการเงิน และการออมในประเทศไทย

รายงานการศึกษาของนักศึกษาวិทยาลัยตลาดทุนรุ่นที่ 17 ได้สรุปบทบาทของหน่วยงานไทยจำแนกตามกลุ่มเป้าหมายของการให้ความรู้ทางการเงิน และตามกิจกรรม และปัญหาอุปสรรคที่ต้องแก้ไขดังต่อไปนี้

เมื่อพิจารณาบทบาทของหน่วยงานของไทย และกิจกรรมการให้ความรู้ทางการเงินต่างๆ จำแนกตามประเภทหน่วยงานและกลุ่มเป้าหมาย ตัวอย่างกรณีของผู้ที่อยู่ในวัยการศึกษา ก่อนและหลังอุดมศึกษา มาวิเคราะห์ร่วมกัน ได้ดังนี้

ผู้ที่อยู่ในวัยการศึกษา ก่อนและหลังอุดมศึกษา จะได้รับความรู้จาก กระทรวงศึกษา ในเรื่อง การจัดการทางบัญชีและข้อมูลทางการเงิน การจัดการทางการเงินระยะสั้น การวางแผนทางการเงิน การใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน และความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ) ในเรื่อง การวางแผนทางการเงิน และการใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กลต) ในเรื่องจัดการทางการเงินระยะสั้น การวางแผนทางการเงิน การลงทุน และความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท) ในเรื่องจัดการทางการเงินระยะสั้น การวางแผนทางการเงิน การใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน การลงทุน การใช้ข้อมูลในการแก้ปัญหา การวางแผนทางการเงิน ธนาคารออมสินในเรื่อง การจัดการทางบัญชีและข้อมูลทางการเงิน การจัดการทางการเงินระยะสั้น การวางแผนทางการเงิน การใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงินและการใช้ข้อมูลในการแก้ปัญหา มหาวิทยาลัยในเรื่องการวางแผนทางการเงิน และความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน ซึ่งก็จะสามารถวิเคราะห์กรณี กลุ่มเป้าหมายอื่นๆได้เช่นกัน

จะเห็นว่าหลายหน่วยงานมีบทบาทในการให้ความรู้และรายละเอียดของกิจกรรม ที่ให้กลุ่มเป้าหมายที่ซ้ำซ้อน และซ้ำเสริมกัน การที่ขาดการบูรณาการของหน่วยงานต่างๆจะทำให้ การให้ความรู้แก่ประชาชนไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายและไม่ได้รับความรู้ที่ต่อเนื่อง องค์ความรู้ก็อาจจะมีความแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 3-7 บทบาทของหน่วยงานของไทย จำแนกตามกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย / หน่วยงาน	ก. ศึกษาธิการ	จปท.	จพ.	คปภ.	กลด.	ตลท.	สศค.	จกส	ธ.ออมสิน	มหาวิทยาลัย	สนง.กองทุนหมู่บ้าน	กรมการพัฒนาชุมชน
1. ก่อนอุดมศึกษา	✓	x	x	✓	x	x	x	x	✓	✓	x	x
2. อุดมศึกษา	✓	x	x	✓	✓	✓	x	x	✓	✓	x	x
3. เอกชนมีนายจ้าง	x	x	x	✓	x	x	x	x	✓	x	x	x
4. อิสระรายได้สูง	x	x	x	✓	x	x	x	x	x	x	x	x
5. อิสระรายได้ต่ำ	x	x	x	✓	x	x	✓	x	✓	x	x	x
6. เกษตรกร	x	x	x	✓	x	x	✓	✓	x	x	x	x
7. ภาครัฐ	x	x	x	✓	x	x	x	x	x	x	x	x
8. เกษียณ	x	x	x	✓	x	x	x	x	x	x	x	x
9. ลูกค้าสถาบันการเงิน	x	✓	✓	✓	x	x	x	✓	✓	x	x	x
10. SMEs	x	x	✓	✓	x	x	x	✓	✓	x	x	x
11. นักลงทุน	x	x	x	x	✓	✓	x	x	✓	x	x	x
12. กลุ่มสมาชิกกองทุน ฯ	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓
13. กลุ่มออมทรัพย์/ชนบท	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	✓
14. อิสระรายได้สูง	x	x	x	✓	x	x	x	x	x	x	x	x

หมายเหตุ : ✓ คือ ครอบคลุมภารกิจ x ไม่ได้ครอบคลุมภารกิจ

: ส่วนที่ ระบายทึบ หมายถึง กลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานที่นักศึกษาสถาบันวิทยาการ
 ตลาดทุน รุ่น 17 เสนอแนะเพิ่มเติมจากกลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานเดิมที่เสนอไว้ใน
 รายงานการประชุมคณะกรรมการให้ความรู้ทางการเงิน ครั้งที่ 1/2556 ได้แก่
 กลุ่มเป้าหมาย ลำดับที่ 9 – 14 และหน่วยงานอันประกอบด้วย มหาวิทยาลัย สำนักงาน
 กองทุนหมู่บ้าน และกรมพัฒนาชุมชน

ที่มา : นักศึกษาสถาบันวิทยาการตลาดทุน รุ่น 17 สรุปรายงานเอกสารรายงานการประชุม คณะกรรมการให้ความรู้ทางการเงิน ครั้งที่ 1/2556 วันศุกร์ที่ 8 กุมภาพันธ์ 2556 เวลา 9.30 น. ณ ห้องประชุมวายุภักษ์ 1 กระทรวงการคลัง
ตารางที่ 3-8 บทบาทของหน่วยงานของไทย จำแนกตามกิจกรรม

กิจกรรม / หน่วยงาน	ก. ศึกษาธิการ	ธพ.	ธพ.	ค.ป.ก.	ก.ล.ด.	ต.ล.ท.	ส.ค.ค.	ธ.ก.ส.	ธ.ออมสิน	มหาวิทยาลัย	สนง.กองทุนหมู่บ้าน	กรมการพัฒนาชุมชน
1. การจัดการบัญชีและข้อมูลทางการเงิน	✓	x	x	x	x	x	✓	✓	✓	x	x	x
2. การจัดการการเงินระยะสั้น	✓	x	x	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓
3. การวางแผนการเงิน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	x	x
4. การใช้ผลิตภัณฑ์การเงิน	✓	✓	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	x	x	x
5. การลงทุน	x	x	x	x	✓	✓	x	x	x	x	x	x
6. การใช้ข้อมูลและแก้ปัญหา	x	✓	✓	x	x	✓	x	✓	✓	x	x	x
7. ความรู้พื้นฐานทางด้านเศรษฐศาสตร์และการเงิน	✓	x	x	x	✓	✓	x	x	x	✓	x	x

หมายเหตุ : ✓ คือ ครอบคลุมภารกิจ x ไม่ได้ครอบคลุมภารกิจ

ที่มา : นักศึกษาสถาบันวิทยาการตลาดทุน รุ่น 17 สรุปรายงานเอกสารรายงานการประชุม คณะกรรมการให้ความรู้ทางการเงิน ครั้งที่ 2/2556 วันพุธที่ 4 กันยายน 2556 เวลา 13.30 น. ณ ห้องประชุมวายุภักษ์ 1 กระทรวงการคลัง

รายงานการศึกษาของนักศึกษาวิทยาลัยตลาดทุนรุ่นที่ 17 ยังได้สรุปการศึกษาของสำนักงานเศรษฐกิจกระทรวงการคลัง ซึ่งได้ทำการสำรวจสภาพปัญหาด้านการขาดความรู้ความเข้าใจทางการเงิน ภายในโครงการการสำรวจและพัฒนาฐานข้อมูลการให้ความรู้ทางการเงินแก่ประชาชน 2556 ซึ่งโดยแบ่งประชากรกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 8 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มเด็ก เยาวชน กำลังศึกษา (2) ภาคเอกชนมีนายจ้าง (3) ภาคเอกชนอาชีพอิสระ (4) เกษตรกร (5) ภาครัฐ (6) อื่นๆ (กลุ่มผู้สูงอายุ นักบวช พระ) (7) ครอบครัว และ (8) สื่อสารมวลชน สะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาทางการเงินที่เกิดกับกลุ่มเป้าหมาย (Demand Side) และ เกิดจากกลุ่มผู้ให้ความรู้ มาตรฐาน/หลักสูตร

(Supply Side) และ Nanthabhiwat, R. and P. Sathapitanon (2012) ได้สรุปปัญหาที่คนไทยขาดความรู้ทางการเงินแยกตาม ผู้บริโภค ตลาดเงิน และผู้กำหนดนโยบาย พิจารณาได้จากตารางด้านล่าง

ตารางที่ 3-9 GAP ขององค์ความรู้ทางการเงินของคนไทยจำแนกตามกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ความรู้
มาตรฐาน / หลักสูตร

การแบ่งกลุ่ม	กลุ่มย่อย	GAP	
		กลุ่มเป้าหมาย	ผู้ให้ความรู้ มาตรฐาน / หลักสูตร
1. เด็ก เยาวชน กำลังศึกษา	1.1 ประถม	- ขาดความสนใจ / ไม่เห็น ความสำคัญของความรู้ทางการเงิน - การนำไปใช้ / การเปลี่ยน พฤติกรรมมีน้อย	- ครูผู้สอนส่วนหนึ่งขาดการ ฝึกอบรม - ต้องการสื่อการสอนที่หลากหลาย
	1.2 มัธยมต้น	- ขาดความสนใจ / ไม่เห็น ความสำคัญของความรู้ทางการเงิน - การนำไปใช้ / การเปลี่ยน พฤติกรรมมีน้อย	- ครูผู้สอนส่วนหนึ่งขาดการ ฝึกอบรม - ต้องการสื่อการสอนที่หลากหลาย
	1.3 มัธยมปลาย	- ขาดความสนใจ / ไม่เห็น ความสำคัญของความรู้ทางการเงิน - การนำไปใช้ / การเปลี่ยน พฤติกรรมมีน้อย - กลุ่มที่เรียนด้านการเงินต้องการ ความรู้ด้านการลงทุนเพิ่ม	- ครูผู้สอนส่วนหนึ่งขาดการ ฝึกอบรม - ต้องการสื่อการสอนที่หลากหลาย
	1.4 อาชีวศึกษา (โดยเฉพาะกลุ่มที่	- ขาดความสนใจ / ไม่เห็น ความสำคัญของความรู้ทางการเงิน - การนำไปใช้ / การเปลี่ยน พฤติกรรมมีน้อย	- ครูผู้สอนส่วนหนึ่งขาดการ ฝึกอบรม - ต้องการสื่อการสอนที่หลากหลาย
	1.5 อุดมศึกษา	- ขาดความสนใจ / ไม่เห็น ความสำคัญ - กลุ่มที่เรียนด้านการเงิน ต้องการ ความรู้ด้านการลงทุนเพิ่มเติม	- เป็นวิชาเลือกในบางแห่ง แต่ไม่มี การบูรณาการ - ไม่มีมาตรฐาน / หลักสูตรกลาง - หลักสูตรที่มีขาดการพัฒนา ต่อเนื่อง - ขาดการประเมินผล
	1.6 การศึกษานอก ระบบและตาม	- ส่วนใหญ่มีความสนใจ - ต้องการความรู้เพื่อนำไปหา	- ไม่มีมาตรฐาน / หลักสูตรกลาง - ขาดการประเมินผล

การแบ่งกลุ่ม	กลุ่มย่อย	GAP	
		กลุ่มเป้าหมาย	ผู้ให้ความรู้ มาตรฐาน / หลักสูตร
	อัยาศัย	รายได้ หรือต่อยอดความรู้ที่มี	

ตารางที่ 3-9 GAP ขององค์ความรู้ทางการเงินของคนไทยจำแนกตามกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ความรู้ มาตรฐาน / หลักสูตร (ต่อ)

การแบ่งกลุ่ม	กลุ่มย่อย	GAP	
		กลุ่มเป้าหมาย	ผู้ให้ความรู้ มาตรฐาน / หลักสูตร
2. ภาคเอกชนมี นายจ้าง	2.1 แรงงานรายได้ น้อย	<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนใหญ่ขาดความรู้ด้านการ บริหารการเงิน การออม การ จัดการหนี้ ไม่รู้จักผลิตภัณฑ์ ทางการเงิน - แรงงานในภูมิภาคมีปัญหา มากกว่า - มีปัญหาการเข้าถึงบริการทาง การเงิน - มีหนี้นอกระบบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดหลักสูตรที่ตรงกับความ ต้องการของกลุ่มเป้าหมาย - หลักสูตรสูตรขาดการพัฒนา ต่อเนื่อง - ขาดการประเมินผล
	2.2 พนักงาน เอกชนและอื่นๆ	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่เห็นความสำคัญในการบริหาร การเงิน - บางส่วนขาดการวางแผนเพื่อวัย เกษียณ - ขาดความรู้เรื่องการลงทุน - ขาดการออม 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีศูนย์รวม หลักสูตร material ต่างๆ - ขาดหลักสูตรที่ตรงตามอาชีพ ความต้องการ - ขาดการประเมินผล
3. ภาคเอกชน อาชีพอิสระ	3.1 อาชีพอิสระ รายได้สูง หมอ นัก กฎหมาย เจ้าของ กิจการ	<ul style="list-style-type: none"> - บางส่วนไม่เห็นความสำคัญใน การบริหารการเงิน - บางส่วนขาดการวางแผนเพื่อวัย เกษียณ - บางส่วนขาดความรู้ด้านการ ลงทุน 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดหลักสูตรที่ตรงตามอาชีพ ความต้องการ - ขาดการประเมินผล
	3.2 อาชีพอิสระ วินมอเตอร์ไซด์ หาบเร่ แผงลอย	<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนใหญ่ขาดความรู้ด้านการ บริหารการเงิน การออม การ จัดการหนี้ ไม่รู้จักผลิตภัณฑ์ ทางการเงิน โดยเฉพาะภูมิภาค 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดจากผู้ถ่ายทอด (เจ้าหน้าที่ พัฒนาชุมชน) ขาดทักษะในเรื่อง การเงินส่วนบุคคล - ขาดหลักสูตรที่ตรงตามอาชีพ

การแบ่งกลุ่ม	กลุ่มย่อย	GAP	
		กลุ่มเป้าหมาย	ผู้ให้ความรู้ มาตรฐาน / หลักสูตร
		- มีปัญหาการเข้าถึงบริการทางการเงิน - มีหนี้ในระบบ	ความต้องการ - ขาดการประเมินผล
4. เกษตรกร		- ไม่เห็นความสำคัญในการบริหารทางการเงิน - ส่วนใหญ่ขาดความรู้การบริหารการเงิน การออม การจัดการหนี้ - ไม่รู้จักผลิตภัณฑ์ทางการเงิน โดยเฉพาะในภูมิภาค	- เกิดจากผู้ถ่ายทอด (เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน) - ขาดทักษะในเรื่องการเงินส่วนบุคคล

ตารางที่ 3-9 GAP ขององค์ความรู้ทางการเงินของคนไทยจำแนกตามกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ความรู้ มาตรฐาน / หลักสูตร (ต่อ)

การแบ่งกลุ่ม	กลุ่มย่อย	GAP	
		กลุ่มเป้าหมาย	ผู้ให้ความรู้ มาตรฐาน / หลักสูตร
5. ภาครัฐ	5.1 ข้าราชการ / พนักงาน / ลูกจ้าง 5.2 รัฐวิสาหกิจ 5.3 พนักงาน / องค์กรอิสระ / องค์กรมหาชน	- ไม่รู้จักผลิตภัณฑ์ทางการเงิน การเข้าถึงบริการทางการเงิน - ขาดความรู้บริหารการเงิน การบริหารความเสี่ยง - กลุ่มครูโดยเฉพาะภาคอีสานมีภาระหนี้มากต้องการความรู้ แต่ขาดการให้ความรู้ที่ทั่วถึง	- ยังไม่มีการดำเนินการหรือยังไม่มีผู้รับผิดชอบอย่างเป็นระบบ
6. อื่นๆ นอกภาคแรงงาน	6.1 ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงานอายุ 15+ ได้แก่ - ผู้สูงอายุมีหลักประกันรายได้ - ผู้สูงอายุไม่มีหลักประกันรายได้ - กลุ่มแม่บ้าน - นักบวช พระ	กลุ่มนี้ส่วนใหญ่ คือ ผู้เกษียณอายุ	- ยังไม่มีผู้รับผิดชอบด้านการให้ความรู้ทางการเงิน
7. ครอบครัว		- เป็นการรวมกลุ่มที่ 1-6 ให้อยู่ใน	- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบัน

การแบ่งกลุ่ม	กลุ่มย่อย	GAP	
		กลุ่มเป้าหมาย	ผู้ให้ความรู้ มาตรฐาน / หลักสูตร
		มิติครอบครัว ดังนั้น GAP ของกลุ่มนี้ จึงสะท้อน GAP ของกลุ่มที่ 1-6	ครอบครัวได้มีศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนทั่วประเทศจำนวน 6,795 ศูนย์ 1 ตำบล จะมีอยู่ 1 ศูนย์ ซึ่งมีเป้าหมายจะตั้งให้ครบทุกตำบลทั่วประเทศ
8. สื่อมวลชน		- เป็นกลุ่มพิเศษที่มีบทบาทสูงในสังคม จึงมีความสำคัญในการเป็นส่วนสนับสนุนการดำเนินงานด้านการให้ความรู้ทางการเงิน	- กรมประชาสัมพันธ์ ได้ดำเนินการให้ความรู้ทางการเงินในส่วนของ การรณรงค์การประหยัด การออม การไม่ทุจริตคอร์รัปชั่น การจัดการหนี้ในระบบ รวมทั้งการเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพ ซึ่งได้ดำเนินการใน 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

ที่มา : รายงานการประชุม คณะกรรมการการให้ความรู้ทางการเงิน ครั้งที่ 1/2556 วันศุกร์ที่ 8 กุมภาพันธ์ 2556 เวลา 9.30 น. ณ ห้องประชุมวายุภักษ์ 1 กระทรวงการคลัง ตารางที่ 3-10 สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลให้คนไทยขาดความรู้ทางการเงิน

มุมมองด้าน	สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลให้คนไทยขาดความรู้ทางการเงิน
ผู้บริโภค	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดความรู้เกี่ยวกับจัดการการเงินส่วนบุคคลขั้นพื้นฐาน - ไม่สามารถจัดการกับปัญหาหนี้สินให้หมดไป อีกทั้งยังก่อหนี้เพิ่มขึ้น - การขาดความรู้ถึงความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ทางการเงิน การลงทุน และความเสี่ยง - มักถูกญาติพี่น้อง เพื่อน ชักชวนให้ซื้อ ใช้ ลงทุนในผลิตภัณฑ์ทางการเงินต่างๆโดยง่าย - ไม่สามารถประเมินผลิตภัณฑ์ทางการเงินต่างๆ ได้ว่าผลิตภัณฑ์ใดเหมาะสมกับตนเอง - เริ่มต้นในการลงทุนเพื่อการเกษียณอายุช้าเกินไป - บางคนมีความรู้ความเข้าใจแต่ยังไม่เริ่มทำในช่วงเวลาที่เหมาะสม - ไม่สามารถจัดการต่อภาวะฉุกเฉิน เช่นรายได้ลดลงอย่างกระทันหันหรือมีการเปลี่ยนแปลงในชีวิต - มีทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาทางการเงินของตนเองว่าเป็นความลับ จึงมักสะสมปัญหาและนำไปสู่ปัญหาทางการเงินมากยิ่งขึ้น
ตลาดการเงิน	<ul style="list-style-type: none"> - แผนการตลาดมักจะส่งเสริมให้ผู้บริโภคมีการใช้จ่ายมากยิ่งขึ้นผ่านการกู้ยืม - แม้ว่าสื่อจะนำเสนอความรู้ด้านการเงิน แต่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นด้านการลงทุน มากกว่าการสะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับปัญหาของการขาดความรู้ทางการเงิน

มุมมองด้าน	สภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลให้คนไทยขาดความรู้ทางการเงิน
	<ul style="list-style-type: none"> - การให้ความรู้ทางการเงินส่วนใหญ่ สร้างขึ้นหรือถูกนำเสนอโดย เจ้าของผลิตภัณฑ์ทางการเงินนั้นๆ - เนื้อหาของสาระการให้ความรู้ทางการเงิน มุ่งเน้นผลกำไรในระยะสั้น มากกว่าความมั่นคงที่จะเพิ่มขึ้นในระยะยาว - ชาติสื่อที่มีความเป็นกลาง น่าเชื่อถือ - การขาดที่ปรึกษาที่มีความเป็นกลาง
ผู้กำหนดนโยบาย	<ul style="list-style-type: none"> - การปรับปรุงการให้ความรู้ทางการเงิน ยังไม่ถูกหยิบขึ้นมาเป็นฟังก์ชันหลักของแต่ละองค์กร - ยังไม่เกิดความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานในการให้ความรู้ทางการเงินแก่ประชาชน ทำให้เกิดโครงการที่มีลักษณะ ซ้ำซ้อน เสียนแบบ และขาดประสิทธิภาพ - ไม่มีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน - ไม่มีกรอบการประเมินผลในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย - ยังไม่มีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่รับผิดชอบอย่างเต็มที่ เพื่อทำหน้าที่พัฒนาปรับปรุงรูปแบบการให้ความรู้ทางการเงิน ซึ่งต้องใช้ความต่อเนื่องและความสม่ำเสมอในการดำเนินการ - ยังไม่มีเครื่องมือในการให้ความรู้ที่เพียงพอที่จะทำให้ประชาชนสามารถใช้ หรือเพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้ - ปัญหาด้านการขาดความรู้ทางการเงินของคนไทย ยังไม่กลายเป็นประเด็นระดับชาติที่จะครอบครองพื้นที่สื่อในการนำเสนอให้เกิดความสนใจได้อย่างต่อเนื่อง

ที่มา : Nanthabhiwat, R. and P. Sathapitanon (2012)

การสำรวจความรู้ทางการเงินของไทย

การสำรวจความรู้ทางการเงินนั้นจัดทำโดยหลากหลายสถาบัน คณะกรรมการการให้ความรู้ทางการเงิน โดยการดำเนินงานของสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง มีวิสัยทัศน์ที่ต้องการให้ คนไทยทุกคนมีความรู้ความสามารถในการบริหารการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ และมีวินัยทางการเงินสร้างความมั่นคงทางการเงินแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม ทั้งนี้มี วัตถุประสงค์ 3 ข้อคือ

1. เพื่อให้คนไทยทุกคนมีความรู้ความสามารถในการบริหารการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้คนไทยทุกคนมีวินัยทางการเงิน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้เงินโดยลดการใช้เงินเกินตัวไม่สร้างหนี้เกินตัวรวมทั้งไม่ก่อหนี้ในระบบ และทำการออม
3. เพื่อให้คนไทยทุกคนมีความมั่นคงทางการเงิน มีความรู้ความสามารถในการบริหารความเสี่ยงและการลงทุน

ขณะที่การวัดความรู้ทางการเงินของต่างประเทศได้ลงรายละเอียดในส่วนของ อัตราดอกเบี้ย เงินเฟ้อ และความเสถียร คณะกรรมการการให้ความรู้ทางการเงินได้จัดทำการศึกษาความรู้ทางการเงิน 6 มิติ ระดับความรู้ทางการเงิน ประกอบไปด้วย 6 มิติ โดยมีการวัดระดับความรู้ทางการเงินของภาคประชาชน ดังนี้

1. การจัดการข้อมูลด้านการเงิน (Keeping)
2. การบริหารจัดการด้านการเงินระยะสั้น (Making)
3. การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน (Choosing)
4. การวางแผนทางการเงิน (Planning)
5. การลงทุน (Investment)
6. การแก้ปัญหาและการเข้าถึงข้อมูลด้านการเงิน (Getting)

จากการสำรวจในปี 2556 พบว่า เมื่อคนมีการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ประถม มัธยม และอุดมศึกษา จะทำให้มีความรู้ทางการเงินที่ดีขึ้น คนที่มีระดับอุดมศึกษาจะมีความรู้ทางการเงินจะมีความสูงกว่าทั้งประเทศโดยเฉลี่ย ส่วนคนที่มีรายได้น้อย เกษตรกร และลูกจ้าง จะมีระดับความรู้ทางการเงินต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ

แผนภาพที่ 3-7 ผลการสำรวจความรู้ทางการเงิน 6 มิติ ปี 2556

ที่มา : www.financialeducation.or.th

สรุป

สาระสำคัญในบทนี้ประกอบไปด้วยข้อเท็จจริงที่สำคัญของโครงสร้างรายได้ และหนี้ครัวเรือนของประเทศไทย หนี้สินแยกตามสถานภาพของอาชีพ สัดส่วนหนี้ในและนอกระบบ และแหล่งของเงินกู้ในระบบ

การให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินของไทย มาจากหลายหน่วยงาน มีบทบาทในการให้ความรู้และรายละเอียดของกิจกรรม ที่ให้กลุ่มเป้าหมายที่ซับซ้อน และซ้ำเสริมกัน การที่ขาดการบูรณาการของหน่วยงานต่างๆจะทำให้ การให้ความรู้แก่ประชาชนไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย และไม่ได้รับความรู้ที่ต่อเนื่อง องค์ความรู้ก็อาจจะมีความแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ยังมีการรวบรวมปัญหาที่ทำให้คนไทยขาดความรู้ทางการเงิน

การสำรวจความรู้ทางการเงินของไทย คณะกรรมการการให้ความรู้ทางการเงินได้จัดทำการศึกษาสำรวจความรู้ทางการเงิน 6 มิติ ระดับความรู้ทางการเงิน ประกอบไปด้วย 6 มิติ โดยมีการวัดระดับความรู้ทางการเงินของภาคประชาชน คือ การจัดการข้อมูลด้านการเงิน (Keeping) การบริหารจัดการด้านการเงินระยะสั้น (Making) การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน (Choosing) การวางแผนทางการเงิน (Planning) การลงทุน (Investment) และการแก้ปัญหาและการเข้าถึงข้อมูลด้านการเงิน (Getting) ทั้งนี้จะนำประเด็นทั้ง 6 มิติไปประยุกต์ใช้กับแบบสอบถามในงานวิจัยนี้

ผลการสำรวจความรู้ทางการเงินที่น่าวิเคราะห์ต่อเนื่องคือ จากการสำรวจในปี 2556 พบว่าเมื่อคนมีการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ประถม มัธยม และอุดมศึกษา จะทำให้มีความรู้ทางการเงินที่ดีขึ้น คนที่มีระดับอุดมศึกษาจะมีความรู้ทางการเงินมีค่าสูงกว่าทั้งประเทศโดยเฉลี่ย ส่วนคนที่มีรายได้น้อย เกษตรกร และลูกจ้าง จะมีระดับความรู้ทางการเงินต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ

บทที่ 4

วิธีการศึกษา

วิธีการวิเคราะห์จะทำทั้งการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อให้ประจักษ์ถึงความแตกต่างระหว่างการจัดการด้านการให้ความรู้ทางการเงินแก่ประชาชนในต่างประเทศและประเทศไทย ที่จะนำไปสู่การจัดการองค์กรที่มีประสิทธิภาพ และการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่พิจารณาถึงการเรียนรู้จากการให้ความรู้ทางการเงินเพื่อนำไปสู่การวางยุทธศาสตร์และนโยบายที่จะให้ความรู้แก่ประชาชน ในกรณีนี้คือกลุ่มตัวอย่างทหารเกณฑ์ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

เพื่อตอบโจทย์ “ร่างนโยบายการพัฒนาให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินของประเทศไทย แก่ครัวเรือนที่เหมาะสม โดยการต่อยอด จากประสบการณ์ของต่างประเทศ อาศัยประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาทางการเงินของประเทศไทย มาเป็นบทเรียนของประเทศไทย ทั้งนี้ได้คัดเลือกประสบการณ์ของสามประเทศมาเป็นต้นแบบการศึกษา สามประเทศดังกล่าวประกอบไปด้วย

1. อินเดีย เพราะอินเดียเป็นประเทศกำลังพัฒนา มีประชากรที่ยากจนจำนวนมาก และมีการพึ่งพาภาคเกษตรกรรมในสัดส่วนที่สูง ธนาคารกลางทำหน้าที่ชี้แนะให้ธนาคารพาณิชย์เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ทางการเงิน เพื่อสร้างความมั่นคงบนเศรษฐกิจฐานราก
2. สหราชอาณาจักร เพราะมีการให้ความรู้ทางการเงินมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีองค์กรที่ดูแลการให้ความรู้ทางการเงิน พร้อมกับการให้คำปรึกษาแก่ประชาชนโดยทั่วไป
3. นิวซีแลนด์ เพราะเป็นประเทศที่ภาครัฐให้งบประมาณในการสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ทางการเงิน และจัดระบบการให้ความรู้ทางการเงิน พร้อมกับการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนตั้งแต่วัยเยาว์ จนเกษียณ

การวิเคราะห์เชิงปริมาณวิเคราะห์

เพื่อตอบโจทย์ “การหาแนวทางความรู้พื้นฐานทางการเงินเพื่อที่จะลดภาระหนี้ครัวเรือนที่เหมาะสม” ปัญหาของหนี้สินครัวเรือนโดยส่วนใหญ่เกิดมาจากความจำเป็นที่ต้องกู้ยืมเพื่อประทังชีวิตเพื่อการลงทุน หรือเพื่อการศึกษา เนื่องมาจากรายได้นั้นไม่เพียงพอจ่าย อย่างไรก็ตามหากผู้บริโภคได้มีการตรวจสอบการใช้จ่าย แยกแยะเป็นรายการสินค้าที่จำเป็น และรายการสินค้าที่ไม่จำเป็น การใช้จ่ายรายการสินค้าที่ไม่จำเป็นหากสามารถลดลงไปได้ก็จะบรรเทาปัญหาที่ก่อให้เกิด

หนี้สิน ความท้าทายที่สำคัญคือมุมมองของรายการสินค้าที่ไม่จำเป็นของแต่ละครัวเรือนมีความแตกต่างกันมาก อาจจะเป็นเนื่องจากความเคยชิน รสนิยม หรือพฤติกรรมการเล่นแบบ

วิธีการศึกษา

กำหนดกลุ่มผู้ที่ถูกทำการทดลองชุดความรู้พื้นฐานทางการเงิน การออกแบบสอบถามได้มีการทดสอบหลายรอบจนมั่นใจว่าได้มีการแก้ไขจนเหมาะสมกับทหารกองประจำการ โดยทั้งนี้ อาศัยข้อเท็จจริงที่ว่า ทหารกองประจำการมีจำนวนถึงประมาณ 100,000 คน ต่อปี และเป็นกลุ่มประชากรที่น่าสนใจที่จะทดสอบกระบวนการเรียนรู้ทางการเงิน และความสามารถในการเรียนรู้ทางการเงินด้วยความร่วมมือของ พลตรี ชวลิต พงษ์พิทักษ์ ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกราชบุรี ที่ให้ใช้สถานที่และอนุเคราะห์จัดหาทหารกองประจำการด้วยวิธีการสุ่มจำนวน 100 คน เพื่อเป็นตัวอย่งในการศึกษา

ในการศึกษามีขั้นตอนดังต่อไปนี้

วันแรก		หนึ่งสัปดาห์ผ่านไป
Pre test	Post test	Post-Post test
	60 คน ให้ความรู้และworkshop ทดสอบความรู้ครั้งที่ 2	60 คน ทดสอบความรู้ครั้งที่ 3
ทหารเกณฑ์ 100 คน ให้ข้อมูลส่วนตัว ทดสอบความรู้ครั้งที่ 1		
	40 คน พักผ่อน ทดสอบความรู้ครั้งที่ 2	40 คน ทดสอบความรู้ครั้งที่ 3

1. ให้ทหารกองประจำการทั้ง 100 คน ให้ข้อมูลส่วนบุคคลในแบบสอบถามที่จัดมาให้ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐาน และความคิดเห็นทางด้านความสำคัญขอความรู้ทางการเงิน
2. ให้ทหารกองประจำการทั้ง 100 คน ทำแบบทดสอบความรู้พื้นฐานทางการเงินครั้งที่ 1 แบบทดสอบความรู้พื้นฐานทางการเงินมี 15 ข้อแบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 5 ข้อ กล่าวคือ รู้จักหนี้ ฉลาดซื้อ และรู้จักออมและลงทุน
3. แบ่งทหารกองประจำการเป็นสองกลุ่ม 60:40 คน สำหรับ 60 คน ได้ให้ความรู้ทางด้านหนี้ การใช้จ่าย และการออม ด้วยวิธีการเสวนาและสัมภาษณ์ในกลุ่มวิทยากรโดยเนื้อหา มาจากชีวิตจริงของวิทยากรที่เชิญมา และแยกกลุ่มเป็นอีก 3 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน โดยให้ทำ workshop

ในฐานะ 3 ฐาน ที่จะใช้วิธีการเรียนรู้ร่วมกัน จากการอ่านสถานการณ์จำลอง และหารือในกลุ่มย่อยๆ ละ 4-5 คน และนำเสนอความคิดกับคนในกลุ่มโดยมีการกำกับดูแลจากวิทยากรประจำกลุ่ม

4. ให้ทั้ง 100 คน ทำแบบทดสอบความรู้พื้นฐานทางการเงินครั้งที่ 2
5. ทดสอบความเข้าใจหลังจากหนึ่งสัปดาห์ผ่านไป ด้วยการให้ทั้ง 100 คน ทำแบบทดสอบความรู้พื้นฐานทางการเงินครั้งที่ 3

ทดสอบผลของการเรียนรู้ระหว่าง 2 กลุ่ม

กลุ่มที่ให้ความรู้เพิ่ม(60) กับกลุ่มที่ไม่ได้ความรู้เพิ่ม(40) โดยมีการทดสอบดังต่อไปนี้

1. “ก่อนให้ความรู้เพิ่มเติม (Pre test)” เพื่อหาความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่จะให้ความรู้เพิ่ม(60) กับกลุ่มที่ไม่ได้ความรู้เพิ่ม(40)
2. “หลังให้ความรู้เพิ่มเติม” (Post test and Pre test) ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่ให้ความรู้เพิ่ม (60 คน)
3. “หลังให้ความรู้เพิ่มเติม (Post test and Pre test)กับกลุ่ม 60 คน ขณะที่กลุ่ม 40 คนพักผ่อน” เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยกลุ่มที่ไม่ได้ความรู้เพิ่ม(40)
4. ทดสอบความเข้าใจเมื่อผ่านไป 7 วัน (Post Post test and Post test) ของความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่ให้ความรู้เพิ่ม (60 คน)
5. ทดสอบความรู้เมื่อผ่านไป 7 วัน (Post Post test and Post test) ของความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่ “ไม่” ได้ให้ความรู้เพิ่ม (40 คน)

แบบจำลอง

$$\Delta Total_i = d(\text{อายุคน } i, \text{ การศึกษาคน } i, \text{ รายได้คน } i, \text{ ภูมิหลังทางการเงินคน } i)$$

$$\Delta D_i = d(\text{อายุคน } i, \text{ การศึกษาคน } i, \text{ รายได้คน } i, \text{ ภูมิหลังทางการเงินคน } i)$$

$$\Delta B_i = b(\text{อายุคน } i, \text{ การศึกษาคน } i, \text{ รายได้คน } i, \text{ ภูมิหลังทางการเงินคน } i)$$

$$\Delta S_i = s(\text{อายุคน } i, \text{ การศึกษาคน } i, \text{ รายได้คน } i, \text{ ภูมิหลังทางการเงินคน } i)$$

กรณีทดสอบผลหลังการให้ความรู้ทางการเงินทันที $\Delta Total_i$ หมายถึง การเปลี่ยนแปลง “คะแนนรวม” ΔD หมายถึง การเปลี่ยนแปลง “คะแนน” ความรู้เรื่องหนี้สินเมื่อได้รับความรู้ทางการเงินเพิ่มเติม ΔB การเปลี่ยนแปลงคะแนนความรู้เรื่องฉลาดซื้อเมื่อได้รับความรู้ทางการเงินเพิ่มเติม และ ΔS การเปลี่ยนแปลงคะแนนความรู้เรื่องรู้จักออม รู้จักลงทุน เมื่อได้รับความรู้ทางการเงินเพิ่มเติม ภูมิหลังทางการเงินประกอบไปด้วย ภาระหนี้ การออม และตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการเงินอื่นๆ

ชุดให้ความรู้ทางการเงิน โดยการบรรยายประกอบไปด้วย สาม หัวข้อ คือ

1. แก่หนี้ โดยรู้จักู้ เข้าใจสาเหตุของการกู้โดยดูจากการจัดทำบัญชีครัวเรือน ปริมาณเงินกู้ อัตราดอกเบี้ย แหล่งเงินกู้ และความสามารถในการชำระคืน
2. ฉลาดซื้อ กระบวนการตัดสินใจที่เลือกซื้อสินค้า เนื่องจากความจำเป็นที่ต้องซื้อ การโฆษณาชวนเชื่อ การเลียนแบบพฤติกรรมคนรอบข้าง
3. รู้ออม รู้ลงทุน โดยเข้าใจถึงความสำคัญของการออม ผลตอบแทนในการออม และความเสี่ยงในการออมจากเครื่องมือทางการเงินต่างๆ หากประชาชนหยุดการสร้างหนี้ที่ไม่จำเป็น และรู้จักออมไว้ใช้ยามจำเป็น และยามชรา ประเทศจะมีต้นทุนทางสังคมที่ลดลงไปเป็นอย่างมาก

ชุดแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน มีสองส่วนคือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป และข้อมูลทางการเงินเบื้องต้น ประกอบไปด้วย อายุ รายได้ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา ลักษณะของครัวเรือน และประวัติการอบรมความรู้ทางการเงิน และ ส่วนที่ 2 พฤติกรรมทางการเงิน ที่ประกอบด้วย การจัดการข้อมูลทางการเงิน การบริหารจัดการด้านการเงินระยะสั้น กาวางแผนทางการเงิน การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน การแก้ไขปัญหาทางการเงินและการถึงข้อมูลด้านการเงิน และทัศนคติทางการเงิน

ชุดแบบทดสอบความรู้ทางการเงิน มีทั้งหมด 3 หมวด หมวดละ 5 ข้อ คือ หมวดรู้จักู้ รู้แก้หนี้ หมวดฉลาดใช้ หมวดรู้ออมรู้ลงทุน

สรุป

บทนี้ได้อธิบายถึงการใช้การศึกษาแบบเชิงคุณภาพและปริมาณวิเคราะห์ เพื่อตอบโจทย์ “ร่างนโยบายการพัฒนาให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินของประเทศไทยแก่ครัวเรือนที่เหมาะสม โดยการต่อยอด จากประสบการณ์ของต่างประเทศ อาศัยประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาทางการเงินของประเทศต่างๆ มาเป็นบทเรียนของประเทศไทย และโจทย์ “การหาแนวทางความรู้พื้นฐานทางการเงิน เพื่อที่จะลดภาระหนี้ครัวเรือนที่เหมาะสม”

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์

บทนี้จะเสนอผลการวิเคราะห์จากการศึกษาเชิงคุณภาพ และการศึกษาเชิงปริมาณ ที่เป็นผลจากวิธีการศึกษาในบทที่ 3

การศึกษาเชิงคุณภาพ จากประสบการณ์ของต่างประเทศ

ปัญหาที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้แม้ว่าจะเป็นประเทศพัฒนาแล้วเช่น สหราชอาณาจักร เพราะหลากหลายสาเหตุ เช่น การกระจายของสถาบันการเงินนั้นไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่ ผู้ต้องการกู้มีประวัติการผิดชำระหนี้ ค่าธรรมเนียมและอัตราดอกเบี้ยสูง ไม่มีเงินฝาก หรือผลิตภัณฑ์ทางการเงินไม่มีความหลากหลาย ทำให้ไม่สามารถหาสินเชื่อได้แม้ว่าสภาพคล่องยังไม่ขาดแคลน

รัฐบาลประเทศอังกฤษจึงวางนโยบายให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งทุน มีการณรงค์ทางด้านการเงินมุ่งเน้นผู้มั่งคั่งน้อยให้ใช้บริการที่ปรึกษาทางการเงินฟรี การณรงค์ให้การศึกษาทางการเงินแก่ประชาชน ส่งเสริมความรู้เพื่อการบริโภค ให้ประชาชนรู้จักใช้จ่ายอย่างสมเหตุสมผล มีหลักสูตรฝึกอบรมแก่วิทยากรทางการเงินเพื่อไปให้ความรู้แก่ประชาชน มีการออกกฎหมายลงโทษและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการทุจริตการให้กู้ยืมระบบ ในปี 2553 มีการพัฒนาองค์กรอิสระชื่อ The Money Advice Service เพื่อสนองต่อประชาชนให้มีการจัดการทางการเงินที่ดีขึ้นทำหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์แห่งชาติด้านการให้ความรู้ทางการเงิน และปัจจุบันนำไปสู่ National Curriculum (Financial Education) ทั้งนี้แหล่งงบประมาณหลักมาจากภาษีจากองค์กรและสถาบันการเงินที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของ The Money Advice Service ทำหน้าที่

1. ให้ตระหนักถึงประโยชน์ของการวางแผนทางการเงิน
2. ให้ตระหนักถึงคุณค่าของเงินเมื่อต้องเลือกซื้อสินค้าและบริการ
3. ให้ตระหนักถึงประโยชน์และความเสี่ยงของเครื่องมือทางการเงิน และ
4. เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ทางการเงิน

The Money Advice Service (MAS) มีรูปแบบเป็นองค์กรอิสระเพื่อสนองต่อประชาชนให้มีการจัดการทางการเงินที่ดีขึ้น MAS จัดตั้งโดย Financial Services Authority (FSA) ทำหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์แห่งชาติด้านการให้ความรู้ทางการเงิน และปัจจุบันนำไปสู่ National Curriculum (Financial Education) MAS มีกฎหมายคือ Financial Service Act 2010 รองรับ และมีวัตถุประสงค์ ประกอบไปด้วยการเสริมสร้างความเข้าใจและความรู้ในด้านการเงินและ

รวมถึงระบบการเงินของอังกฤษ และเสริมสร้างให้คนมีความสามารถในการจัดการบริหารการเงินของตนเอง นอกจากนี้ ยังมีวัตถุประสงค์เพิ่มเติม เพื่อที่จะ 1. ให้ตระหนักถึงประโยชน์ของการวางแผนทางการเงิน 2. ให้ตระหนักถึงคุณค่าของเงินเมื่อต้องเลือกซื้อสินค้าและบริการ 3. ให้ตระหนักถึงประโยชน์และความเสี่ยงของเครื่องมือทางการเงิน และ 4. เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรม เพื่อให้ความรู้ทางการเงิน ทั้งนี้แหล่งงบประมาณหลักมาจากภาษีจากองค์กรและสถาบันการเงินที่เกี่ยวข้อง

ในกรณีของอินเดียนั้นมีความแตกต่างจากสหราชอาณาจักร เพราะประชาชนที่มีมีรายได้น้อยทำให้ยากจน และมีการศึกษาน้อย คนกลุ่มนี้ประกอบไปด้วย เกษตรกร อาชีพอิสระ ช่างฝีมือ และผู้ใช้แรงงาน อาศัยอยู่ในเขตชนบทหรือชุมชนเมือง และ เข้าถึงบริการทางการเงินได้ยาก (Financial Exclusion) แม้ว่าต้องการกู้แต่ก็ไม่มีเครดิตพอ หรือถูกปฏิเสธเครดิต ส่งผลให้เมื่อต้องการใช้เงิน ก็จะถูกเงินจากระบบซึ่งคิดดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก

หน่วยงานต่างๆ ของอินเดียจึงทำหน้าที่ที่แตกต่างกันเพื่อดูแลความรู้พื้นฐานทางการเงิน และแก้ไขปัญหาทางการเงิน ธนาคารกลางของอินเดีย (The Reserve Bank of India, RBI) ได้ริเริ่มโครงการความรู้พื้นฐานทางการเงิน (Project Financial Literacy) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อที่จะเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับธนาคารกลางและแนวคิดเกี่ยวกับการธนาคาร ให้แก่ ผู้หญิง ผู้ขาดแคลน นักเรียนในโรงเรียน และ มหาวิทยาลัย ผู้ยากไร้ในเมืองและชนบท และผู้สูงอายุ และมอบหมายให้ธนาคารพาณิชย์มีบทบาทในการให้ความรู้และคำปรึกษาแก่ประชาชน ให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับธนาคารกลาง ระบบการธนาคารทั่วไป microfinance และประโยชน์ของการให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมาย ด้วยสื่อต่างๆและภาษาท้องถิ่นที่หลากหลาย และ Security Exchange Board of India (SEBI) เป็นผู้รับผิดชอบในการร่างกฎหมาย (regulatory body) เรื่อง financial literacy เกี่ยวกับการลงทุนอย่างรอบรู้ นอกจากนี้ยังมี ธนาคารพาณิชย์ บริษัทประกัน และบริษัทจัดการกองทุนรวมก็เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงิน เช่นกัน

นิวซีแลนด์มีหน่วยงานส่งเสริมความรู้ทางการเงินของ ที่เรียกว่า The Commission for Financial Literacy and Retirement Income (CFLRI) เป็น หน่วยงานที่ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณภาครัฐ โดยหน้าที่ของ CFLRI เป็นฝ่ายเลขานุการยุทธศาสตร์ของประเทศ และเป็นสมาชิกของกลุ่มที่ปรึกษาและต้องรายงานให้กับกระทรวงการคลังทุก 6 เดือน ทั้งนี้ ทำหน้าที่ยกระดับความรู้ ดูแลสถานภาพทางการเงิน ตลอดช่วงชีวิต มีวัตถุประสงค์ 4 ด้าน คือ 1. ให้ความรู้และข้อมูล เพื่อสามารถตัดสินใจทางการเงินตลอดช่วงชีวิต 2. สร้างความมั่นใจในภาคบริการทางการเงิน 3. วางรากฐานรายได้หลังเกษียณมีเสถียรภาพและประสิทธิภาพ และ 4. ดูแลผู้สูงอายุผ่าน Retirement Villages Act 2003 ทั้งนี้ CFLRI ทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ภาคการเงิน

ภาคการศึกษา องค์การการจ้างงานองค์กรชุมชนและงานวิจัย ทั้งนี้ได้กำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจทางการเงิน ออกเป็น 4 แนวทางหลักดังนี้

1. พัฒนาแหล่งข้อมูลและหลักสูตร สร้างความเข้าใจทางการเงินให้ เพื่อให้สามารถกระจายความรู้ไปยังผู้รับข้อมูลที่หลากหลายในแต่สังคม พัฒนาการประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนหลักสูตร กำหนดให้มีการวัดความคืบหน้าในการกระจายความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูล

2. กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ความต้องการการช่วยเหลือ และอุปสรรค จัดลำดับความสำคัญของแต่ละกลุ่มเป้าหมายเพื่อกำหนดลำดับในการกระจายความรู้

3. กำหนดให้เว็บไซต์เป็นแหล่งนำเสนอความข้อมูลและผลงานวิจัยที่ค้นพบ

4. สนับสนุนให้มีส่วนร่วมจากสังคม เช่น ภาคอุตสาหกรรม, ภาคธุรกิจ, สถานศึกษา, ชุมชนต่างๆ ให้มีการร่วมมือกันเพื่อกระจายความรู้ทางการเงิน

ในส่วนของประเทศไทยนั้น จุดอ่อนของการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินของประเทศไทยนั้นเกิดจากการทำงานที่ซ้ำซ้อนของหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนต่างๆ ในบทที่ 3 ได้มีการแสดงข้อเท็จจริงพอสังเขปว่าหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน มีการทำงานที่คล้ายคลึงกันหรือเหมือนกันมาก ดังนี้กระทรวงศึกษาธิการ ให้ความรู้ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการทางบัญชีและข้อมูลทางการเงิน การจัดการทางการเงินระยะสั้น การวางแผนทางการเงิน การใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน และความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ) ในเรื่อง การวางแผนทางการเงิน และการใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กลต) ในเรื่องจัดการทางการเงินระยะสั้น การวางแผนทางการเงิน การลงทุน และความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท) ในเรื่องการจัดการทางการเงินระยะสั้น การวางแผนทางการเงิน การใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน การลงทุน การใช้ข้อมูลในการแก้ปัญหา การวางแผนทางการเงิน ธนาคารออมสินในเรื่อง การจัดการทางบัญชีและข้อมูลทางการเงิน การจัดการทางการเงินระยะสั้น การวางแผนทางการเงิน การใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงินและ การใช้ข้อมูลในการแก้ปัญหา มหาวิทยาลัย ในเรื่องการวางแผนทางการเงิน และความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน การที่ขาดการบูรณาการของหน่วยงานต่างๆ ขาดองค์กรกลางหรือหน่วยงานมีรับผิดชอบ ที่จะดูแล ทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรในการจัดการความรู้ทางการเงิน ที่รวมถึงทั้ง เวลา เงิน และบุคลากร

การส่งเสริมความรู้ทางการเงินมีความสำคัญต่อคนไทย หากคนไทยมีความรู้พื้นฐานทางการเงินที่เหมาะสม รู้จักที่จะรู้จักที่จะเป็นหนี้ และแก้ไขปัญหาหนี้สิน รู้จักที่จะฉลาดซื้อ รู้จักที่จะออมและลงทุนโดยเข้าใจถึงความเสี่ยง การวางแผนทางการเงินต้องทำตั้งแต่วัยเด็ก จนถึงวัยเกษียณ การประยุกต์ใช้ความสำเร็จจากประสบการณ์ของต่างประเทศ ที่มีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน มีแหล่ง

การเงินจากภาครัฐหรือเอกชนมาสนับสนุน และมีการแบ่งภาระงานที่เหมาะสมให้หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนดำเนินการต่อไป ด้วยเนื้อหาที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในประเทศ

สรุปการศึกษาเชิงคุณภาพ

ประสบการณ์ของต่างประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหราชอาณาจักร และนิวซีแลนด์ พบว่า สหราชอาณาจักรมีองค์กรเฉพาะที่ดูแลการจัดการและการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงิน คือ The Money Advice Service (MAS) ที่มีรูปแบบเป็นองค์กรอิสระเพื่อสนองต่อประชาชนให้มีการจัดการทางการเงินที่ดีขึ้น MAS จัดตั้งโดย Financial Services Authority (FSA) ทำหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์แห่งชาติด้านการให้ความรู้ทางการเงิน และปัจจุบันนำไปสู่ National Curriculum (Financial Education) ขณะที่นิวซีแลนด์มีหน่วยงานส่งเสริมความรู้ทางการเงินของ ที่เรียกว่า The Commission for Financial Literacy and Retirement Income (CFLRI) เป็นหน่วยงานที่ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณภาครัฐ โดยหน้าที่ของ CFLRI เป็นฝ่ายเลขานุการยุทธศาสตร์ของประเทศ ส่วนธนาคารกลางของอินเดีย (The Reserve Bank of India, RBI) ได้ริเริ่มโครงการความรู้พื้นฐานทางการเงิน (Project Financial Literacy) และหน่วยงานต่างๆ ของอินเดียจึงทำหน้าที่ที่แตกต่างกันเพื่อดูแลความรู้พื้นฐานทางการเงินและแก้ไขปัญหาทางการเงิน เพราะอินเดียมีความหลากหลายของกลุ่มผู้รับความรู้ทางการเงิน แตกต่างทั้งความรู้ ภาษา และสถานภาพ

ไทยมีหน่วยงานหลากหลายเช่นเดียวกับอินเดีย แต่ขาดองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานดูแลความเรียบร้อย มิให้หน่วยงานทำงานซ้ำซ้อนกับ และครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ และอาชีพ จึงสมควรจะต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างจริงจัง หรือต้องมีการจัดตั้งองค์กรพิเศษให้มีหน้าที่กำกับดูแลการเผยแพร่และให้คำปรึกษาความรู้ทางการเงิน

การศึกษาเชิงปริมาณวิเคราะห์

ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 4 ด้วยความร่วมมือของพลตรี ชวลิต พงษ์พิทักษ์ ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกราชบุรี ที่ให้ใช้สถานที่และอนุเคราะห์จัดหาทหารกองประจำการด้วยวิธีการสุ่มจำนวน 100 คน เพื่อเป็นตัวอย่างในการศึกษานี้ ทหารกองประจำการทุกคนมีการติดเครื่องหมายที่หน้าอก ตั้งแต่ 1 ถึง 100 เพื่อเป็นการแสดงตนเอง ในการให้ข้อมูลส่วนบุคคลนั้นมีการอธิบายที่ละเอียด เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในการกรอกข้อมูล หลังจากนั้นก็เริ่มเข้าสู่กระบวนการทดสอบความรู้ทางการเงิน เริ่มจากการทำข้อสอบครั้งที่ 1 ในภาพจะเห็นความพร้อมเพียงของทหารกองประจำการที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และการดูแลอย่างใกล้ชิดโดย พลตรี ชวลิต พงษ์พิทักษ์ ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกราชบุรี และการเสวนากึ่งบรรยาย พร้อมกับการทำ workshop ที่แยกออกเป็น สาม

ฐาน และในแต่ละฐานมีการแยกเป็นกลุ่มย่อย มีการกำกับดูแลจากทีมงานที่มีความชำนาญในการทำการสำรวจและอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงิน ตัวแทนกลุ่มย่อยต้องนำเสนอผลการหารือ

ชุดให้ความรู้ทางการเงิน ประกอบไปด้วย สาม หัวข้อ คือ

1. แก้นี้ โดยรู้จักู้ เข้าใจสาเหตุของการกู้โดยดูจากการจัดทำบัญชีครัวเรือน ปริมาณเงินกู้ อัตราดอกเบี้ย แหล่งเงินกู้ และความสามารถในการชำระคืน
2. ฉลาดซื้อ กระบวนการตัดสินใจที่เลือกซื้อสินค้า เนื่องจากความจำเป็นที่ต้องซื้อ การโฆษณาชวนเชื่อ การเลียนแบบพฤติกรรมคนรอบข้าง
3. รู้ออม รู้ลงทุน โดยเข้าใจถึงความสำคัญของการออม ผลตอบแทนในการออม และความเสี่ยงในการออมจากเครื่องมือทางการเงินต่างๆ

อนึ่งนั้นผู้ที่เข้ากระบวนการอบรมความรู้ทางการเงินมีจำนวน 60 คน ส่วนอีก 40 คนเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับความรู้เพิ่มเติมเพื่ออาศัยเป็นกลุ่มฐานเพื่อการเปรียบเทียบ หลังจากทำการทดลอง

ครั้งที่ 1 แล้ว มีการทิ้งช่วงอีก 7 วันและกลับไปทำการทดลองอีกครั้ง แต่มีทหารกองประจำการที่ป่วยและไม่สามารถเข้าร่วมการทดสอบได้จำนวนสองนาย

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้รับการทดลอง

จากแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานทางการเงินของทหารกองประจำการ 100 คนนั้น ข้อมูลละเอียดหาได้ในภาคผนวก โดยมีข้อสรุปพอสังเขปได้ดังนี้

1. ทหารทั้งหมด 100 คน มีอายุเฉลี่ย 21.25 ปี โดยมีอายุตั้งแต่ 20 จนถึง 27 ปี ส่วนใหญ่จะมีอายุ 21 ปี มีภูมิลำเนาจากราชบุรี และสมุทรสงคราม มีเพียงร้อยละ 18 ที่มีครอบครัวแล้ว มีรายได้ 6,000 – 10,000 บาทต่อเดือน ระดับการศึกษานั้นกว่าร้อยละ 50 มีการศึกษาในระดับมัธยมต้น และอีกร้อยละ 20 มีการศึกษาระดับมัธยมปลาย มีเพียง 4 คน จากทั้ง 100 คน ที่เคยได้รับความรู้ทางการเงินมาก่อน

2. การจัดการข้อมูลทางการเงิน

2.1 ร้อยละ 78 ไม่มีการบันทึกรายรับรายจ่ายทางการเงิน ร้อยละ 25 นอกจากจะไม่บันทึกแล้วไม่สามารถทราบได้ว่ามีรายรับและรายจ่ายเท่าไร ส่วนใหญ่มีสาเหตุที่ไม่บันทึกเพราะไม่มีเวลาทำแม้ว่าจะสนใจ อีกจำนวนหนึ่งบอกว่าไม่มีความรู้

2.2 ร้อยละ 92 ทราบถึงสถานะภาพทางการเงินของตนเอง ว่ามีเงินสด ทรัพย์สิน และหนี้สิน จำนวนเท่าไร

3. การจัดการทางการเงินระยะสั้น

3.1 ทุกคนสนใจที่เห็นประโยชน์ของการออม แต่ร้อยละ 49 บอกว่าขาดความรู้ ขาดช่องทางการออม และไม่สามารถควบคุมค่าใช้จ่ายได้ หรือมีรายได้น้อย

3.2 ร้อยละ 50 ไม่มีการออมด้วยเหตุผลเดียวกันคือรายได้น้อย และร้อยละ 70 มีรายได้ไม่พอรายจ่าย แบบเกือบทุกเดือนหรือทุกเดือน และร้อยละ 57 มีครอบครัวหนี้สิน การแก้ไข

ปัญหาเมื่อรายได้ไม่พอรายจ่าย ร้อยละ 32 จะใช้เงินออม ร้อยละ 30 จะหางานทำเพิ่ม ที่เหลือมีทั้ง ยืมเพื่อนและญาติ มีเพียง 1 รายที่กู้นอกระบบ อย่างไรก็ตามหากมีเหตุการณ์เงินขาดมือ แหล่งเงินกู้ แรกๆคือ ญาติ และเพื่อน

3.3 ร้อยละ 50 มีพฤติกรรมใช้จ่ายไปก่อนเหลือแล้วค่อยออม ร้อยละ 31 ออมก่อน แล้วจ่ายที่เหลือ ส่วนร้อยละ 20 ไม่ตอบคำถาม

3.4 การออมส่วนใหญ่จะทำเพื่อ เก็บเงินไว้ยามฉุกเฉิน หรือเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝัน โดยมีการออมไว้กับธนาคาร

4. การวางแผนทางการเงิน

4.1 ร้อยละ 38 มีการวางแผนการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ร้อยละ 37 วางแผนที่จะออม ร้อยละ 18 วางแผนที่จะหารรายได้เสริม มีเพียงส่วนน้อยที่จะวางแผนในแหล่งเงินกู้

4.2 บุหรี่ และสุรา เป็นค่าใช้จ่ายที่จะถูกลดเป็นส่วนแรกได้ทันที เมื่อมีปัญหาทางการเงิน รองลงมาคือ อาหาร

5. การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน

5.1 จากตัวเลือกในแบบสอบถาม แหล่งในการออมที่สำคัญคือธนาคารพาณิชย์ ธนาคารออมสิน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

5.2 ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดสามารถแยกแยะแหล่งลงทุนหรือการออม ที่มีความเสี่ยงสูงและต่ำได้ถูกต้อง

6. การเข้าถึงข้อมูลทางการเงิน

มีเพียงร้อยละ 10 ที่ไม่ติดตามข่าวสาร การติดตามข่าวสารส่วนใหญ่จะผ่าน หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ตามมาด้วย ครอบครัว และเพื่อน

7. พฤติกรรมทางการเงิน

7.1 คนโสดคิดว่าตนเองจะมีการวางแผนเป้าหมายทางการเงินที่ชัดเจน มีการคิดก่อนซื้อ และมีการออมบ้าง แต่มีทัศนคติที่จ่ายเงินไม่ตรงเวลา

7.2 คนที่ระดับการศึกษาสูงขึ้นมีแนวโน้มที่จะคิดก่อนซื้อมากขึ้น ระดับการศึกษา ผลต่อการออมไม่มากนัก กล่าวคือการศึกษาสูงขึ้นไม่ทำให้การออมมากขึ้น แต่ไม่ว่าคนกลุ่มนี้มีการศึกษามากน้อยเพียงใดจะมีการวางแผนเป้าหมายการเงินชัดเจน

7.3 คนที่มีรายได้เพิ่มสูงขึ้นจนถึงระดับ 10,000 บาทต่อเดือน มีการคิดก่อนซื้อบ่อยครั้ง แต่หากรายได้เกิน 10,000 บาทต่อเดือน การให้ความสำคัญต่อการคิดก่อนซื้อลดลง

Equal variances assumed	.132	.717	1.124	98	.264	.36667	.32634	-.28095	1.01428
Equal variances not assumed			1.163	92.679	.248	.36667	.31529	-.25946	.99279

2. ทดสอบผล “หลังให้ความรู้เพิ่มเติม” (Post test and Pre test) ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่ให้ความรู้เพิ่ม (60 คน) พบว่า เมื่อผ่านการอบรมมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น จาก 10.91 คะแนน เป็น 11.76 คะแนน จากการทดสอบทางสถิติพบว่า ค่าเฉลี่ยของทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ แสดงว่าการอบรมมีผลทำให้คะแนนการทดสอบความรู้ทางการเงินสูงขึ้น

Group Statistics

Group		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Post Pre	1.00	60	10.9167	1.70037	.21952
	.00	40	10.5500	1.43133	.22631

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
post_pre	Equal variances assumed	.331	.566	-2.653	118	.009	-.85000	.32036	-1.48440	-.21560
	Equal variances not assumed			-2.653	117.563	.009	-.85000	.32036	-1.48443	-.21557

3. การทดสอบ “หลังให้ความรู้เพิ่มเติม (Post test and Pre test)กับกลุ่ม 60 คน ขณะที่กลุ่ม 40 คนพักผ่อน” เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยกลุ่มที่ไม่ได้ความรู้เพิ่ม(40) พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยในการทดสอบครั้งที่ 1 มีค่า 10.55 คะแนน และค่าเฉลี่ยในการทดสอบครั้งที่ 2 มีค่า 10.77 คะแนน แม้ว่าค่าเฉลี่ยจะสูงขึ้นเพราะอาจจะได้ข้อคิดเพิ่มเติมระหว่างพักผ่อน แต่ความแตกต่างดังกล่าวไม่มีนัยยะสำคัญทางสถิติ

Group Statistics

group		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
post_pre_b	1	40	10.775	1.76123	0.27847
	0	40	10.55	1.43133	0.22631

Independent Samples Test

Post pre b	Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
Equal variances assumed	1.226	0.272	0.627	78	0.532	0.225	0.35884	-0.4894	0.9394
Equal variances not assumed			0.627	74.87	0.533	0.225	0.35884	-0.48987	0.93987

4. ผลการทดสอบความเข้าใจเมื่อผ่านไป 7 วัน (Post Post test and Post test) ของความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่ให้ความรู้เพิ่ม (60 คน) ทั้งนี้เพราะมีคนป่วยหนึ่งคนจึงต้องตัดคนป่วยนี้ออกจากการศึกษา คะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบครั้งที่ 3 หลังจากผ่านไปหนึ่งสัปดาห์ (Post post test) มีค่าเท่ากับ 11.93 คะแนน ขณะที่คะแนนจากการทดสอบครั้งที่ 2 11.72 คะแนน (ตัดคนป่วยออก 1 คน) พบว่าค่าเฉลี่ยของทั้งสองครั้งของการสอบ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ แสดงว่ากลุ่มคนที่ได้รับความรู้ทางการเงินไปยังคงรักษาระดับความรู้ได้หลัง 7 วัน

Group Statistics

group	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
1	59	11.9322	2.01601	0.26246
0	59	11.7288	1.79876	0.23418

Independent Samples Test

postpost_post	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
Equal variances assumed	0.765	0.384	0.578	116	0.564	0.20339	0.35175	-0.49329	0.90007
Equal variances not assumed			0.578	114.524	0.564	0.20339	0.35175	-0.49338	0.90016

5. ผลการทดสอบความรู้เมื่อผ่านไป 7 วัน (Post Post test and Post test) ของความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่ “ไม่” ได้ให้ความรู้เพิ่ม (40 คน) ทั้งนี้เพราะมีคนป่วยหนึ่งคนจึงต้องตัดคนป่วยนี้ออกจากการศึกษา คะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบครั้งที่ 3 หลังจากผ่านไปหนึ่งสัปดาห์ (Post post test) มีค่าเท่ากับ 11.17 คะแนน ขณะที่คะแนนเฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 2 หลังจากการตัดผู้ป่วยออกไปแล้วมีค่าเท่ากับ 10.79 คะแนน พบว่าค่าเฉลี่ยของทั้งสองครั้งของการสอบ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญสำคัญทางสถิติ

Group Statistics

group	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
postpost_post	1	39	11.1795	1.71482
	0	39	10.7949	1.7797

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference		
										Lower	Upper
postpost_post	Equal variances assumed	0.519	0.474	0.972	76	0.334	0.38462	0.39575	-0.40358	1.17281	
	Equal variances not assumed			0.972	75.895	0.334	0.38462	0.39575	-0.4036	1.17283	

สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่าง 60 คน และกลุ่มตัวอย่าง 40 คน ไม่มีความแตกต่างทางด้านค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ใช้ในการทดสอบ และเมื่อมีการเสริมความรู้ทางการเงินขั้นพื้นฐานแล้ว กลุ่ม 60 คนที่ได้รับการอบรมสามารถทำคะแนนได้เพิ่มอย่างมีนัยยะสำคัญ อีกทั้งเมื่อเวลาผ่านไปหนึ่งสัปดาห์ผลการทดสอบจากแบบสอบถามชุดเดิม พบว่าคะแนนไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญ ส่วนกลุ่ม 40 คนที่ไม่ได้รับการอบรมนั้นคะแนนไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญ แสดงว่าทหารกองประจำการในกลุ่มที่ถูกคัดเลือกด้วยวิธีสุ่มนั้น สามารถเรียนรู้จากการอบรมพื้นฐานทางการเงินได้ และทำคะแนนได้ดีขึ้น อีกทั้งสามารถที่จะรักษาระดับความเข้าใจ แม้ว่าเวลาจะผ่านไปหนึ่งสัปดาห์ก็ตาม

คะแนนเฉลี่ย	วันแรก		อีกหนึ่งสัปดาห์
	ทดสอบครั้งที่ 1	ทดสอบครั้งที่ 2	ทดสอบครั้งที่ 3
กลุ่ม 60 คน	10.91	11.76	11.93
กลุ่ม 40 คน	10.55	10.77	11.18

แบบจำลอง

วิธีการศึกษา ใช้เศรษฐมิติในการอธิบายผลของการเปลี่ยนแปลงคะแนนของผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงิน โดยขึ้นกับปัจจัยต่างๆดังนี้

$$\Delta Total_i = d(\text{อายุคน } i, \text{ การศึกษาคน } i, \text{ รายได้คน } i, \text{ ภูมิหลังทางการเงินคน } i)$$

$$\Delta D_i = d(\text{อายุคน } i, \text{ การศึกษาคน } i, \text{ รายได้คน } i, \text{ ภูมิหลังทางการเงินคน } i)$$

$$\Delta B_i = b(\text{อายุคน } i, \text{ การศึกษาคน } i, \text{ รายได้คน } i, \text{ ภูมิหลังทางการเงินคน } i)$$

$$\Delta S_i = s(\text{อายุคน } i, \text{ การศึกษาคน } i, \text{ รายได้คน } i, \text{ ภูมิหลังทางการเงินคน } i)$$

กรณีทดสอบผลหลังการให้ความรู้ทางการเงินทันที โดยพิจารณาจากคะแนนของแบบทดสอบ ของคนที่ i

$\Delta Total_i$ หมายถึง การเปลี่ยนแปลง “คะแนนรวม”

ΔD หมายถึง การเปลี่ยนแปลง คะแนนความรู้เรื่องหนี้สินเมื่อได้รับความรู้ทางการเงินเพิ่มเติม

ΔB หมายถึง การเปลี่ยนแปลงคะแนนความรู้เรื่องฉลาดซื้อเมื่อได้รับความรู้ทางการเงินเพิ่มเติม

ΔS หมายถึง การเปลี่ยนแปลงคะแนนความรู้เรื่องรู้จักออม รู้จักลงทุน

อายุ (Age) การศึกษาคน (Edu) และ รายได้คน (Income)

ภูมิหลังทางการเงิน ประกอบไปด้วย

1. หนี้ (informal sources of loans, DEBT) ในปัจจุบันครอบครัวมีหนี้สินหรือไม่ 1 = มี 2 = ไม่มี จากส่วนที่ 2 ข้อที่ 12

2. พฤติกรรมทางการเงิน ฉันทัดก่อนการเลือกซื้อสินค้าแต่ละชนิด (Buy, BUY) มีค่าระหว่าง 1 ไม่เคย ถึง 5 ตลอดเวลา มาจากส่วนที่ 2 ตารางพฤติกรรมการเงิน ข้อที่ 1

3. พฤติกรรมการออม (saving behavior, SAVE) ท่านมีพฤติกรรมการออมอย่างไร 1 = ใช้จ่ายไปก่อนแล้วเหลือเท่าไรจึงออม 2 = ออมก่อนเหลือเท่าไรเป็นค่าใช้จ่าย ส่วนที่ 2 ข้อที่ 7

4. การบันทึกรายรับรายจ่าย (Record) 1 = ไม่บันทึก และไม่ทราบว่าตนเองมีรายรับรายจ่ายต่อเดือนเท่าไร 2 = ไม่บันทึก แต่พอทราบว่าตนเองมีรายรับรายจ่ายต่อเดือนเท่าไร 3 = บันทึกเป็นส่วนใหญ่แต่ไม่ทุกรายการ มาจากส่วนที่ 2 ข้อที่ 1

5. เคยรับการอบรมทางการเงินก่อนการทดสอบ (Train) 0 = เคย 1 = เคย จาก ส่วนที่ 1 ข้อที่ 8

ผลการศึกษาด้วยวิธีเศรษฐมิติ

การศึกษาด้วยวิธีเศรษฐมิตินี้เพื่อหาปัจจัยในการอธิบาย “การเปลี่ยนแปลงของคะแนนของกลุ่มคนที่ได้รับการอบรมความรู้ทางด้านการเงิน” หรือ กลุ่ม 60 คน ที่ได้รับความรู้ทางการเงิน

1. ผลต่อคะแนนรวมโดยเปรียบเทียบการทดสอบครั้งที่ 2 กับ ครั้งที่ 1 พบว่า อายุ คนที่ครอบครัวไม่มีหนี้สิน และการคิดก่อนใช้จ่าย มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของคะแนนสำหรับผู้ที่ได้รับการอบรมพื้นฐานทางการเงิน อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ ขณะที่การศึกษาอย่างเป็นทางการให้ผลเป็นลบอย่างมีนัยยะสำคัญ หมายถึง หากการศึกษาสูงขึ้น เมื่อได้รับการอบรมคะแนนจากการทดสอบจะน้อยลง ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาน่าจะแสดงความสัมพันธ์ที่เป็นบวกต่อการเพิ่มขึ้นของคะแนน จึงได้ทำการวิเคราะห์ทางสถิติเพิ่มเติมและพบว่าค่าสหสัมพันธ์ (correlation) ของตัวแปรระดับการศึกษาและการเพิ่มขึ้นของคะแนนรวมมีค่าความสัมพันธ์ที่เป็นลบ หากพิจารณาจากกลุ่มตัวอย่าง 60 คน พบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาเท่ากับมัธยมต้นหรือน้อยกว่า ขณะที่อายุของคนในกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 20 ปี การศึกษาที่ได้รับมาน่าจะผ่านไปหลายปีแล้ว จึงเป็นไปได้ว่าระดับการศึกษาและการเพิ่มขึ้นของคะแนนจึงมีความสัมพันธ์ไม่เป็นไปตามที่คาด หรืออาจจะอธิบายได้จากการทดสอบพบว่าการทดสอบความรู้ทันทีหลังจากการอบรมพบว่าผู้ที่มีความรู้น้อยทำคะแนนเพิ่มขึ้นได้มากกว่าผู้ที่มีความรู้มาก เพราะผู้มีความรู้น้อยมีความตั้งใจและซึมซับความรู้ขั้นพื้นฐานได้ดีกว่าผู้ที่มีความรู้อยู่แล้ว และหมายถึงผู้ที่มีความรู้สูงกว่าต้องการความรู้ทางการเงินในขั้นที่ยากกว่าขึ้นไป

Dependent Variable: TOTAL_POST_PRE

Method: Least Squares

Date: 06/26/15 Time: 17:36

Sample: 1 60

Included observations: 43

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
EDU	-0.584260	0.282608	-2.067385	0.0456
BUY	0.364874	0.235803	1.547365	0.1301
DEBT	-0.651079	0.423949	-1.535750	0.1329
SAVE	0.042230	0.414865	0.101792	0.9195
AGE	0.095573	0.060784	1.572336	0.1242
R-squared	0.149598	Mean dependent var		0.813953
Adjusted R-squared	0.060082	S.D. dependent var		1.349706
S.E. of regression	1.308531	Akaike info criterion		3.484631
Sum squared resid	65.06562	Schwarz criterion		3.689422
Log likelihood	-69.91958	Hannan-Quinn criter.		3.560152
Durbin-Watson stat	1.806919			

2. ผลต่อคะแนนในหมวดที่ 1 คือ ความรู้ทางด้านหนี้สิน โดยเปรียบเทียบการทดสอบครั้ง

ที่ 2 กับ ครั้งที่ 1 ไม่พบตัวแปรที่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของคะแนนในหมวดหนี้สินได้อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ กล่าวคือไม่มีปัจจัยใดๆที่กระตุ้นให้กลุ่มตัวอย่างทำคะแนนได้มากขึ้นในหมวดความรู้ทางการแก้ไขปัญหาหนี้สิน จึงต้องมีการวางกลยุทธ์ที่สั่งให้จำ (default option)

Dependent Variable: DELTA_D_POST_PRE

Method: Least Squares

Date: 06/26/15 Time: 17:45

Sample (adjusted): 1 58

Included observations: 53 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
EDU	-0.145577	0.145346	-1.001590	0.3215
DEBT	0.127555	0.217165	0.587366	0.5597
RECORD	0.083487	0.149774	0.557420	0.5798
C	0.601159	0.580382	1.035799	0.3054
R-squared	0.030626	Mean dependent var		0.509434
Adjusted R-squared	-0.028723	S.D. dependent var		0.749940
S.E. of regression	0.760634	Akaike info criterion		2.363142
Sum squared resid	28.34961	Schwarz criterion		2.511843
Log likelihood	-58.62326	Hannan-Quinn criter.		2.420325
F-statistic	0.516030	Durbin-Watson stat		1.841743
Prob(F-statistic)	0.673180			

3. ผลต่อคะแนนในหมวดที่ 2 คือ ความรู้ทางด้านฉลาดซื้อ โดยเปรียบเทียบการทดสอบครั้งที่ 2 กับ ครั้งที่ 1 พบว่ามีตัวแปรเพียงตัวเดียวที่สามารถอธิบาย การเปลี่ยนแปลงของคะแนนในหมวดความรู้ทางด้านฉลาดซื้อ ที่หากกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมที่ตัดสินใจในการซื้อที่ไตร่ตรองไว้ก่อนนั้น จะสามารถเรียนรู้จากการอบรมและทำคะแนนในหมวดความรู้ทางด้านฉลาดซื้อได้ดีขึ้น ซึ่งจะมีผลต่อการวางกลยุทธ์ในการอบรมสำหรับคนกลุ่มนี้ กล่าวคือหาก คนมีความตระหนังก่อนตัดสินใจซื้อ คนกลุ่มนี้ควรได้รับความรู้เพิ่มเติมจะได้เป็นคนที่เป็นผู้บริโภคอย่างฉลาดยิ่งขึ้น

Dependent Variable: DELTA_B_POST_PRE

Method: Least Squares

Date: 06/26/15 Time: 17:43

Sample (adjusted): 1 58

Included observations: 58 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
EDU	-0.165570	0.140405	-1.179230	0.2436
RECORD	0.031845	0.141905	0.224407	0.8233
TRAIN	-0.038739	0.448445	-0.086385	0.9315
BUY	0.249059	0.113903	2.186594	0.0332
C	-0.312136	0.497275	-0.627694	0.5329
R-squared	0.090467	Mean dependent var		0.172414
Adjusted R-squared	0.021823	S.D. dependent var		0.728804
S.E. of regression	0.720808	Akaike info criterion		2.265375
Sum squared resid	27.53690	Schwarz criterion		2.442999
Log likelihood	-60.69587	Hannan-Quinn criter.		2.334563
F-statistic	1.317911	Durbin-Watson stat		2.000730
Prob(F-statistic)	0.275319			

4. ผลต่อคะแนนในหมวดที่ 3 คือ ความรู้ทางการออมและลงทุน โดยเปรียบเทียบการทดสอบครั้งที่ 2 กับ ครั้งที่ 1 ไม่พบตัวแปรที่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของคะแนนในหมวดการออมและการลงทุนได้อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ กล่าวคือไม่มีปัจจัยใดๆที่กระตุ้นให้กลุ่มตัวอย่างทำคะแนนได้มากขึ้นในหมวดความรู้ทางการออมและการลงทุน จึงต้องมีการวางกลยุทธ์ที่สั่งให้จำ (default option)

Dependent Variable: DELTA_S_POST_PRE
Method: Least Squares
Date: 06/26/15 Time: 17:47
Sample (adjusted): 1 58
Included observations: 45 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
EDU	-0.154577	0.191121	-0.808790	0.4232
SAVE	-0.043237	0.296633	-0.145760	0.8848
C	0.663605	0.646925	1.025782	0.3109

R-squared	0.017388	Mean dependent var	0.155556
Adjusted R-squared	-0.029403	S.D. dependent var	0.952403
S.E. of regression	0.966303	Akaike info criterion	2.833662
Sum squared resid	39.21714	Schwarz criterion	2.954106
Log likelihood	-60.75739	Hannan-Quinn criter.	2.878562
F-statistic	0.371610	Durbin-Watson stat	1.650436
Prob(F-statistic)	0.691868		

5. ผลต่อคะแนนรวมโดยเปรียบเทียบการทดสอบครั้งที่ 3 กับ ครั้งที่ 2 พบว่าระดับการศึกษาเป็นปัจจัยเดียวที่อธิบายในการเพิ่มขึ้นของคะแนนรวมเมื่อหนึ่งสัปดาห์ถัดไป แสดงถึงว่าหากคนมีการศึกษาที่ดีจะช่วยให้มีความเข้าใจลึกซึ้ง และยาวนานมากขึ้น การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความจำเป็นมาก ต่อการอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงิน

Dependent Variable: POSTP_POST

Method: Least Squares

Date: 06/26/15 Time: 17:40

Sample: 1 60

Included observations: 42

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
EDU	0.416025	0.219726	1.893384	0.0659
BUY	-0.240087	0.194389	-1.235082	0.2244
DEBT	0.077150	0.303410	0.254274	0.8007
SAVE	-0.046400	0.358260	-0.129515	0.8976
R-squared	0.100143	Mean dependent var		0.357143
Adjusted R-squared	0.029102	S.D. dependent var		1.164965
S.E. of regression	1.147888	Akaike info criterion		3.204118
Sum squared resid	50.07060	Schwarz criterion		3.369610
Log likelihood	-63.28647	Hannan-Quinn criter.		3.264777
Durbin-Watson stat	1.601464			

6. ผลต่อคะแนนในหมวดที่ 1 คือ ความรู้ทางด้านหนี้สิน โดยเปรียบเทียบการทดสอบครั้งที่ 3 กับ ครั้งที่ 2 พบว่าคะแนนในหมวดหนี้สินที่เปลี่ยนแปลงไปหลังหนึ่งสัปดาห์จากการอบรมทางการเงิน ไม่มีปัจจัยใดอธิบายได้ ยกเว้นแต่ผู้ที่ประวัติเคยจัดบันทึกทางรารับรายจ่าย แต่เป็นความสัมพันธ์ในทางตรงกันข้ามจากที่คาดคะเน ซึ่งเป็นไปได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลดิบแล้วมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในคำถาม

Dependent Variable: POSTP_POST_D

Method: Least Squares

Date: 06/26/15 Time: 15:02

Sample: 1 60

Included observations: 55

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
AGE	-0.097302	0.223898	-0.434584	0.6658
EDU	0.144257	0.181799	0.793496	0.4314
INCOME	0.090067	0.100799	0.893531	0.3760
RECORD	-0.321174	0.182599	-1.758906	0.0850
TRAIN	0.543241	0.558823	0.972117	0.3359
DEBT	0.108120	0.252231	0.428653	0.6701
C	1.801868	4.756562	0.378817	0.7065

R-squared	0.085355	Mean dependent var	0.036364
Adjusted R-squared	-0.028976	S.D. dependent var	0.881153
S.E. of regression	0.893828	Akaike info criterion	2.731807
Sum squared resid	38.34858	Schwarz criterion	2.987286
Log likelihood	-68.12469	Hannan-Quinn criter.	2.830603
F-statistic	0.746560	Durbin-Watson stat	1.973190
Prob(F-statistic)	0.615050		

7. ผลต่อคะแนนในหมวดที่ 2 คือ ความรู้ทางด้านฉลาดซื้อ โดยเปรียบเทียบการทดสอบครั้งที่ 3 กับ ครั้งที่ 2 พบว่าพบว่าคะแนนในหมวดฉลาดซื้อที่เปลี่ยนแปลงไปหลังหนึ่งสัปดาห์จากการอบรมทางการเงิน มีปัจจัยเดียวที่อธิบายได้คือ พฤติกรรมการเงินที่ได้มีการไตร่ตรองก่อนซื้อ ที่อธิบายถึงการที่คะแนนสูงขึ้นในหมวดนี้ ทั้งนี้มีแตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงของคะแนนกรณีการทดสอบครั้งที่ 2 โดยเปรียบเทียบกับครั้งที่ 1 ค่าความสัมพันธ์ที่เป็นลบ หมายถึงเมื่อเวลาผ่านไป หนึ่งสัปดาห์ พฤติกรรมการเงินที่ได้มีการไตร่ตรองก่อนซื้อทำให้คะแนนรวมลดลง ทำให้นโยบายฉลาดซื้อเป็นนโยบายที่นำมาใช้ในการอบรมต้องทำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรักษาระดับความเข้าใจทางด้านความรู้พื้นฐานทางการเงิน จะทำให้ความรู้เพิ่มขึ้นและเป็นความรู้ติดตัวในระยะยาวได้

Dependent Variable: POSTP_POST_B

Method: Least Squares

Date: 06/26/15 Time: 15:01

Sample: 1 60

Included observations: 60

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
AGE	-0.227980	0.210102	-1.085091	0.2828
EDU	0.257403	0.192187	1.339332	0.1862
INCOME	0.039181	0.098407	0.398152	0.6921
TRAIN	0.451617	0.616118	0.733003	0.4668
RECORD	0.001077	0.196695	0.005476	0.9957
BUY	-0.264758	0.154646	-1.712029	0.0927
C	4.994597	4.570652	1.092754	0.2794

R-squared	0.095332	Mean dependent var	0.133333
Adjusted R-squared	-0.007083	S.D. dependent var	0.982330
S.E. of regression	0.985802	Akaike info criterion	2.918559
Sum squared resid	51.50574	Schwarz criterion	3.162899
Log likelihood	-80.55677	Hannan-Quinn criter.	3.014134
F-statistic	0.930843	Durbin-Watson stat	1.975852
Prob(F-statistic)	0.480705		

8. ผลต่อคะแนนในหมวดที่ 3 คือ ความรู้ทางด้าน การออมและลงทุน โดยเปรียบเทียบ การทดสอบครั้งที่ 3 กับ ครั้งที่ 2 พบว่ามีปัจจัยเดียว คือ การมีบันทึกรายรับรายจ่ายช่วยในการ อธิบายความเข้าใจคะแนนในหมวด การออมการลงทุนได้ ดังนั้นการบันทึกรายรับรายจ่ายควรได้รับการ สนับสนุนเพื่อเป็นกลยุทธ์ในการให้คนมีความเข้าใจการลงทุนและการออมในระยะยาว

Dependent Variable: POSTP_POST_S

Method: Least Squares

Date: 06/26/15 Time: 15:03

Sample: 1 60

Included observations: 47

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
AGE	-0.366484	0.275709	-1.329243	0.1913
EDU	0.196115	0.225012	0.871577	0.3886
INCOME	-0.061785	0.124639	-0.495710	0.6228
RECORD	0.433830	0.251180	1.727166	0.0919
TRAIN	-0.184287	0.656535	-0.280696	0.7804
SAVE	0.171768	0.323570	0.530853	0.5985
C	6.054166	5.823711	1.039572	0.3048
R-squared	0.183401	Mean dependent var		-0.255319
Adjusted R-squared	0.060911	S.D. dependent var		1.072747
S.E. of regression	1.039563	Akaike info criterion		3.052081
Sum squared resid	43.22762	Schwarz criterion		3.327635
Log likelihood	-64.72391	Hannan-Quinn criter.		3.155774
F-statistic	1.497276	Durbin-Watson stat		1.428971
Prob(F-statistic)	0.203954			

สรุปการศึกษาเชิงปริมาณวิเคราะห์

จากการทดสอบความรู้พื้นฐานทางการเงิน ของทหารกองประจำการจำนวน 100 คน ที่ จังหวัดทหารบกราชบุรี โดยมีการแบ่งทหารกองประจำการออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่ม 60 คน และ กลุ่ม 40 คน ในการทดสอบครั้งที่ 1 (Pre test) ให้ทหารกองประจำการทุกคนทำแบบทดสอบ 15 ข้อ ที่แบ่งออกเป็น 3 หมวด หมวดละ 5 ข้อ คือ การกู้และการเป็นหนี้ ฉลาดซื้อ และการออมและการ ลงทุน หลังจากนั้นมีการอบรมทางการเงินขั้นพื้นฐานและทำWorkshopที่เป็นการระดมสมอง กับกลุ่ม 60 คน ขณะที่กลุ่ม 40 คน แยกย้ายไปพัก เมื่อได้ปรับพื้นฐานทางการเงินเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้ทำ การทดสอบด้วยแบบสอบถามเดิมกับทั้ง 100 คน เป็นการทดสอบครั้งที่ 2 (Post test) จากนั้นอีก 1 สัปดาห์ ได้กลับไปทำการทดลองอีก 1 รอบ เป็นการทดสอบครั้งที่ 3 (Post Post test) โดยให้ ทดสอบแบบทดสอบเดิมกับทั้ง 100 คน เดิม เพื่อดูความสามารถในความเข้าใจในระยะยาว

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า

1. คะแนนเฉลี่ยในการทดสอบครั้งที่ 1 ของ กลุ่ม 60 คน และ กลุ่ม 40 คน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ทั้งสองกลุ่มนั้น มีการกระจายตัวอย่างของผู้ตอบแบบสอบถามแบบสุ่มได้ดี

2. คะแนนเฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 2 เมื่อได้มีการอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงินแก่กลุ่ม 60 คน พบว่าเมื่อเทียบกับคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 2 ของกลุ่ม 60 คน เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญเมื่อเทียบกับการทดสอบครั้งที่ 1 แสดงว่าการอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงินในเวลานั้นๆ 2 ชั่วโมง มีผลให้ทหารกองประจำการกลุ่ม 60 คน ทำคะแนนการทดสอบได้ดีขึ้น ขณะที่กลุ่ม 40 คน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยของคะแนนอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ

3. คะแนนรวมเฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 3 ของกลุ่ม 60 คน เมื่อเทียบกับคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 2 ของกลุ่ม 60 คน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญ แสดงว่าการอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงินให้ทหารกองประจำการกลุ่ม 60 คน สามารถรักษาระดับคะแนนไว้ได้ในระยะยาว เช่นเดียวกลุ่ม 40 คน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยของคะแนนอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติของคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบทั้งสองครั้ง

4. ผลต่อคะแนนรวมโดยเปรียบเทียบการทดสอบครั้งที่ 2 กับ ครั้งที่ 1 จากการทดสอบพบว่า การทดสอบความรู้ทันทีหลังจากการอบรมพบว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อยทำคะแนนเพิ่มขึ้นได้มากกว่าผู้ที่มีการศึกษามาก เพราะผู้มีความรู้ต่ำมีความตั้งใจและซึมซับความรู้ขั้นพื้นฐานได้ดีกว่าผู้ที่มีความรู้อยู่แล้ว องค์ความรู้ที่อบรมเป็นเพียงขั้นพื้นฐาน และหมายถึงผู้ที่มีความรู้สูงกว่าต้องการความรู้ทางการเงินในขั้นที่ยากกว่าขึ้นไป

5. ผลต่อคะแนนรวมโดยเปรียบเทียบการทดสอบครั้งที่ 3 กับ ครั้งที่ 2 พบว่าระดับการศึกษาเป็นปัจจัยเดียวที่อธิบายในการเพิ่มขึ้นของคะแนนรวมเมื่อหนึ่งสัปดาห์ถัดไป แสดงถึงว่า หากคนมีการศึกษาที่ดีจะช่วยให้ความเข้าใจลึกซึ้ง และยาวนานมากขึ้น การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความจำเป็นมาก ต่อการอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงิน

6. หากแยกคะแนนการทดสอบออกเป็น 3 หมวด และใช้วิธีการทางเศรษฐมิติ เพื่อหาปัจจัยที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงของคะแนนแต่ละหมวด โดยปัจจัยที่พิจารณามีทั้งปัจจัยภูมิหลังพื้นฐานของทหารกองประจำการ และปัจจัยทางภูมิหลังทางการเงิน พบว่า

6.1 เปรียบเทียบการทดสอบของกลุ่ม 60 คน หลังและก่อนการให้ความรู้ทางการเงิน (ทดสอบครั้งที่ 1 และ 2) การเปลี่ยนแปลงของคะแนนเฉลี่ยหมวดฉลาดซื้อ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับ พฤติกรรมทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับการคิดก่อนที่จะตัดสินใจซื้อ นัยยะเชิงนโยบายคือ การอบรมความรู้ทางการเงินขั้นพื้นฐานจะทำให้คนที่คิดก่อนตัดสินใจซื้อสินค้า มีความเข้าใจดีขึ้นและทำคะแนนได้สูงขึ้น สาเหตุหนึ่งเพราะกลุ่มตัวอย่างคุ้นเคยกับการใช้จ่าย

6.2 เปรียบเทียบการทดสอบของกลุ่ม 60 คน หลังและก่อนการให้ความรู้ทางการเงิน (ทดสอบครั้งที่ 1 และ 2) การเปลี่ยนแปลงของคะแนนเฉลี่ยหมวด การกู้และหนี้ และการออม และการลงทุน ไม่มีปัจจัยภูมิหลังทางการเงินใดที่อธิบายการเพิ่มของคะแนนในสองหมวดนี้ได้ นัยยะเชิงนโยบายจึงต้อง ใช้มาตรการสั่งให้จำ หรือบังคับให้ทำตามจนเป็นนิสัย (Default Option) สาเหตุหนึ่งเพราะกลุ่มตัวอย่างไม่คุ้นเคยกับการกู้การเป็นหนี้ และการออมและการลงทุน เพราะเป็นกลุ่มทหารกองประจำการที่มีอายุน้อย

6.3 เปรียบเทียบการทดสอบของกลุ่ม 60 คน หลังและก่อนการให้ความรู้ทางการเงิน (ทดสอบครั้งที่ 3 และ 2) เมื่อเวลาผ่านไป 1 สัปดาห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 60 คน มีคะแนนลดลงได้ในหมวดที่ 2 คือฉลาดซื้อ โดยเฉพาะหากไม่มีการทบทวนความรู้แก่คนกลุ่มที่มีพฤติกรรมทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับการคิดก่อนที่จะตัดสินใจซื้อ ส่วนคะแนนหมวดการออมและการลงทุนรักษาระดับคะแนนได้ดีเมื่อเวลาผ่านไป 1 สัปดาห์หากกลุ่มตัวอย่างมีการบันทึกรายรับรายจ่าย

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในการวางยุทธศาสตร์ของชาติ ที่นายกรัฐมนตรีแถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อ 12 กันยายน 2557 ได้กล่าวถึง การลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ และกล่าวถึงระบบการออม ระบบการกู้ยืมที่เป็นธรรมแก่คนในชาติ และการพัฒนาศักยภาพคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิจัดสวัสดิการช่วยเหลือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในประเทศที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น รวมถึงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการเงินของคนที่เข้าสู่วัยสังคมผู้สูงอายุ เหตุผลที่สำคัญคือสัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว พฤติกรรมการก่อหนี้ของครัวเรือนในระดับฐานรากที่มีการสร้างภาระหนี้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และการก่อภาระหนี้สินจากการใช้เงินเกินตัวอย่างฟุ่มเฟือยโดยมิได้วางแผน ประกอบกับนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ และการลดลงของข้อจำกัดในการเข้าถึงสินเชื่อ

หนี้สินครัวเรือนเป็นปัญหาในระยะยาวที่ควรรับการดูแลอย่างเร่งด่วน และให้ความรู้ทางการเงินแก่ครัวเรือนอย่างใกล้ชิดก่อนที่จะกลายเป็นปัญหาที่ลุกลาม ก่อให้เกิดความเสี่ยงแก่ระบบเศรษฐกิจโดยรวม การวางรากฐานความรู้ทางการเงินแก่ครัวเรือนจึงต้องมีการวางกรอบที่เหมาะสมกับอายุ สถานะภาพ ระดับการศึกษา และ รายได้ การแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือนจึงเป็นการวางรากฐานระดับชาติเพื่อนำไปสู่เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างหนี้สินภาคครัวเรือนของประเทศไทย เพื่อเปรียบเทียบการจัดการและการวางระบบกลไกแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือนของประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนา เพื่อศึกษาพฤติกรรมการก่อหนี้ของภาคครัวเรือน และความเสี่ยง ของกลุ่มตัวอย่าง และการวางยุทธศาสตร์เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหที่อาจจะเกิดจากหนี้สินภาคครัวเรือนของไทย ศึกษากลุ่มผู้บริโภคที่เข้าถึงได้เพื่อทดสอบ Behavioral Economics โดยเป้าหมายคือ ทหารกองประจำการ ทหารกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนระดับฐานรากที่น่าจะมีสถานะของหนี้สินครัวเรือน อีกทั้งหากได้รับการถ่ายทอดความรู้ขั้นพื้นฐานทางการเงินอย่างมีระบบแล้ว น่าจะนำความรู้หรือผลของการปรับพฤติกรรมกรบริโภค ไปถ่ายทอดต่อในครัวเรือนในท้องถิ่นได้

การศึกษานี้เป็นทั้งงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์การจัดการความรู้ทางการเงินของประเทศต่างๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย และมีการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์ โดยการปฏิบัติการกับกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ผลกระทบจากการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงิน ต่อของผู้บริโภคด้านการใช้จ่ายและการออม โดยอาศัย เครื่องมือ Behavioral Economics

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคและการออมมีมานานมาก และมีวิวัฒนาการมาโดยตลอดจนปัจจุบัน การออมที่ติดลบก็คือการกู้ยืมที่มีความจำเป็นในบางช่วงของชีวิต การกู้และการออมเป็นเครื่องมือในการทำให้เกิดการบริโภคที่ราบรื่นตลอดชั่วชีวิตคน การกู้จึงไม่ใช่พฤติกรรมที่ผิดปกติ ทหารู้จักการวางแผนในการกู้ที่เหมาะสมกับกระแสรายได้และมีการชำระคืนตามงวด ส่วนการออมมีหลายด้านทั้งการออมทางตรง และการออมทางอ้อม การออมภาคบังคับและการออมที่สมัครใจ การออมสามารถทำได้ในระบบสถาบันการเงินทั่วไป ตลาดหลักทรัพย์ ทรัพย์สินมีต่างรูปแบบต่างๆ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ระดับชุมชน การตัดสินใจในการออมขึ้นอยู่กับ รายได้ อายุ อาชีพ การศึกษา ขนาดของครัวเรือน การคุ้มครองด้านสังคมจากภาครัฐ และความสามารถในการเข้าถึงสถาบันการเงิน ปัจจัยดังกล่าวจะนำไปพิจารณาผลต่อการเรียนรู้ทางการเงินเบื้องต้นต่อพฤติกรรมการกู้ การใช้จ่าย และการออม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ได้มีการอ้างถึง ได้อ้างถึงพฤติกรรมที่มีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และพฤติกรรมที่มีการตัดสินใจจากปัจจัยนอกเหนือเหตุผล เช่น ดูจากคนอื่นเป็นต้นแบบ นิสัยส่วนตัว แรงจูงใจส่วนตัว ความคาดหวัง การไม่ปล่อยวาง การไม่ชำนาญในการคำนวณ และความอยากมีส่วนร่วม ที่จะนำไปสู่การวางแผนนโยบายเพื่อกระตุ้นให้คนกู้และออมอย่างเหมาะสม

การให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินมีความเกี่ยวข้องกับ Financial Literacy ที่หมายถึง ความรู้และความสามารถในการบริหาร วางแผน ตลอดจนการตัดสินใจทางการเงินของบุคคล เพื่อให้สามารถใช้จ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพและเตรียมพร้อมรับมือต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิต ในขณะที่ Financial Education ที่มีความหมายกว้างกว่า เป็นความเข้าใจการบริการทางการเงิน การให้ความรู้ที่เป็นกลาง การให้ความรู้ที่ต้องคำนึงถึงสถานะแวดล้อมของประเทศ การรวมบทบาทการให้ความรู้จากสถาบันการเงิน และที่สำคัญหลักสูตรการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินต้องออกแบบให้เหมาะสมกับระดับความรู้ของกลุ่มเป้าหมาย พร้อมกับวิธีที่กลุ่มเป้าหมายจะได้รับข้อมูลทางการเงิน Financial Inclusion เป็นความสามารถในการเข้าถึงบริการทางการเงิน โดยการที่จะสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินจะต้องมีค่าใช้จ่าย ค่าธรรมเนียม และต้นทุนที่เหมาะสม ที่จะทำให้คนที่มียาได้น้อยสามารถเข้าถึงการรับบริการทางการเงิน ซึ่งเป็นสินค้าและบริการสาธารณะของสังคมได้ Financial Capability คือ ความสามารถในการวิเคราะห์และบริหารการเงินส่วนบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดช่วงสำหรับการใช้ชีวิตประจำวันและการเตรียมพร้อมเกษียณอายุ โดยสามารถที่เลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงินได้อย่างเหมาะสม รวมถึงความสามารถในการแสวงหาความช่วยเหลือและคำแนะนำที่เหมาะสมเมื่อเกิดปัญหา ดังนั้นการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินจึงมีหลากหลายนิยาม และรูปแบบ

งานศึกษาที่น่าสนใจมากเป็นของ Fernandes, Lynch, and Netemeyer (2014) พบว่า ปริมาณและช่วงเวลาที่ทำให้ความรู้ทางการเงินมีความสำคัญ การให้ความรู้ที่มีปริมาณมากให้ผล

ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากไปด้วยโดยวัดผลของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทันที หากทิ้งช่วงการพัฒนานานไปผลต่อความรู้ทางการเงินจะลดลงอย่างรวดเร็ว (Diminishing Returns) การให้ความรู้มากหรือน้อยจะไม่มีผลต่างกัน การใช้เวลานานขึ้นในการให้ความรู้และให้ความรู้จนเมื่อก่อนถึงเวลาที่ต้องตัดสินใจทางการเงินจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด กล่าวได้ว่า “การให้ความรู้มากๆ หากวัดความรู้ทันทีจะพบว่ารู้เพิ่ม แต่หากทิ้งช่วงเวลาไว้นานไปจะลืมหืมมด จึงต้องให้ความรู้ใกล้กับเวลาที่จะใช้ความรู้นั้นๆ” ซึ่งแนวคิดนี้จะนำมาใช้เปรียบเทียบกับบททดลองในงานวิจัยนี้

ข้อเท็จจริงที่สำคัญของโครงสร้างรายได้ และหนี้ครัวเรือนของประเทศไทย หนี้สินแยกตามสถานภาพของอาชีพ สัดส่วนหนี้ในและนอกระบบ และแหล่งของเงินกู้ในระบบ ได้นำเสนอเป็นพื้นฐานก่อนการวิเคราะห์ จากการรวบรวมเอกสารยังพบว่าการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินของไทยมาจากหลายหน่วยงาน มีบทบาทในการให้ความรู้และรายละเอียดของกิจกรรม ที่แต่ขาดการบูรณาการของหน่วยงานต่างๆ

การสำรวจความรู้ทางการเงินของไทย คณะกรรมการการให้ความรู้ทางการเงินได้จัดทำ การสำรวจความรู้ทางการเงิน 6 มิติ ระดับความรู้ทางการเงิน ประกอบไปด้วย 6 มิติ โดยมีการวัดระดับความรู้ทางการเงินของภาคประชาชน คือ การจัดการข้อมูลด้านการเงิน (Keeping) การบริหารจัดการด้านการเงินระยะสั้น (Making) การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน (Choosing) การวางแผนทางการเงิน (Planning) การลงทุน (Investment) และการแก้ปัญหาและการเข้าถึงข้อมูลด้านการเงิน (Getting) ทั้งนี้จะนำประเด็นทั้ง 6 มิติไปประยุกต์ใช้กับแบบสอบถามในงานวิจัยนี้

ผลการสำรวจความรู้ทางการเงินที่น่าวิเคราะห์ต่อเนื่องคือ จากการสำรวจในปี 2556 พบว่า เมื่อคนมีการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ประถม มัธยม และอุดมศึกษา จะทำให้มีความรู้ทางการเงินที่ดีขึ้น คนที่มีระดับอุดมศึกษาจะมีความรู้ทางการเงินจะมีค่าสูงกว่าทั้งประเทศโดยเฉลี่ย ส่วนคนที่มีรายได้น้อย เกษตรกร และลูกจ้าง จะมีระดับความรู้ทางการเงินต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ

วิธีการศึกษา การใช้การศึกษาแบบเชิงคุณภาพและปริมาณวิเคราะห์ เพื่อตอบโจทย์ “ร่างนโยบายการพัฒนาให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินของประเทศไทยแก่ครัวเรือนที่เหมาะสม โดยการต่อยอด จากประสบการณ์ของต่างประเทศ อาศัยประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาทางการเงินของประเทศต่างๆ มาเป็นบทเรียนของประเทศไทย และโจทย์ “การหาแนวทางความรู้พื้นฐานทางการเงิน เพื่อที่จะลดภาระหนี้ครัวเรือนที่เหมาะสม” ใช้กรณีการทำบททดลองการให้ความรู้ทางการเงินแก่กลุ่มทหารกองประจำการที่แยกออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่ม 60 คน ที่มีการให้ความรู้ทางการเงิน และกลุ่ม 40 คน ที่เป็นกลุ่มควบคุม (controlled group) การให้ความรู้ทางการเงินมีทั้งการจัดเสวนาจากวิทยากรรับเชิญ และ แบ่งกลุ่มทำ Workshop ใน สาม หมวด รู้จักเป็นหนี้ รู้จักกู้ ฉลาดซื้อ และ รู้จักออม รู้จักลงทุน โดยนำผลคะแนนที่ทดสอบทันทีหลังการมาเปรียบเทียบกับผลคะแนนก่อนการอบรม (post-pre test) และมีการทำการทดสอบซ้ำอีกสัปดาห์ถัดไปเพื่อเปรียบเทียบกับคะแนนที่ทดสอบ

ครั้งหลังสุด (post-post – post test) เพื่อวิเคราะห์ ผลการเรียนรู้ทางการเงิน และวิเคราะห์ด้วย เศรษฐมิติว่าปัจจัยพฤติกรรมทางการเงินใดมีผลต่อการเรียนรู้หมวดใด จากทั้งสามหมวด

1. สรุปการศึกษาเชิงคุณภาพ

ประสบการณ์ของต่างประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหราชอาณาจักร และนิวซีแลนด์ พบว่า สหราชอาณาจักรมีองค์กรเฉพาะที่ดูแลการจัดการและการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงิน คือ The Money Advice Service (MAS) ที่มีรูปแบบเป็นองค์กรอิสระเพื่อสนองต่อประชาชนให้มีการจัดการทางการเงินที่ดีขึ้น MAS จัดตั้งโดย Financial Services Authority (FSA) ทำหน้าที่ กำหนดยุทธศาสตร์แห่งชาติด้านการให้ความรู้ทางการเงิน และปัจจุบันนำไปสู่ National Curriculum (Financial Education) ขณะที่นิวซีแลนด์มีหน่วยงานส่งเสริมความรู้ทางการเงิน ของ ที่เรียกว่า The Commission for Financial Literacy and Retirement Income (CFLRI) เป็น หน่วยงานที่ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณภาครัฐ โดยหน้าที่ของ CFLRI เป็นฝ่ายเลขานุการ ยุทธศาสตร์ของประเทศ ส่วนธนาคารกลางของอินเดีย (The Reserve Bank of India, RBI) ได้ริเริ่ม โครงการความรู้พื้นฐานทางการเงิน (Project Financial Literacy) และหน่วยงานต่างๆของอินเดียจึง ทำหน้าที่ที่แตกต่างกันเพื่อดูแลความรู้พื้นฐานทางการเงินและแก้ไขปัญหาทางการเงิน เพราะอินเดีย มีความหลากหลายของกลุ่มผู้รับความรู้ทางการเงิน แตกต่างทั้งความรู้ ภาษา และสถานภาพ

ไทยมีหน่วยงานหลากหลายเช่นเดียวกับอินเดีย แต่ขาดองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ ประสานงานดูแลความเรียบร้อย มิให้หน่วยงานทำงานซ้ำซ้อนกับ และครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ และ อาชีพ จึงสมควรจะต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างจริงจัง หรือต้องมีการจัดตั้งองค์กรพิเศษให้มี หน้าที่กำกับดูแลการเผยแพร่และให้คำปรึกษาความรู้ทางการเงิน

2. สรุปการศึกษาเชิงปริมาณวิเคราะห์

การออกแบบสอบถามได้มีการทดสอบหลายรอบจนมั่นใจว่าได้มีการแก้ไขจนเหมาะสม กับทหารกองประจำการ จากการทดสอบความรู้พื้นฐานทางการเงิน ของทหารกองประจำการจำนวน 100 คน ที่จังหวัดทหารบกราชบุรี โดยมีการแบ่งทหารกองประจำการออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่ม 60 คน และกลุ่ม 40 คน ในการทดสอบครั้งที่ 1 (Pre test) ให้ทหารกองประจำการทุกคนทำ แบบทดสอบ 15 ข้อ ที่แบ่งออกเป็น 3 หมวด หมวดละ 5 ข้อ คือ การกู้และการเป็นหนี้ ฉลาดซื้อ และการออมและการลงทุน หลังจากนั้นมีการอบรมทางการเงินขั้นพื้นฐานและทำWorkshopที่เป็น การระดมสมอง กับกลุ่ม 60 คน ขณะที่กลุ่ม 40 คน แยกย้ายไปพัก เมื่อได้ปรับพื้นฐานทางการเงิน เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้ทำการทดสอบด้วยแบบสอบถามเดิมกับทั้ง 100 คน เป็นการทดสอบครั้งที่ 2 (Post test) จากนั้นอีก 1 สัปดาห์ ได้กลับไปทำการทดลองอีก 1 รอบ เป็นการทดสอบครั้งที่ 3 (Post

Post test) โดยให้ทดสอบแบบทดสอบเดิมกับทั้ง 100 คน เดิม เพื่อดูความสามารถในความเข้าใจใน ระยะเวลา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า

1. คะแนนเฉลี่ยในการทดสอบครั้งที่ 1 ของ กลุ่ม 60 คน และ กลุ่ม 40 คน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ทั้งสองกลุ่มนั้น มีการกระจายตัวอย่างของผู้ตอบแบบสอบถามแบบสุ่มได้ดี

2. คะแนนเฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 2 เมื่อได้มีการอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงิน แก่กลุ่ม 60 คน พบว่าเมื่อเทียบกับคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 2 ของกลุ่ม 60 คน เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญเมื่อเทียบกับการทดสอบครั้งที่ 1 แสดงว่าการอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงินใน เวลาสั้นๆ 2 ชั่วโมง มีผลให้ทหารกองประจำการกลุ่ม 60 คน ทำคะแนนการทดสอบได้ดีขึ้น ขณะที่ กลุ่ม 40 คน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยของคะแนนอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ

3. คะแนนรวมเฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 3 ของกลุ่ม 60 คน เมื่อเทียบกับคะแนน เฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 2 ของกลุ่ม 60 คน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญ แสดงว่าการ อบรมความรู้พื้นฐานทางการเงินให้ทหารกองประจำการกลุ่ม 60 คน สามารถรักษาระดับคะแนนไว้ได้ ในระยะเวลา เช่นเดียวกลุ่ม 40 คน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยของคะแนนอย่างมีนัยยะสำคัญทาง สถิติของคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบทั้งสองครั้ง

4. ผลต่อคะแนนรวมโดยเปรียบเทียบการทดสอบครั้งที่ 2 กับ ครั้งที่ 1 จากการ ทดสอบพบว่า การทดสอบความรู้ทันทีหลังจากการอบรมพบว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อยทำคะแนนเพิ่มขึ้น ได้มากกว่าผู้ที่มีการศึกษามาก เพราะผู้มีความรู้ต่ำมีความตั้งใจและซึมซับความรู้ขึ้นพื้นฐานได้ดีกว่า ผู้ที่มีความรู้อยู่แล้ว ความรู้ที่อบรมเป็นความรู้ขั้นพื้นฐาน และหมายถึงผู้ที่มีความรู้สูงกว่าต้องการ ความรู้ทางการเงินในขั้นที่ยากกว่าขึ้นไป

5. ผลต่อคะแนนรวมโดยเปรียบเทียบการทดสอบครั้งที่ 3 กับ ครั้งที่ 2 พบว่าระดับ การศึกษาเป็นปัจจัยเดียวที่อธิบายในการเพิ่มขึ้นของคะแนนรวมเมื่อหนึ่งสัปดาห์ถัดไป แสดงถึงว่า หากคนมีการศึกษาที่ดีจะช่วยให้ความเข้าใจลึกซึ้ง และยาวนานมากขึ้น การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมี ความจำเป็นมาก ต่อการอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงิน

6. หากแยกคะแนนการทดสอบออกเป็น 3 หมวด และใช้วิธีการทางเศรษฐมิติ เพื่อหา ปัจจัยที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงของคะแนนแต่ละหมวด โดยปัจจัยที่พิจารณามีทั้งปัจจัยภูมิหลัง พื้นฐานของทหารกองประจำการ และปัจจัยทางภูมิหลังทางการเงิน พบว่า

6.1 เปรียบเทียบการทดสอบของกลุ่ม 60 คน หลังและก่อนการให้ความรู้ทางการเงิน (ทดสอบครั้งที่ 1 และ 2) การเปลี่ยนแปลงของคะแนนเฉลี่ยหมวดฉลาดซื้อ มีความสัมพันธ์ใน

ทิศทางเดียวกันกับ พฤติกรรมทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับการคิดก่อนที่จะตัดสินใจซื้อ นโยบายเชิงนโยบายคือ การอบรมความรู้ทางการเงินขั้นพื้นฐานจะทำให้คนที่คิดก่อนตัดสินใจซื้อสินค้า มีความเข้าใจดีขึ้นและทำคะแนนได้สูงขึ้น สาเหตุหนึ่งเพราะกลุ่มตัวอย่างคุ้นเคยกับการใช้จ่าย

6.2 เปรียบเทียบการทดสอบของกลุ่ม 60 คน หลังและก่อนการให้ความรู้ทางการเงิน (ทดสอบครั้งที่ 1 และ 2) การเปลี่ยนแปลงของคะแนนเฉลี่ยหมวด การกู้และหนี้ และการออม และการลงทุน ไม่มีปัจจัยภูมิหลังทางการเงินใดที่อธิบายการเพิ่มของคะแนนในสองหมวดนี้ได้ นโยบายเชิงนโยบายจึงต้อง ใช้มาตรการสั่งให้จำ หรือบังคับให้ทำตามจนเป็นนิสัย (Default Option) สาเหตุหนึ่งเพราะกลุ่มตัวอย่างไม่คุ้นเคยกับการกู้การเป็นหนี้ และการออมและการลงทุน เพราะเป็นกลุ่มทหารกองประจำการที่มีอายุน้อย

6.3 เปรียบเทียบการทดสอบของกลุ่ม 60 คน หลังและก่อนการให้ความรู้ทางการเงิน (ทดสอบครั้งที่ 3 และ 2) เมื่อเวลาผ่านไป 1 สัปดาห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 60 คน มีคะแนนลดลงได้ในหมวดที่ 2 คือตลาดซื้อ โดยเฉพาะหากไม่มีการทบทวนความรู้แก่คนกลุ่มที่มีพฤติกรรมทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับการคิดก่อนที่จะตัดสินใจซื้อ ส่วนคะแนนหมวดการออมและการลงทุนรักษาระดับคะแนนได้ดีเมื่อเวลาผ่านไป 1 สัปดาห์หากกลุ่มตัวอย่างมีการบันทึกรายรับรายจ่าย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การวางหลักสูตรวิชาความรู้ทางการเงินขั้นพื้นฐานให้ครอบคลุมในหัวข้อที่จำเป็นและต้องมีการถ่ายทอดที่เหมาะสม การให้ความรู้ทางการเงินขั้นพื้นฐานแก่ทหารกองประจำการมีประโยชน์จริงจากผลการศึกษาที่ทำให้คะแนนจากการทดสอบเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ และมีความแตกต่างของคะแนนกลุ่มที่ได้รับความรู้และกลุ่มที่ไม่ได้รับความรู้อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้แม้ว่าจากการทดลองจะมีการให้ความรู้เพียงแค สอง ชั่วโมง ด้วยวิธีเสวนาและการระดมสมองแบบปฏิบัติการ (workshop)

1.2 การให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินมีหลายระดับ ต้องให้ความสำคัญถึงระดับการศึกษาของทหารกองประจำการอย่างละเอียด จากการทดสอบพบว่า การทดสอบความรู้ทันทีหลังจากการอบรมพบว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อยทำคะแนนเพิ่มขึ้นได้มากกว่าผู้ที่มีการศึกษามาก เพราะผู้มีความรู้ต่ำมีความตั้งใจและซึมซับความรู้ขั้นพื้นฐานได้ดีกว่าผู้ที่มีความรู้อยู่แล้ว และหมายถึงผู้ที่มีความรู้สูงกว่าต้องการความรู้ทางการเงินในขั้นที่ยากกว่าขึ้นไป

1.3 การให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินต้องมีการทบทวนและต่อยอดและต้องแยกแยะไปตามระดับการศึกษา เพราะคนที่มีการศึกษาดีจะมีความจำและความเข้าใจที่นานกว่าโดยพิจารณาจากการเปรียบเทียบคะแนนรวมเมื่อหนึ่งสัปดาห์ถัดไป ดังนั้นต้องมีการเน้นย้ำแก่ทบทวนความรู้แก่ทหารกองประจำการที่มีการศึกษาน้อย

1.4 นโยบายการสนับสนุนการคิดก่อนซื้อหรือฉลาดซื้อที่มีผลกระทบต่อทหารกองประจำการอย่างมีประสิทธิภาพ การให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินในหมวดฉลาดซื้อจะมีผลที่มีประสิทธิภาพกับกลุ่มทหารกองประจำการที่มีทัศนคติที่ดี ไตร่ตรองก่อนซื้อพฤติกรรมคิดก่อนซื้อ ทำให้นโยบายฉลาดซื้อเป็นนโยบายที่นำมาใช้ในการอบรมต้องทำอย่างสม่ำเสมอเพื่อรักษาระดับความเข้าใจทางด้านความรู้พื้นฐานทางการเงิน จะทำให้ความรู้เพิ่มขึ้นและเป็นความรู้ติดตัวในระยะยาวได้

1.5 การอบรมเรื่องรู้จักเป็นหนี้รู้จักกู้ รู้จักออมและลงทุนรู้จักความเสี่ยงต้องสอนกันอย่างต่อเนื่องและต้องให้ปฏิบัติเป็นนิสัย (default option) เพราะการเปลี่ยนแปลงของคะแนนเฉลี่ยหมวด การกู้และหนี้ และการออมและการลงทุน ไม่มีปัจจัยภูมิหลังทางการเงินใดที่อธิบายการเพิ่มของคะแนนในสองหมวดนี้ได้ นัยยะเชิงนโยบายจึงต้อง ใช้มาตรการสั่งให้จำ หรือบังคับให้ทำตามจนเป็นนิสัย (Default Option) สาเหตุหนึ่งเพราะกลุ่มตัวอย่างไม่คุ้นเคยกับการกู้การเป็นหนี้ และการออมและการลงทุน เพราะเป็นกลุ่มทหารกองประจำการที่มีอายุน้อย

1.6 การให้ความรู้ทางการเงินขั้นพื้นฐานต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับ Fernandes, Lynch, and Netemeyer (2014) ในส่วนของช่วงเวลาการให้ความรู้ทางการเงิน ที่พบว่าหากทิ้งช่วงการวัดผลนานไปผลต่อความรู้ทางการเงินจะลดลงอย่างรวดเร็ว (Diminishing Returns) กล่าวได้ว่า หลังการให้ความรู้ หากวัดความรู้ทันทีจะพบว่ามีรู้เพิ่ม แต่หากทิ้งช่วงเวลาไว้นานไปจะลึ้ม จึงต้องให้ความรู้ใกล้กับเวลาที่จะใช้ความรู้นั้นๆ การให้ความรู้ก่อนถึงเวลาที่ต้องตัดสินใจทางการเงินจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด ในการศึกษาพบว่าหลังจาก หลังจากหนึ่งสัปดาห์คะแนนความรู้ทางการเงินจะลดลงและจากการประมาณการความรู้ดังกล่าวจะหมดไปใน 4 สัปดาห์ ในกรณีของทหารกองประจำการควรต้องทบทวนทุก 1 เดือน อีกทั้งเมื่อเวลาผ่านไป 1 สัปดาห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 60 คน มีคะแนนลดลงได้ในหมวดที่ 2 คือฉลาดซื้อ โดยเฉพาะหากไม่มีการทบทวนความรู้แก่คนกลุ่มที่มีพฤติกรรมทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับการคิดก่อนที่จะตัดสินใจซื้อ

1.7 การสอนให้ทำการบันทึกรายรับรายจ่ายจะช่วยให้การเรียนรู้ความรู้พื้นฐานทางการเงินทางการเงินด้านการลงทุนและการออมมีประสิทธิภาพมากขึ้นในระยะยาว เพราะคะแนนหมวดการออมและการลงทุนรักษาระดับคะแนนได้ดีเมื่อเวลาผ่านไป 1 สัปดาห์หากกลุ่มตัวอย่างมีการบันทึกรายรับรายจ่าย

1.8 การอบรมครูฝึกเพื่อเป็นผู้สอนต่อ (train the trainer) ต้องมีการฝึกครูฝึกให้เป็นผู้อบรมที่เชี่ยวชาญ เนื่องจากครูฝึกอยู่กับทหารกองประจำการตลอดเวลาทำให้มีโอกาสอบรมแบบย่ำคิดย่ำทำงานเป็นนิสัยของทหารกองประจำการ (default option)

1.9 การจัดให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินแก่ประชาชนเป็นวาระแห่งชาติ หนี้ครัวเรือนเป็นปัญหากดดันเศรษฐกิจและสังคม มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องมีองค์กรภาครัฐ เพื่อการ

บริหารจัดการองค์ความรู้ การถ่ายทอดความรู้ การประเมินผล การประสานงานระหว่างหน่วยงานรัฐ และเอกชน การจัดทำงบประมาณ และการให้คำปรึกษาทางการเงินแก่ผู้ที่เดือดร้อน โดยนำ ประสบการณ์ของต่างประเทศมาเป็นต้นแบบเพื่อต่อยอด

2. ข้อจำกัดของการศึกษา

- 2.1 การอบรมมีระยะสั้นจนเกินไป
- 2.2 การทดสอบความรู้ทางการเงินต้องมีการติดตามเป็นระยะเวลานาน เพื่อให้เห็นผลสัมฤทธิ์มากกว่า หนึ่งสัปดาห์
- 2.3 การทดสอบเป็นทหารกองประจำการแรกเข้าเท่านั้น

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

- 3.1 ควรมีการทดลองโปรแกรม train the trainer
- 3.2 ควรมีการทดสอบบทเรียนที่มีความหลากหลาย
- 3.3 ควรมีการทดสอบต่างภูมิภาคเพราะแต่ละภูมิภาค วัฒนธรรมมีความแตกต่างกัน

บรรณานุกรม

- วรเวศม์ สุวรรณระดา และ คณะ (2551) โครงการ “แนวทางการส่งเสริมการออมของกลุ่มผู้มีงานทำ”, ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน, โครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ไปสู่การปฏิบัติ เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมพัฒนาที่ดิน. การประเมินการสูญเสียดินในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร:กรมพัฒนาที่ดิน.
- วรเวศม์ สุวรรณระดา และ สมประวิณ มันประเสริฐ (2552), “ปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการออมของผู้มีงานทำในประเทศไทย การศึกษาจากข้อมูลการสำรวจในระดับจุลภาค” เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2547. ระบบจัดการและกองทุนเกื้อกูลคนชรา วิเคราะห์อนาคตจากข้อมูลปัจจุบัน, บทความยังไม่ได้ตีพิมพ์.
- Atkinson, A. and Messey, F. (2013). “Promoting Financial Inclusion Through Financial Education”. OECD Working papers on Finance, Insurance and Private Pensions No.34.
- Fernandes, Daniel, John G. Lynch, and Richard G. Netemeyer (2014) “Financial Literacy, Financial Education, and Downstream Financial Behaviors”, Management Science. 60(8), P. 1861-83
- Hasting, Justine S., Madrian, Brigitte C. and Skimmyhorn, William L. (2013) “Financial Literacy, Financial Education, and Economic Outcomes”, Annual Review of Economics. 5(1), P. 347-73.
- Leeladhar, V. (2006). Taking Banking Services to the Common Financial Inclusion. Reserve Bank of India Bulletin.
- Lusardi, Annamaria, and Olivia S. Mitchell. (2014) “The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence.”, Journal of Economic Literature. 52(1), P. 5-44.
- Milgrom, Paul, (2008), “What the Seller Won’t Tell You: Persuasion and Disclosure in Markets.”, Journal of Economic Perspectives. 22(2), P. 115-31.

- Muthitacharoen, Athiphat, Phacharaphot Nuntramas, and Pasit Chotewattanakul (2014), “Rising Household Debt: Implications for Economic Stability”, Presented at the Bank of Thailand Annual Symposium 2014.
- Nanthabhiwat, Reungvit and Parichart Sathapithanon (2012). “Capital Market Development Phase III Enhancing Financial Capabilities of Workers”, ADB : June 2012.
- Pootrakool, Kobsak, Kiatipong Ariyapruhya and Thammanoon Sodsrichai, 2005. “Long-term Saving in Thailand : Are we saving enough and what are the risk”. Bank of Thailand Economic Symposium 2005. 17-18 August 2005, at ESCAP Hall, United Nations Conference Centre, Bangkok. (Online). Available:
http://www.bot.or.th/BOThomepage/DataBank/Econcond/seminar/yearly/symposium2005/paper/5SavingBOT_paper.pdf
- Thaicharoen, Yunyong and Kiatipong Ariyapruhya, and Thitima Chucherd (2004), “Rising Thai Household Debt: Assessing Risks and Policy Implications” Discussion paper, Monetary Policy Group. Bank of Thailand.
- Shah, Hetan and Emma Dawney (2005) “Behavioural Economics: Seven Principles for Policy-Makers” New Economic Foundation
- Sherraden, Margaret Sherrad (2010) “Financial Capability: What is It, and How Can It Be Created?” Center for Social Development, University of Missouri – St. Louis.
- Zinman, Jonathan (2014), “Household Debt: facts, puzzles, theories, and policies” NBER Working Paper Series No. 20496, National Bureau of Economic Research.

ภาคผนวก

ผนวก ก
แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้น

หมายเลข _____ ชื่อ _____ นามสกุล _____

ข้อมูลพื้นฐาน

ให้ผู้ตอบแบบสอบถามทำเครื่องหมาย X หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป และข้อมูลทางการเงินเบื้องต้น

1. อายุ.....ปี
2. สถานภาพ
 โสด   ไม่โสด
3. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของท่านเป็นเท่าใด
 0 – 4,000 บาท   4,001 - 6,000 บาท   6,001 – 8,000 บาท
 8,000 – 10,000 บาท   10,001 – 15,000 บาท   มากกว่า 15,000 บาท
4. ระดับการศึกษาสูงสุด
 ประถมศึกษาตอนต้น   ประถมศึกษาตอนปลาย   มัธยมศึกษาตอนต้น
 มัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่า หรือ ปวช   อนุปริญญา (ปวส)   ปริญญาตรีหรือสูงกว่า
5. ท่านมีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัด (ตามทะเบียนบ้าน).....
6. ในบ้านของท่าน นอกจากท่านแล้ว มีผู้พักอาศัย.....คน และในจำนวนทั้งหมดนั้น มีผู้ที่มีรายได้แล้ว(นับเฉพาะครอบครัวและญาติ) .....คน
7. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว เป็นเท่าใด
 0 – 4,000 บาท   4,001 - 6,000 บาท   6,001 – 8,000 บาท
 8,000 – 10,000 บาท   10,001 – 15,000 บาท   มากกว่า 15,000 บาท
8. ท่านเคยเข้าอบรมความรู้ทางการเงินหรือโครงการอบรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเงินหรือไม่
 เคย   ไม่เคย
9. ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการใช้จ่ายเงินแบบวันต่อวันของครอบครัวท่านหรือไม่
 มี   ไม่มี

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมทางการเงิน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย X ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมทางการเงินของท่านมากที่สุด

(1 = ไม่เคยเลย , 2 = นานๆครั้ง , 3 = เป็นบางครั้ง , 4 = บ่อยครั้ง , 5 = ตลอดเวลา)

พฤติกรรมทางการเงิน	1	2	3	4	5
1. ฉันทัดก่อนการเลือกซื้อสินค้าแต่ละชนิด					
2. ฉันทชำระค่าใช้จ่ายตรงเวลาหากถูกเรียกเก็บเงินกรณีซื้อผ่อน					
3. ฉันทเก็บเงินออมอย่างสม่ำเสมอในทุกๆเดือน					
4. ฉันทมีเป้าหมายทางการเงินในอนาคตและพยายามทำตามเป้าหมายที่ฉันทตั้งไว้					

การจัดการข้อมูลด้านการเงิน (Keeping Tracks)

1. ท่านมีการบันทึกรายรับรายจ่ายหรือไม่

1. ไม่บันทึก และไม่ทราบว่าตนเองมีรายรับรายจ่ายระหว่างเดือนเท่าไร
2. ไม่บันทึก แต่พอทราบว่าตนเองมีรายรับรายจ่ายระหว่างเดือนเท่าไร
3. บันทึกเป็นส่วนใหญ่ แต่ไม่ทุกรายการ และ**ข้ามไปข้อ 3**

2. สาเหตุหลักที่ท่านไม่บันทึกรายรับรายจ่ายเพราะ

1. ไม่สนใจ เพราะไม่มีประโยชน์
2. สนใจ แต่ไม่มีเวลา
3. สนใจ แต่ไม่มีความรู้

3. ท่านทราบสถานะทางการเงิน (รู้ว่าเงินสดและทรัพย์สิน และหนี้สิน มีเท่าไร) ในปัจจุบันของท่านหรือไม่

1. ไม่ทราบ
2. พอทราบบ้าง และ**ข้ามไปข้อ 5**
3. ทราบเป็นส่วนใหญ่ และ**ข้ามไปข้อ 5**

4. สาเหตุหลักที่ท่านไม่ทราบสถานะทางการเงินของตนเองอย่างครบถ้วน

1. ไม่สนใจ เพราะไม่มีประโยชน์
2. สนใจ แต่ไม่มีเวลา
3. สนใจ แต่ไม่มีความรู้

การบริหารจัดการด้านการเงินระยะสั้น (Making Ends Meet)

5. ท่านมีความเห็นเรื่องการออมอย่างไร

1. ไม่สนใจ เพราะไม่เห็นประโยชน์ และข้ามไปข้อ 11
2. สนใจ แต่ขาดความรู้/ช่องทางการออม และไม่สามารถควบคุมค่าใช้จ่ายได้หรือรายได้น้อย
3. สนใจ มีความรู้บ้าง และต้องการศึกษาเพิ่มเติม

6. ภายใน 1 ปีที่ผ่านมา ท่านได้เก็บออมเงินบ้างหรือไม่

1. ออม
2. ไม่ได้ออม เพราะ รายได้น้อยไม่พอใช้ รายได้พอสมควรแต่ใช้หมด ไม่มีนิสัยออม
 มีคนอื่นออมให้ อื่นๆ ระบุ .....

หากตอบข้อ 2 ไม่มีการออม ให้ข้ามไปข้อ 11

7. ท่านมีพฤติกรรมการออมอย่างไร

1. ใช้จ่ายไปก่อน และเหลือเท่าไรจึงออม
2. ออมก่อน เหลือเท่าไรเป็นค่าใช้จ่าย

8. ท่านมีการออมประมาณร้อยละ _____ ของรายได้ในแต่ละเดือน

9. เพราะอะไรถึงออมเงิน มีเหตุผลอะไร

1. ป้องกันตัวเองและครอบครัวจากความเสี่ยงในการประกอบอาชีพ
2. เป็นเงินที่ใช้ในยามฉุกเฉิน หรือเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝัน
3. เตรียมไว้ซื้อของที่ตัวเองต้องการ เป็นของที่นอกเหนือความจำเป็น (เพื่อเป็นรางวัลชีวิต)
4. สร้างความมั่นคงทางการเงินของตัวเองและครอบครัว

10. ท่าน หรือ ครอบครัว เก็บเงินด้วยวิธีใด เป็นหลัก

1. เก็บเงินไว้ที่บ้าน
2. ลงทุนในหุ้น หรือซื้อทองคำ
3. ฝากเงินกับธนาคาร
4. ซื้อประกันภัย/ประกันชีวิต
5. อื่นๆ โปรดระบุ _____

11. ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมาท่านมี**ปัญหา**รายรับ**ไม่เพียงพอ**กับรายจ่ายหรือไม่
  1. ทุกเดือน
  2. เกือบทุกเดือน
  3. บางเดือน
  4. ไม่เคย และข้ามไปข้อ 15
12. ในปัจจุบัน ท่านหรือครอบครัวมี**หนี้**หรือไม่
  1. มี
  2. ไม่มี
13. ปัญหา**รายรับไม่เพียงพอ**กับรายจ่าย**เนื่องจาก** (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
  1. รายได้น้อยเกินไป หรือไม่สม่ำเสมอ
  2. รายจ่ายมากเกินไป
  3. ใช้จ่ายเกินความจำเป็น หรือเกิดรายจ่ายฉุกเฉินที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้
  4. มีภาระที่ผ่อนชำระหนี้สิน
14. ถ้ารายได้ของท่าน**ไม่เพียงพอ**กับค่าใช้จ่าย ท่าน**มีวิธี**แก้ปัญหา**อย่างไร** เป็น**อย่างแรก**
  1. ใช้เงินสำรองที่ได้เก็บออมไว้
  2. หางานพิเศษ/ทำงานเพิ่ม
  3. ยืมเพื่อน/ญาติพี่น้อง/คนในครอบครัว
  4. เข้าโรงรับจำนำ หรือกู้ยืมกับสถาบันการเงิน
  5. กู้ยืมกับแหล่งเงินกู้นอกระบบ
  6. อื่นๆ โปรดระบุ.....
15. ท่านหรือครอบครัว**หาจะ**กู้จะ**นึกถึง**ใคร**ก่อน** (เลือกได้ไม่เกิน 3 ข้อ)
  1. ธนาคารพาณิชย์
  2. ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารอาคารสงเคราะห์ หรือธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย
  3. สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ออมทรัพย์
  4. โรงรับจำนำ
  5. ญาติ เพื่อน หรือคนรู้จัก

6. นอกระบบ

16. ท่านหรือครอบครัวมียอดกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ที่มาจากญาติพี่น้องและเจ้าหนี้ในระบบหรือไม่ คิดเป็นร้อยละ _____ ของยอดหนี้ทั้งหมด

การวางแผนทางการเงิน (Planning Ahead)

17. ท่านมีการวางแผนทางการเงินล่วงหน้าอย่างไร ตอบข้อที่ตรงใจที่สุด
1. มีการวางแผนการออมรายเดือน
  2. หากขาดเงินรู้อาจจะกู้จากใครได้ทันที
  3. มีการวางแผนลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นได้ทันที
  4. คิดว่าจะหารายได้เสริมได้ใน 1 เดือน
18. ท่านคิดว่ารายจ่ายรายการใดที่ท่านใช้ในปัจจุบันสามารถลดได้ทันที ประกอบด้วย (ตอบมา สอง รายการ)
1. _____
  2. _____

การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน (Choosing Financial Products)

19. หากท่านจะออมจะออมด้วยวิธีอะไร (เลือกได้ 2 ข้อ)
1. ฝากบัญชีออมทรัพย์ธนาคารพาณิชย์ หรือสลากออมสิน/ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
  2. ฝากสหกรณ์ออมทรัพย์
  3. ซื้อหุ้น และทองคำ
  4. ซื้อพันธบัตรรัฐบาล
20. ท่านคิดว่าการออมใดมีความเสี่ยงต่ำที่สุด
1. บัญชีออมทรัพย์ หรือสลากออมสิน/ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
  2. สหกรณ์ออมทรัพย์
  3. หุ้น และทองคำ
  4. พันธบัตรรัฐบาล

21. ท่านคิดว่าการออมใดมีความเสี่ยงสูงที่สุด

1. บัญชีออมทรัพย์ หรือสลากออมสิน/ธนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
2. สหกรณ์ออมทรัพย์
3. หุ้น และทองคำ
4. พันธบัตรรัฐบาล

การแก้ปัญหาและการเข้าถึงข้อมูลด้านการเงิน (Getting Help)

22. ท่านมีการติดตามข่าวสารทางการเงินจากแหล่งใดบ้าง (สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ไม่ติดตามเลย
2. บทความหนังสือพิมพ์ทั่วไป รายการโทรทัศน์ หรือวิทยุทั่วไป
3. อินเทอร์เน็ต
4. ครอบครัว เพื่อน หรือคนรู้จัก
5. ผู้นำชุมชน ครู หรือ เจ้าหน้าที่รัฐ

ทัศนคติทางการเงิน (Financial Attitude)

ทัศนคติทางการเงิน (Financial Attitude)	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1. ท่านคิดว่าการจัดบันทึกของตนเอง จะสามารถช่วยทำให้รายได้ของ ท่านเพียงพอต่อรายจ่ายหรือไม่					
2. ท่านให้ความสำคัญกับการทำให้ รายรับเพียงพอกับรายจ่ายมาก น้อยเพียงใด					
3. ท่านคิดว่าให้ความสำคัญต่อการ วางแผนการเงินล่วงหน้า ของท่าน มากน้อยเพียงใด					
4. ท่านคิดว่าการติดตามข้อมูล ข่าวสารมีประโยชน์ต่อการจัดการ ทางการเงินของท่านหรือไม่					

หมายเลข _____ ชื่อ _____ นามสกุล _____

บททดสอบความรู้ทางการเงิน (Financial Knowledge)

หมวด 1 รู้จักู้ รู้แกหนี้

1. เมื่อรายได้ไม่พอเพียงก่อให้เกิดหนี้สิน ค่าใช้จ่ายใดที่จะเลือกลดใช้เป็นอย่างแรก (1 min)
  1. ไม่ใช่พัดลมแม้ว่าจะร้อนเวลากลางวัน
  2. ลดการใช้โทรศัพท์มือถือ
  3. ลดการดื่มสุรา
  4. งดยากันยุง
2. ถ้าเกิดเงินขาดมือจริงๆ จะเลือกกู้จากใคร (1 min)
  1. สหกรณ์ชุมชน
  2. ญาติพี่น้อง
  3. พ่อค้าแม่ค้าในตลาด
  4. คนปล่อยกู้นอกระบบที่คิดดอกเบี้ยรายวัน
3. หากว่าเราเืมเงินวันนี้จากนักเลงท้องถิ่นดอกเบี้ยร้อยละ 20 ต่อสัปดาห์ กับเพื่อนบ้านจอมซู้ดรีด ดอกเบี้ยร้อยละ 50 ต่อเดือน ท่านจะกู้ใคร (1 min)
  1. นักเลงท้องถิ่น
  2. เพื่อนบ้านจอมซู้ดรีด
  3. กู้ใครก็เหมือนกัน
  4. ไม่ทราบ
4. กู้ใครดอกเบี้ยแพงที่สุด (1 min)
  1. ธนาคารพาณิชย์
  2. เพื่อนบ้าน
  3. กู้นอกระบบ
  4. สหกรณ์ชุมชน

5. การทำบัญชีรายรับรายจ่ายทำให้ (1 min)
1. เสียเวลาเปล่าๆ เพราะรายได้อับรายจ่ายไม่มากอยู่แล้ว
  2. ทำไว้ก็ยังมีดีจะได้พอรู้บ้างว่ารายรับและรายจ่ายเป็นอย่างไร
  3. เป็นเรื่องไร้สาระเพราะเหมาะกับคนมีเงินเขาทำกัน
  4. ถูกทุกข้อ

หมวด 2 ฉลาดใช้

- 6 เวลาซื้อของต้องหาข้อมูลก่อน เพื่อให้ตัดสินใจในการซื้อที่ถูกต้อง (1 min)
1. ดูว่าใครเป็นคนโฆษณาว่าน่าเชื่อถือเพียงใด
  2. ดูว่าช่วงนี้ลดราคาหรือไม่
  3. ดูว่าราคาเหมาะสมกับคุณภาพและเรามีเงินพอที่จะจ่าย
  4. ดูว่าราคาถูกสุดๆ โดยไม่ดูคุณภาพสินค้าเพราะน่าจะพอใช้ได้
7. ร้านค้าสองแห่งขายขนมปังเหมือนกัน ร้านปังเฮ้ย ขาย 10 ชิ้น 60 บาท ขณะที่ร้านปังไว้ย ขาย 5 ชิ้น 40 บาท จะซื้อร้านไหนดี (2 min)
1. ร้านปังเฮ้ย
  2. ร้านปังไว้ย
  3. ร้านไหนก็เหมือนกัน
8. ชาวบ้านได้รับเงินรายเดือนจากคุณพ่อ 900 บาท สัปดาห์แรกใช้เงิน 300 บาท อีก ที่เหลือควรใช้เงิน สัปดาห์ละเท่าไรจึงจะเพียงพอ (2 min)
1. ไม่เกิน 100 บาท
  2. ไม่เกิน 600 บาท
  3. ไม่เกิน 150 บาท
  4. ไม่ทราบ
9. ความพอเพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ยกเว้นข้อใด (1 min)
1. ความพอประมาณ
  2. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี
  3. ความมีเหตุผล
  4. ความตระหนี่

5. ไม่ทราบ

10. คุณแม่ให้เงินสายไหมมา 200 บาท ซื้อตัวดูหนังไป 150 บาท และมีข้าวโพดคั่วขาย 30 บาทเป็นราคาเต็ม แต่ข้าวโพดคั่วลดราคาร้อยละ 50 จะเหลือเงินกลับบ้านกี่บาท (2 min)

1. 15 บาท

2. 35 บาท

3. 17.50 บาท

4. ไม่ทราบ

หมวด 3 รู้ออม รู้ลงทุน

11. การลงทุนมีความเสี่ยง การออมคือการเก็บเงินไว้ลงทุน การออมแบบใดมีความเสี่ยงต่ำที่สุด (1 min)

1. ซื้อสลากออมสิน ของธนาคารออมสิน

2. ซื้อสลากกินแบ่ง

3. ฝากสหกรณ์ชุมชน

4. ให้เพื่อนบ้านกู้

12. ข้อใดต่อไปนี้นำหมายถึง ภาวะเงินเฟ้อ (inflation) (1 min)

1. พลอยมีข้อสังเกตว่าราคาสินค้าและบริการโดยทั่วไปมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ

2. ชมพูเคยเติมน้ำมัน 1 ลิตร ใช้เงิน 40 บาท ปัจจุบันใช้เงินเท่าเดิมเติมน้ำมันได้เพียง ครึ่ง ลิตร

3. ถูกทุกข้อ

4. ไม่ทราบ

13. นายสวัสดิ์ เพิ่งเริ่มทำงาน สิ่งแรกที่เขาควรทำคือ (1 min)

1. เปิดบัญชีออมทรัพย์

2. เริ่มตัวกู้ซื้อบ้าน

3. ติดต่อธนาคารเพื่อเปิดบัตรเครดิต

4. ไม่ทราบ

14. หากวันหนึ่งเกิดถูกรางวัลเลขท้ายสามตัว ได้เงินมาเกือบหมื่นบาท เราควรจะทำ (2 min)

1. ใช้ไปสักครึ่งหนึ่งเพราะถูกหวยเป็นโชคเหมือนได้เปล่า ที่เหลือออมไว้

2. ใช้ไปให้เกือบหมดเพราะเป็นเรื่องของโชค โดยทำบุญบ้าง เลี้ยงบ้าง คนมีโชคเดี๋ยวก็กู้ใหม่ได้

3. ใช้เล็กๆน้อยๆ โชคแบบนี้จะมากอีกเมื่อไหร่ไม่รู้ ที่เหลือเก็บไว้ยามยาก ยอมถูกต่อว่าว่าขี้เหนียว
  4. บริจาคเพื่อให้หวังผลให้ได้รางวัลใหญ่ขึ้น เพื่อนบ้านทำมาแล้ว และถูกหวยอีก รวยขึ้นอีก
15. นายคลองจั่น ชายที่ดินได้ราคาดี มีเงินสดเหลือ 1 ล้านบาท ต้องตัดสินใจในการลงทุน จะเลือกทางใดดี เพราะนายคลองจั่นไม่ชอบความเสี่ยง กลัวเงินต้นสูญ (2 min)
1. ซื้อหุ้น เพราะได้ยินว่าหุ้นขาขึ้น น่าจะได้กำไรปีนี้ ร้อยละ 40 เป็นอย่างน้อย
  2. ฝากธนาคารพาณิชย์ กินดอกเบี้ยร้อยละ 3
  3. เก็บไว้กับบ้าน เพราะมั่นใจว่าเงินต้นไม่สูญ
  4. ใช้สักครึ่งหนึ่งเป็นกำไรชีวิต อีกครึ่งซื้อสลากออมสิน อาจถูกรางวัล ได้เงินคืนอีก

ผนวก ข
แบบทดสอบเพื่อการแบ่งกลุ่มระดับความคิด

การให้ความรู้ทางการเงิน แก่ทหารกองประจำการที่ จังหวัดทหารบกราชบุรี

1. การเสวนาทางการเงิน เพื่อสื่อสารว่า การเป็นหนี้จำเป็นต้องเป็นหนี้ให้เป็น เพราะการเป็นหนี้จำเป็นต้องมีหากเกิดภาวะฉุกเฉิน ต้องรู้แหล่งเงินกู้ ต้องรู้การผ่อนชำระ และต้องมีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย การเลือกซื้อสินค้าต้องฉลาดซื้อ อย่าหลงตามโฆษณาชวนเชื่อ ต้องรู้จัก ราคาต่อหน่วย ต้องรู้จักว่าสินค้านั้นมีอายุและมีหมดอายุ การออมนั้นต้องรู้จักความเสี่ยง ต้องรู้ว่าจะออมอย่างไร และต้องรู้จักเงินเพื่อ

2. มีการจัดทำ Workshop สามด้าน คือ มีหนี้รู้จักกู้ มีเงินฉลาดใช้ และเงินเหลือรู้จักออม และความเสี่ยงเมื่อมีรายได้ให้ออมก่อนใช้ แทนที่จะออมจากเหลือใช้

ส่วนที่ 1 รู้จักลดรายจ่าย เพิ่มช่องทางหารายได้ และฉลาดกู้

สถานการณ์ คุณน้อยเป็นเกษตรกรมีรายได้ขึ้นอยู่กับฟ้าดิน เพาะปลูกข้าวเป็นหลักเพราะทำอย่างอื่นไม่ค่อยเป็น รายได้น้อยเพราะราคาข้าวตกต่ำ ลูกต้องส่งเรียน มอเตอร์ไซด์ต้องผ่อน ต้องใช้โทรศัพท์มือถือ มีค่าน้ำค่าไฟ พ่อบ้านน้อยติดบุหรี่ และชอบสังสรรค์เลี้ยงเพื่อนบ้าน มีหนี้มีตากว่างขวาง มีหนี้สินพอประมาณกู้มาจากผู้ใหญ่บ้านต่างท้องถิ่น เริ่มที่จะผ่อนไม่ไหว

ในฐานะเป็นลูกรักคนโตที่พ่อแม่รับฟังมาก จะบอกพ่อแม่และน้องในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยมีหนี้ที่ไร้ทุกข์ หรือขจัดหนี้ได้อย่างไร

ส่วนที่ 2 ฉลาดซื้อ

เปิดคลิปโฆษณาให้คุณ และถามว่าเห็นอะไรจากโฆษณานี้บ้าง สื่ออะไร น่าเชื่อหรือไม่ เชื่อหรือไม่ คิดว่าจะซื้อหรือไม่ เพราะอะไร การตัดสินใจควรคิดอะไรเพิ่มเติมบ้าง แนะนำให้รู้จัก ราคาต่อหน่วย ว่าสำคัญเพียงใด

ส่วนที่ 3 มีเงินรู้ออม

สถานการณ์ นายสารพัดช่าง รับจ้างซ่อมแซมมอเตอร์ไซด์ เครื่องไฟฟ้า และบ้าน มีเพราะเป็นคนขยันมีเงินเก็บบ้าง เพิ่งแต่งงานและวางแผนมีลูก โชคดีเดือนที่แล้วถูกล็อตเตอรี่ได้เงินก้อนพอประมาณ เพื่อนสนิท คุณเคยมาชวนลงทุนเล่นแชร์ ช่างบ้านบอกว่าโชคดีขนาดนี้ต้องฉลองสามวันสามคืนเพราะได้รางวัลมาพริบตา ชี้เหนียวนัก เมียที่รักบอกว่าจะซื้อมือถือใหม่ ขณะเดียวกันราคาสินค้าก็เพิ่มอยู่ตลอดเวลา จะฝากแบงก์คดอปปี้ก็น้อย คุณสารพัดช่างแถมเป็นคนธรรมชาติระรุมชอบทำบุญ

คุณสารพัดช่างมาปรึกษาด้วยความกลัวใจ ถูกหวยครั้งนี้ช่างปวดหัวจริงๆ ช่วยเขาหน่อยเถอะ

ผนวก ค
ผลทางสถิติทั่วไปและข้อมูลทางการเงิน
ของผู้เข้ารับการทดสอบ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป และข้อมูลทางการเงิน

1. อายุ

อายุ	ลำดับ	
	1-60	60-100
20	8%	10%
21	73%	68%
22	13%	15%
23	5%	3%
24	0%	0%
25	0%	0%
26	0%	0%
27	0%	5%

2. สถานภาพ

สถานภาพ	ลำดับ	
	1-60	60-100
โสด	73%	95%
ไม่โสด	27%	5%

3. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของแต่ละบุคคล

รายได้	ลำดับ	
	1-60	60-100
0 - 4,000	12%	3%
4,001-6,000	8%	5%
6,001-8,000	23%	38%
8,001-10,000	35%	30%
10,001-15,000	15%	10%
มากกว่า 15,000	7%	15%

4. ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษาสูงสุด	ลำดับ	
	1-60	60-100
ประถมศึกษาตอนต้น	7%	10%
ประถมศึกษาตอนปลาย	12%	15%
มัธยมศึกษาตอนต้น	62%	40%
มัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่าหรือ ปวช.	20%	25%
อนุปริญญา(ปวส.)	0%	10%
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	0%	0%

5. ภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา	ลำดับ	
	1-60	60-100
สมุทรสงคราม	18%	25%
ราชบุรี	78%	65%
กทม	3%	0%
นครสวรรค์	0%	3%
นครปฐม	0%	5%
ระยอง	0%	3%

6.1 จำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัว

จำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัว	ลำดับ	
	1-60	60-100
1	3%	10%
2	13%	3%
3	22%	45%
4	23%	20%
5	15%	8%
6	7%	0%
7	12%	3%
8	3%	10%
9	2%	3%

6.2 จำนวนผู้ที่มีรายได้ในครอบครัว

จำนวนผู้ที่มีรายได้ในครอบครัว	ลำดับ	
	1-60	60-100
0	0%	3%
1	13%	10%
2	40%	40%
3	20%	20%
4	22%	15%
5	5%	8%
6	0%	0%
7	0%	5%

7. รายได้เฉลี่ยของครอบครัว

รายได้เฉลี่ยของครอบครัว	ลำดับ	
	1-60	60-100
0 - 4,000	0%	0%
4,001-6,000	0%	0%
6,001-8,000	7%	8%
8,001-10,000	10%	10%
10,001-15,000	20%	33%
มากกว่า 15,000	63%	50%

8. ประวัติการเข้าอบรมความรู้ทางการเงิน

ประวัติการเข้าอบรมความรู้ทางการเงิน	ลำดับ	
	1-60	60-100
ไม่เคย	95%	97.5%
เคย	5%	2.5%

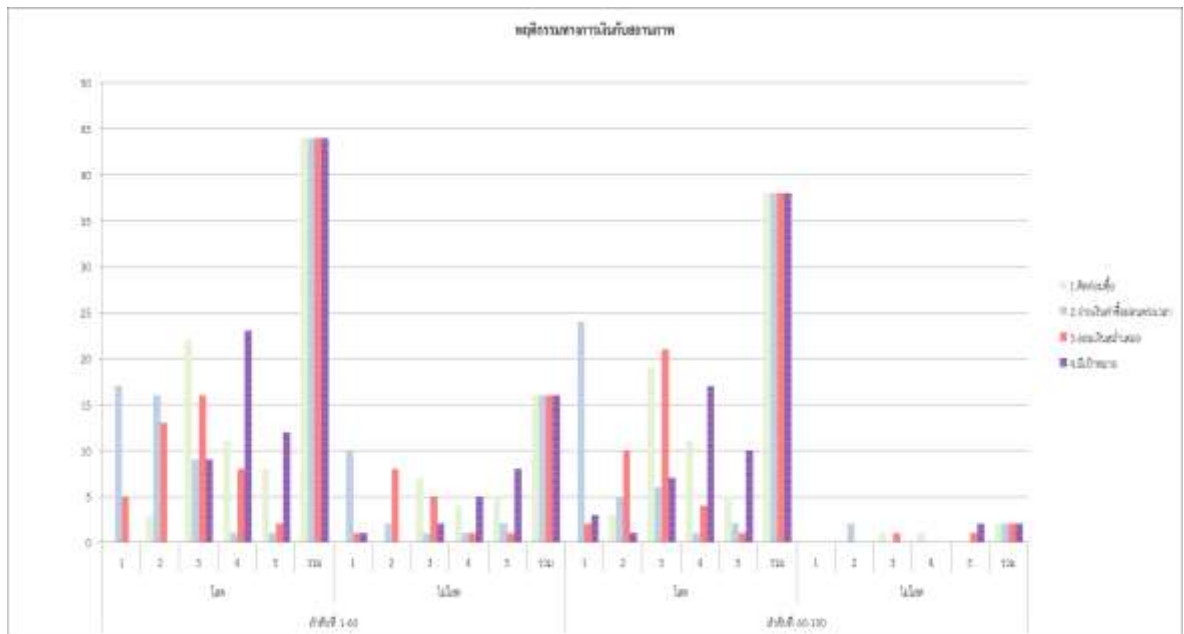
9. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านค่าใช้จ่ายของครอบครัว

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านค่าใช้จ่ายของครอบครัว	ลำดับ	
	1-60	60-100
มี	40%	50%
ไม่มี	60%	50%

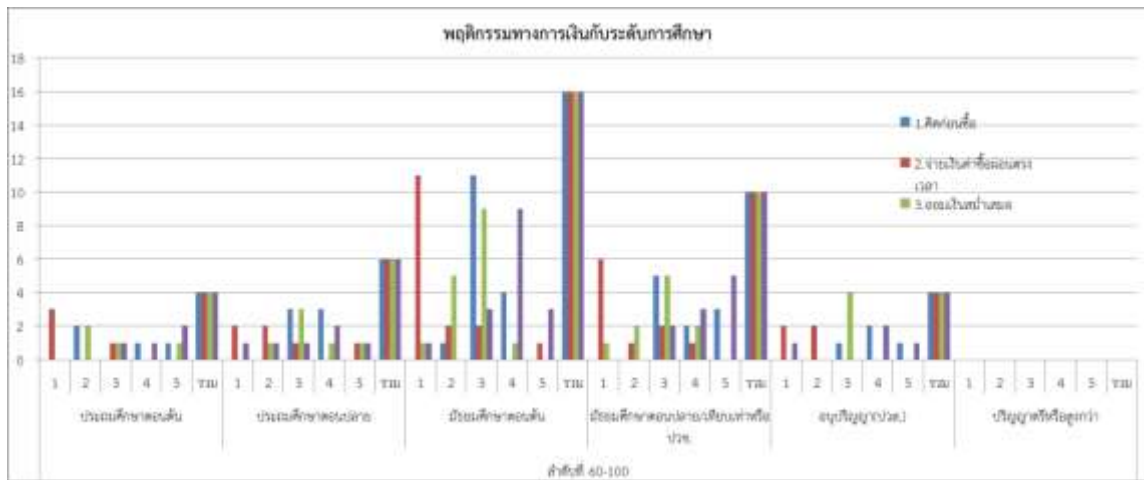
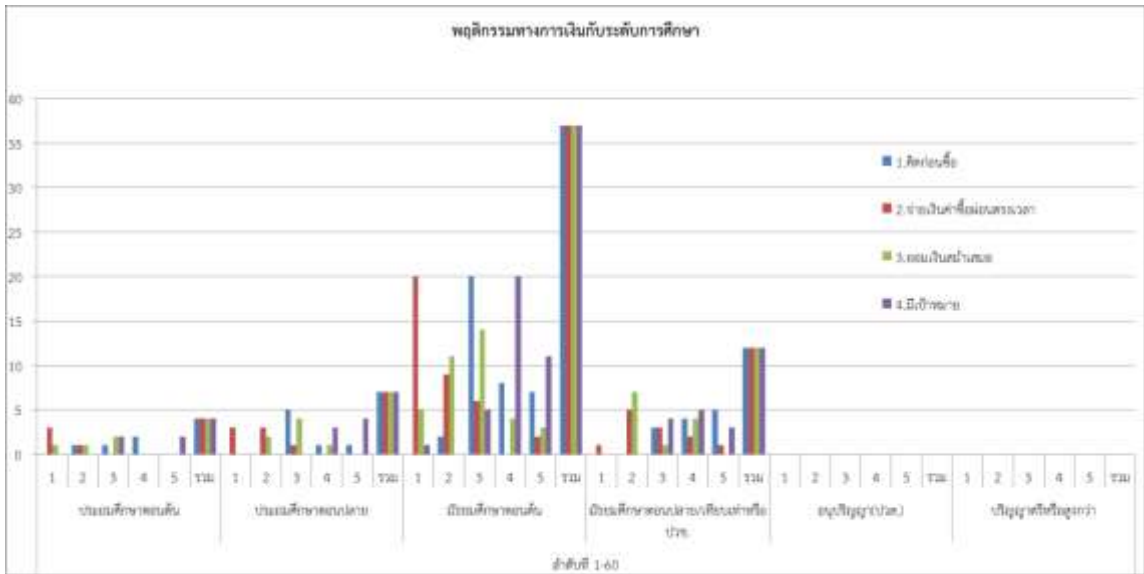
ส่วนที่ 2 พฤติกรรมทางการเงิน

2.1 พฤติกรรมทางการเงินกับสถานภาพ

สถานภาพสมรส	โสด					ไม่โสด				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1. คิดก่อนซื้อ	0	6	41	22	13	0	0	8	5	5
2. จ่ายเงินค่าซื้อผ่อนตรงเวลา	41	21	15	2	3	10	4	1	1	2
3. ออมเงินสม่ำเสมอ	7	23	37	12	3	1	8	6	1	2
4. มีเป้าหมาย	3	1	16	40	22	1	0	2	5	10

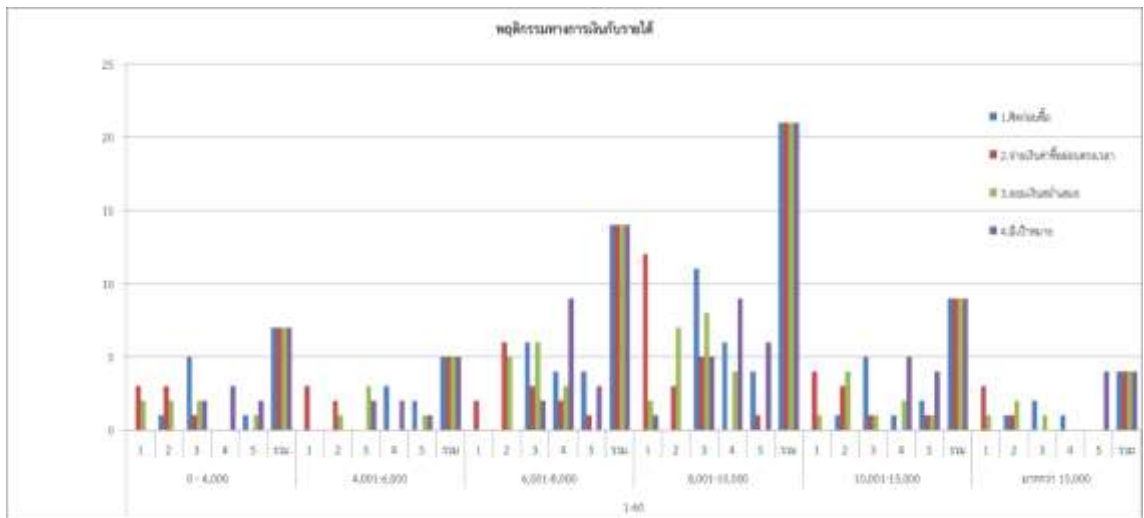
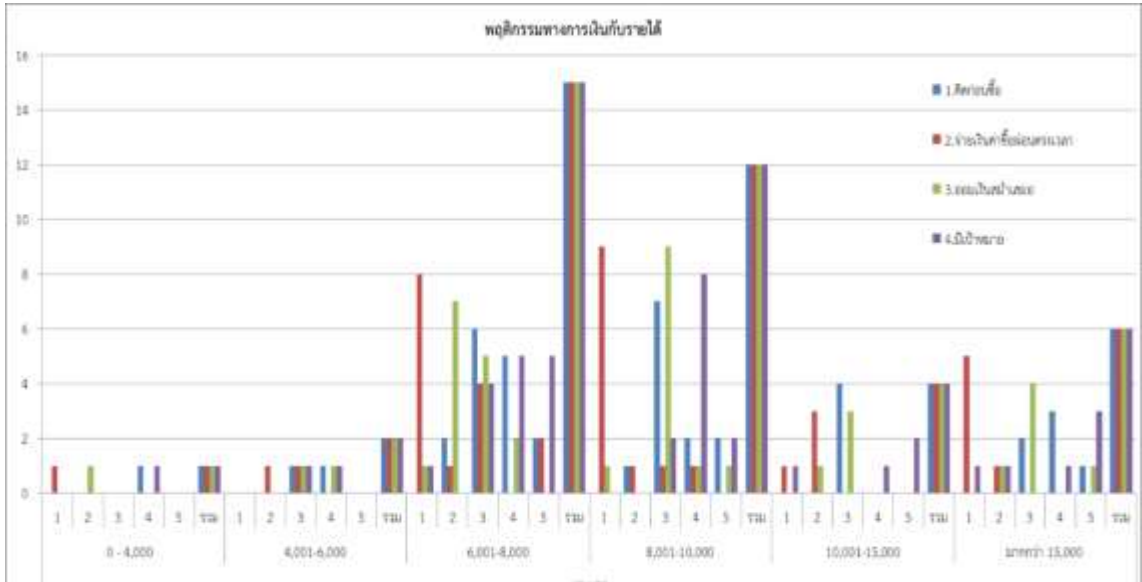

2.2 พฤติกรรมการเงินกับสถานภาพการศึกษา

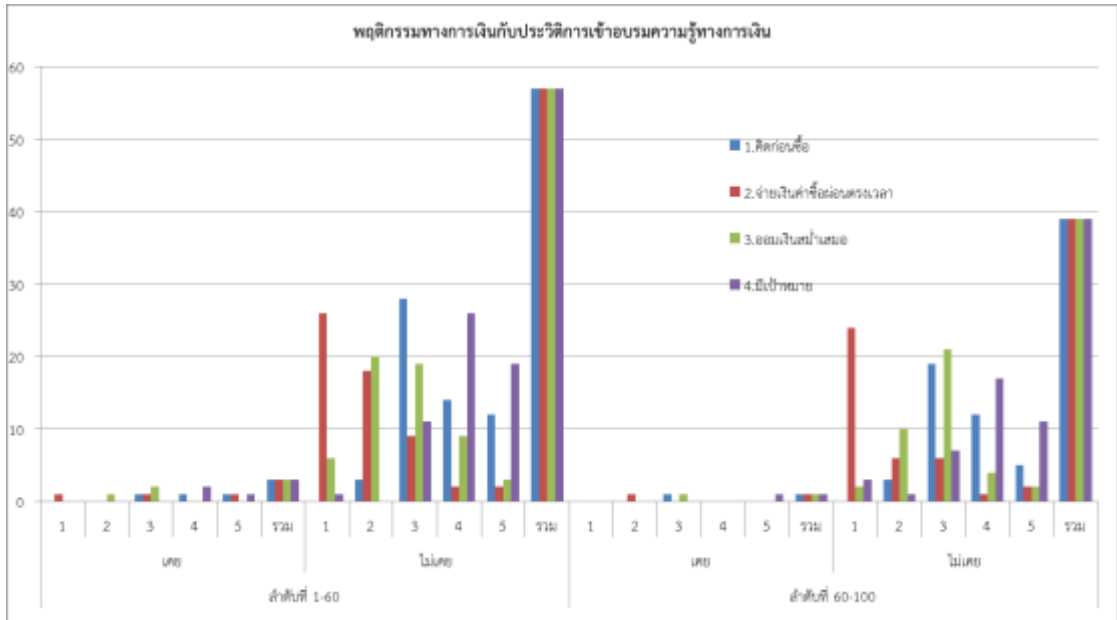

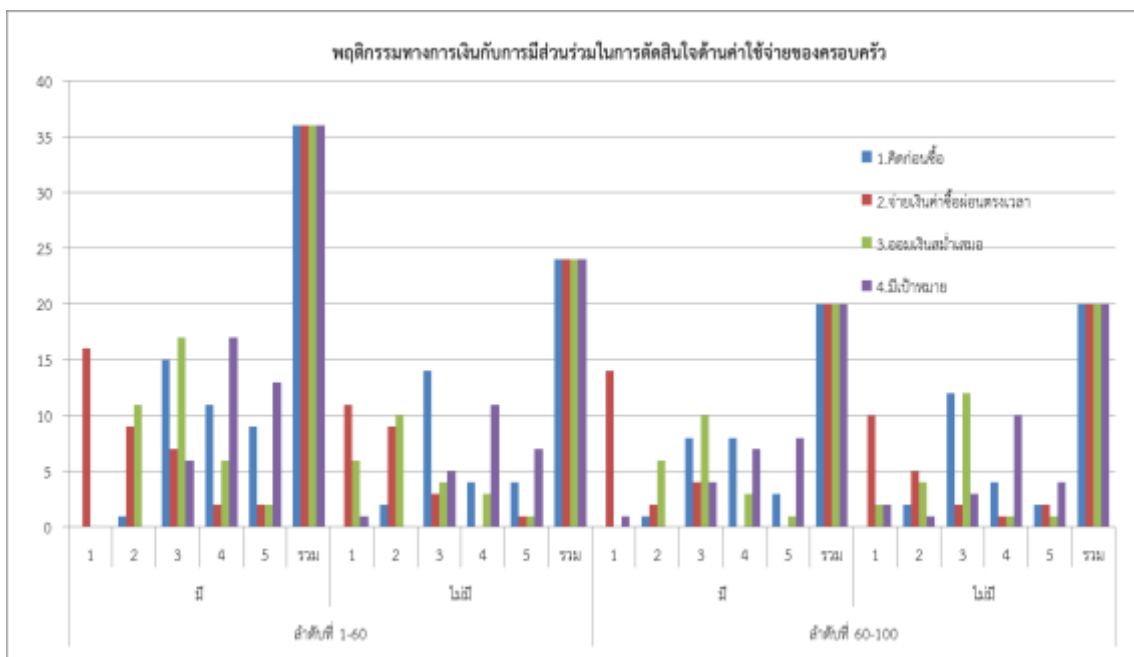
2.3 พฤติกรรมทางการเงินกับรายได้

2.4 พฤติกรรมการเงินกับประวัติการเข้าอบรมความรู้ทางการเงิน

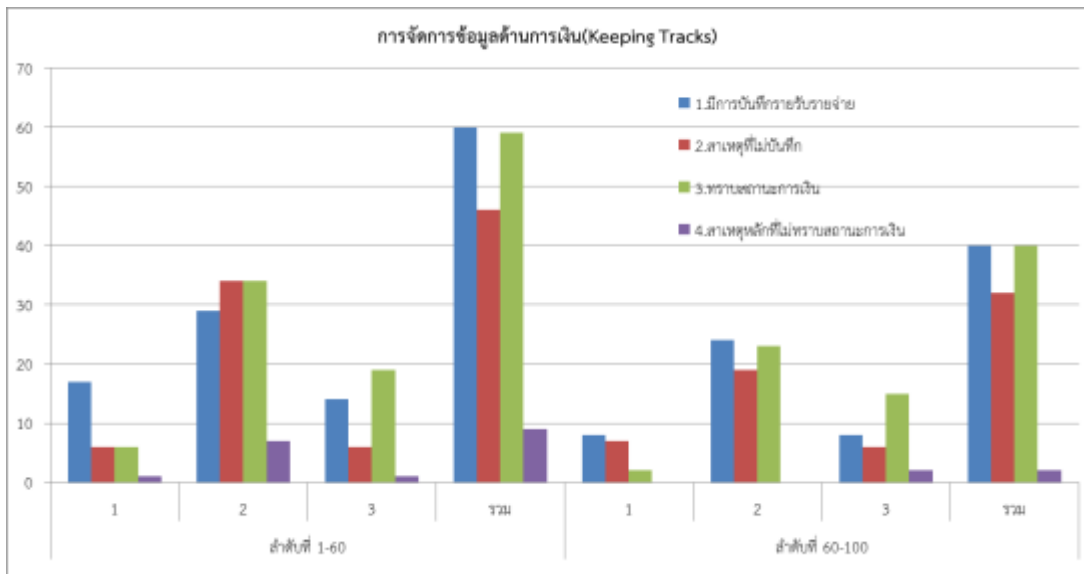

2.5 พฤติกรรมการเงินกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านค่าใช้จ่ายของครอบครัว

การจัดการข้อมูลด้านการเงิน (Keeping Tracks)

การจัดการข้อมูลด้านการเงิน (Keeping Tracks)	ลำดับที่ 1-60				ลำดับที่ 60-100			
	1	2	3	รวม	1	2	3	รวม
1. มีการบันทึกรายรับรายจ่าย	17	29	14	60	8	24	8	40
2. สาเหตุที่ไม่บันทึก	6	34	6	46	7	19	6	32
3. ทราบสถานะการเงิน	6	34	19	59	2	23	15	40
4. สาเหตุหลักที่ไม่ทราบสถานะการเงิน	1	7	1	9	0	0	2	2

การบริหารจัดการด้านการเงินระยะสั้น (Making Ends Meet)

5. ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการออม

ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการออม							
ลำดับที่ 1-60				ลำดับที่ 60-100			
1	2	3	รวม	1	2	3	รวม
0	33	27	60	0	25	15	40

6. 1 ปีที่ผ่านมาได้เก็บออมเงินมาบ้างหรือไม่

ลำดับที่ 1-60							
1	2	รวม					
30	30	60					
	รายได้ น้อยไม่ พอใช้	รายได้ พอสมควร แต่ใช้หมด	ไม่มีนิสัย ออม	มีคนอื่น ออมให้	อื่น ๆ ระบุ	รวม	เหตุผล
	10	18	0	0	2	30	ผ่อนรถ

ลำดับที่ 60-100						
1	2	รวม				
19	21	40				
	รายได้ น้อย ไม่พอใช้	รายได้ พอสมควร แต่ใช้หมด	ไม่มีนิสัย ออม	มีคนอื่น ออมให้	อื่น ๆ ระบุ	รวม
	8	9	1	3	0	21

7. พฤติกรรมการออม

พฤติกรรมการออม					
ลำดับที่ 1-60			ลำดับที่ 60-100		
1	2	รวม	1	2	รวม
27	20	47	23	11	34

8. เหตุผลที่ออม

เหตุผลในการออมเงิน									
ลำดับที่ 1-60					ลำดับที่ 60-100				
1	2	3	4	รวม	1	2	3	4	รวม
2	27	8	6	43	4	15	8	6	33

9. วิธีเก็บเงิน

วิธีเก็บเงิน									
ลำดับที่ 1-60					ลำดับที่ 60-100				
1	2	3	4	รวม	1	2	3	4	รวม
8	4	30	0	42	8	2	22	1	33

10. ในช่วง1ปีที่ผ่านมามีปัญหารายรับไม่พอรายจ่าย

ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมามีปัญหารายรับไม่พอรายจ่าย									
ลำดับที่ 1-60					ลำดับที่ 60-100				
1	2	3	4	รวม	1	2	3	4	รวม
3	10	39	7	59	1	4	28	7	40

11. ในปัจจุบัน ท่านหรือครอบครัวมีหนี้หรือไม่

ในปัจจุบัน ท่านหรือครอบครัวมีหนี้หรือไม่					
ลำดับที่ 1-60			ลำดับที่ 60-100		
1	2	รวม	1	2	รวม
34	21	55	23	10	33

12. ปัญหารายรับไม่พอรายจ่ายเนื่องจาก

ในปัจจุบัน ท่านหรือครอบครัวมีหนี้หรือไม่									
ลำดับที่ 1-60					ลำดับที่ 60-100				
1	2	3	4	รวม	1	2	3	4	รวม
14	1	5	6	26	12	12	6	8	38

13. วิธีแก้ปัญหารายรับไม่พอรายจ่าย

วิธีแก้ปัญหารายรับไม่พอรายจ่าย													
ลำดับที่ 1-60							ลำดับที่ 60-100						
1	2	3	4	5	6	รวม	1	2	3	4	5	6	รวม
17	25	9	2	1	0	54	17	6	7	2	0	1	33

14. ท่าน/ครอบครัวหากจะกู้จะนึกถึงใครก่อน

ท่าน/ครอบครัวหากจะกู้จะนึกถึงใครก่อน													
ลำดับที่ 1-60							ลำดับที่ 60-100						
1	2	3	4	5	6	รวม	1	2	3	4	5	6	รวม
21	18	16	16	50	9	130	11	12	11	14	36	7	91

15. ท่าน/ครอบครัวมีหนี้ในระบบร้อยละ

ท่าน/ครอบครัวมีหนี้ในระบบร้อยละ													
ลำดับที่ 1-60									ลำดับที่ 60-100				
0	1	3	5	6	10	30	50	รวม	0	2	30	รวม	
50	1	1	1	1	4	1	1	60	38	1	1	40	

การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงิน (Choosing Financial Products)

16. ออมแบบไหนเสี่ยงต่ำที่สุด

ออมแบบไหนเสี่ยงต่ำที่สุด										
ลำดับที่ 1-60						ลำดับที่ 60-100				
1	2	3	4	รวม	1	2	3	4	รวม	
33	13	13	1	60	28	4	5	3	40	

17. ท่านมีการติดตามข่าวสารทางการเงินจากไหน

ท่านมีการติดตามข่าวสารทางการเงินจากไหน											
ลำดับที่ 1-60						ลำดับที่ 60-100					
1	2	3	4	5	รวม	1	2	3	4	5	รวม
6	36	59	35	16	152	5	25	11	18	8	67

ทัศนคติทางการเงิน

ทัศนคติทางการเงิน (Financial Attitude)	ลำดับ											
	1-60						60-100					
	1	2	3	4	5	รวม	1	2	3	4	5	รวม
1. คิดว่าบันทึกช่วย แก้ปัญหารายได้ไม่พอ รายจ่าย	0	0	27	27	6	60	0	2	13	20	5	40
2. ให้ความสำคัญกับการ ทำให้รายรับพอกับ รายจ่าย	0	0	24	27	9	60	0	1	10	21	8	40
3. ให้ความสำคัญกับการ วางแผนทางการเงิน	0	3	16	27	14	60	0	4	11	19	6	40
4. การติดตามข้อมูล ข่าวสารมีประโยชน์ต่อ การจัดการทางการเงิน	2	1	22	23	12	60	1	5	18	14	2	40

ประวัติย่อผู้วิจัย

- ชื่อ** นาย ชโยดม สรรพศรี
- วัน เดือน ปี เกิด** 10 มีนาคม 2507
- การศึกษา**
- เศรษฐศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - Diploma in Economics, The London School of Economics and Political Science, University of London, England
  - M.Sc. in Economics, The London School of Economics and Political Science, University of London, England
  - Ph.D. in Economics, University of Wisconsin – Madison, USA
  - หลักสูตรการกำกับดูแลกิจการสำหรับกรรมการและผู้บริหารระดับสูงของรัฐวิสาหกิจและองค์การมหาชน สถาบันพัฒนากรรมการและผู้บริหารระดับสูงภาครัฐ สถาบันพระปกเกล้า
  - หลักสูตรวิทยาลัยการตลาดทุน
- ประวัติการทำงาน**
- อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - ผู้อำนวยการศูนย์วิจัย เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - ประธานหลักสูตร สาขา ยุโรปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
  - กรรมการบริหาร สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน)
- ตำแหน่งปัจจุบัน**
- คณบดี คณะเศรษฐศาสตร์

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

เรื่อง การเสริมสร้างความรู้พื้นฐานทางการเงินเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือน

ผู้วิจัย รองศาสตราจารย์ ดร. ชโยดม สรรพศรี   หลักสูตร วปอ.   รุ่นที่ 57

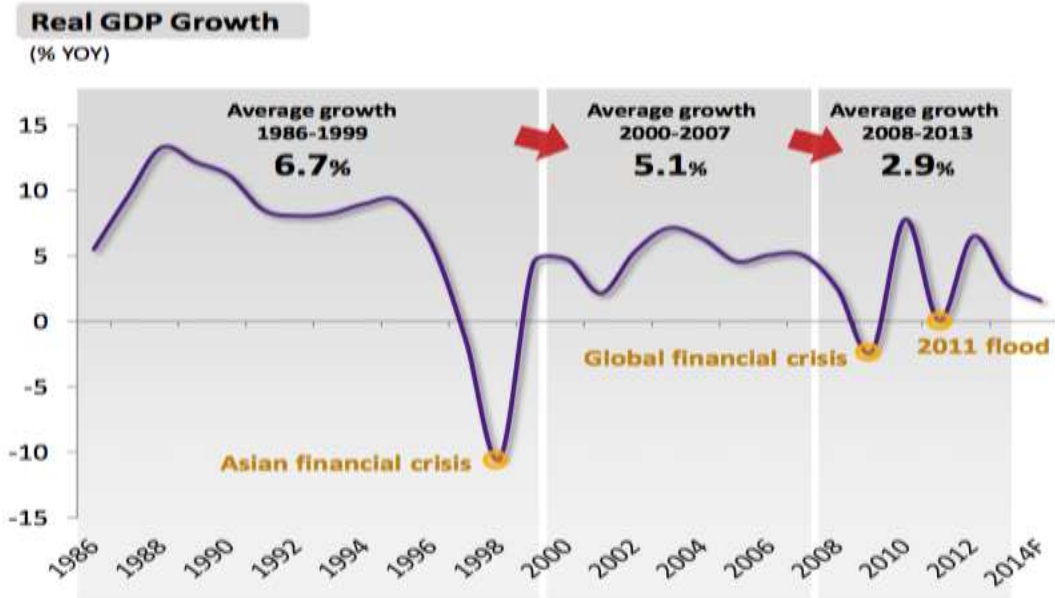
ตำแหน่ง คณบดี คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2527/28 ได้มีการประกาศลดค่าเงินบาท และมีผลให้การนำเข้าชะลอตัวลง ขณะที่เงินทุนไหลเข้าโดยเฉพาะจากญี่ปุ่น ทำให้เกิดการวางรากฐานธุรกิจ ในหลายอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงาน ส่งผลให้เศรษฐกิจไทย ปรับตัวดีขึ้น จนเติบโตอย่างรวดเร็วในปี 2531-33 แต่แนวโน้มระยะยาวพบว่า สภาวะเศรษฐกิจไทย ในระยะ 30 ปีที่ผ่านมา มีอัตราการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยลดลงมาโดยตลอด

เหตุผลหลักในการอธิบายการลดลงของอัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยคือ แรงงานจำนวนมากที่เป็นปัจจัยในการผลิตสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นเพื่อการส่งออก มีอัตราค่าจ้าง แรงงานที่เพิ่มสูงขึ้น จากอดีต หลังปี 2530 การใช้จ่ายของภาคครัวเรือนก็เพิ่มมากขึ้น และรวมถึงการ ลงทุนเพื่อการเก็งกำไรก็มีมูลค่าสูงมากขึ้น แต่หลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 พบว่า เศรษฐกิจไทยชะลอตัวลงอย่างรวดเร็ว แม้ว่าได้ใช้เวลาไม่นานก็สามารถฟื้นตัวได้ แต่ยังคงมีภาระหนี้ที่ ต้องชำระ จากการที่ขาดทุนในการป้องกันค่าเงินบาท อีกทั้งเศรษฐกิจไทยมีการพึ่งพาภาคการ ต่างประเทศสูง รายได้จากการส่งออกเป็นรายได้สำคัญ ความผันผวนของเศรษฐกิจโลกจึงมีผลกระทบต่อไทยโดยตรง หากไม่มีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้พึ่งพาการบริโภคในประเทศมากขึ้น โอกาส ที่จะหลุดพ้นจากกับดักการเติบโตของประเทศรายได้ปานกลางจึงเป็นไปได้ยากในระยะเวลายาว ความ มั่นคงทางการเงินของประชาชนจึงเป็นรากฐานที่สำคัญที่จะเป็นกลไกผลักดันเศรษฐกิจไทย และ รองรับความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ความมั่นคงทางการเงินจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อประชาชน ตั้งแต่วัยฐานราก จนถึงระดับผู้มีรายได้สูงมีความรู้ทางการเงิน รู้จักการแก้ไขปัญหาหนี้สิน รู้จักการ สร้างหนี้้อย่างจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตที่เพียงพอ รู้จักใช้จ่าย และรู้จักที่จะออมเพื่ออนาคต

แผนภาพที่ 1-1 อัตราการเจริญเติบโตของประเทศไทย 2533 - 2557

Source: EIC analysis based on data from NESDB

ที่มา Economic Intelligence Centre ธนาคารไทยพาณิชย์

ในการสัมมนา The 14th East Asia Economic Association Convention ที่จัดเมื่อ 1-2 พฤศจิกายน 2557 ที่ผ่านมา ณ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้อำนวยการของ Asian Development Bank Institute (ADBI) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขของการนำไปสู่การเจริญเติบโตแบบยั่งยืน ที่จะประกอบไปด้วย ๙ เงื่อนไข คือ

- (1) ความมีเสถียรภาพทางการเมือง และเศรษฐกิจ ที่เชื่อมโยงไปนโยบายการเงิน การคลัง และอัตราแลกเปลี่ยน
- (2) การสนับสนุนให้มีการเติบโตอย่างเท่าเทียม และมีรายได้ที่เท่าเทียม
- (3) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลาง และหน่วยงานในภูมิภาค
- (4) กระตุ้นให้เกิดความสามารถในการแข่งขัน และนวัตกรรม โดยมีเปิดโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนของ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- (5) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการมีอุปทานของพลังงานอย่างมั่นคง
- (6) การพัฒนาตลาดการเงิน ที่ต้องประกอบไปด้วย **ความสามารถเข้าถึงแหล่งทุนด้วยต้นทุนที่เป็นธรรม (Financial Inclusion) การมีกฎระเบียบทางการเงิน (Financial Regulations) และ การมีความรู้ทางการเงิน (Financial Education)**
- (7) การศึกษา และการดูแลสุขภาพ

(8) การติดต่อและความเชื่อมโยงระหว่างประเทศอย่างไรรอยตะเข็บ โดยการลงทุน สาธารณูปโภค และการค้าเสรี และ

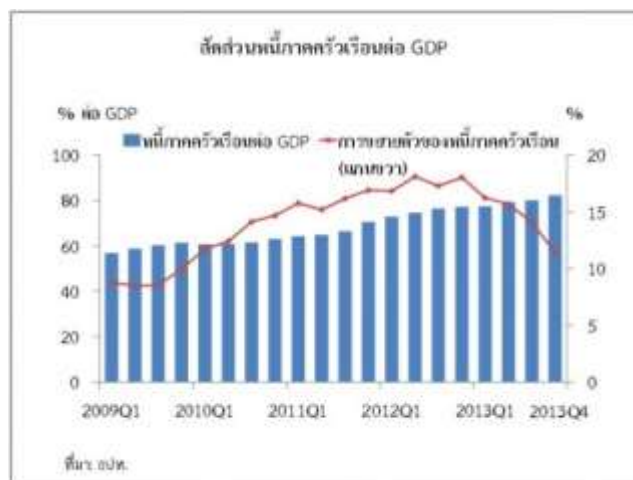
(9) การวางรากฐานของระบบธรรมาภิบาล และความโปร่งใส จากข้อเสนอแนะดังกล่าว ความรู้ทางการเงินเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของ การนำไปสู่การเจริญเติบโตแบบยั่งยืน

ในการวางยุทธศาสตร์ของชาติ หากพิจารณาคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ที่ นายกรัฐมนตรีแถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อ 12 กันยายน 2557 ทั้งหมด 11 ด้าน ในด้านที่ 3 ได้กล่าวถึง การลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ ได้มีการ กล่าวถึงระบบการออม ระบบการกักขังที่เป็นธรรมแก่คนในชาติ และการพัฒนาศักยภาพคุ้มครองและ พิทักษ์สิทธิจัดสวัสดิการช่วยเหลือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในประเทศที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น รวมถึงการ ส่วนเสริมคุณภาพชีวิตและการเงินของของคนที่เข้าสู่วัยสังคมผู้สูงอายุ รายละเอียดของการแถลง นโยบายที่เกี่ยวข้องกับ การออมและการวางแผนทางการเงิน มีดังต่อไปนี้

“3.3 ในระยะต่อไป จะพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคม ระบบการออมและระบบสวัสดิการชุมชน ให้มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการดูแลให้มีระบบการกักขังที่เป็นธรรมและการสงเคราะห์ผู้ ยากไร้ไร้โอกาส พัฒนาศักยภาพ คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิจัดสวัสดิการช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรี และเด็ก

3.4 เตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการมีเงินหรือกิจกรรมที่ เหมาะสม เพื่อสร้างสรรค์และไม่ก่อภาระต่อสังคมในอนาคต โดยจัดเตรียมระบบการดูแลในบ้าน สถานพักฟื้น และ โรงพยาบาล ที่เป็นความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และครอบครัว รวมทั้งพัฒนาระบบการเงินการคลัง สำหรับการดูแลผู้สูงอายุ”

แผนภาพที่ 1-2 สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของไทย

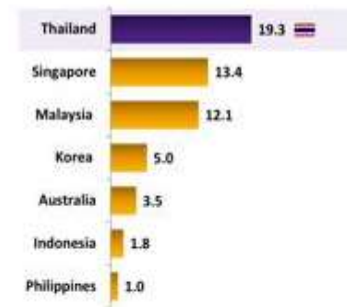
ที่มา ธนาคารแห่งประเทศไทย

แผนภาพที่ 1-3 สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ เปรียบเทียบระหว่างประเทศ

Thailand's household debt has been rising fast and is now at the level of rich countries

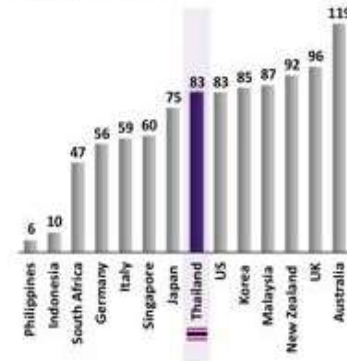
Thailand's household debt has been rising fastest in the region during the last 3 years..

Household debt in % of GDP, Change in percentage point (2010vs.2013)

...and it is currently at level similar to the rich countries

Household debt in % of GDP, 2013

Source: CEIC

ที่มา Muthitacharoen A., P Nuntramas, and P Chotewattanukul (2014), “Rising Household Debt: Implications for Macroeconomic Stability”, Bank of Thailand Symposium 2014

หนี้สินครัวเรือนของไทยได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และปี 2557 หนี้สินครัวเรือนสูงถึงร้อยละ 83 ต่อ GDP นับเป็นอัตราที่สูงเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ที่มีรายได้ต่อหัวสูง และมีความสามารถในการชำระหนี้ได้ อีกทั้งอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงพอที่จะแก้ไขภาระหนี้สินได้ สาเหตุหลายประการที่ทำให้หนี้สินครัวเรือนของไทยสูงคือ พฤติกรรมการก่อหนี้ของครัวเรือนในระดับฐานรากที่มีการสร้างภาระหนี้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และการก่อภาระหนี้สินจากการใช้เงินเกินตัวอย่างฟุ่มเฟือยโดยมิได้วางแผน ประกอบกับนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ และการลดลงของข้อจำกัดในการเข้าถึงสินเชื่อ มีส่วนสำคัญที่ทำให้หนี้สินของครัวเรือนไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

บทความวิจัย Muthitacharoen A., P Nuntramas, and P Chotewattanukul (2014) ที่นำเสนอในงานสัมมนาประจำปี 2557 จัดโดยธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่า การเร่งตัวของหนี้ครัวเรือนในช่วงที่ผ่านมา ยังไม่เป็นปัจจัยเสี่ยงระยะสั้นต่อเสถียรภาพของระบบการเงินโดยรวม เนื่องจากมูลค่าหนี้ที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่กระจุกตัวในกลุ่มผู้ที่รายได้ปานกลางถึงสูง ซึ่งมีความสามารถในการชำระหนี้ที่ดีกว่า อย่างไรก็ตามภาระหนี้ดังกล่าวมีความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ย ความเปราะบางนี้ จะเกิดเพิ่มขึ้นกับกลุ่มรายได้น้อย และรายได้ปานกลางลดหลั่นลงไป ข้อเสนอหนึ่งที่เป็นการแก้ไขปัญหาคือ ส่งเสริมการวางแผนทางการเงินแก่ครัวเรือน

ความกังวลของหนี้ครัวเรือนยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน อาทิเช่น ชาวไตรมาส 1/2557 ในรายงานภาวะสังคม สำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระบุว่า “ครัวเรือนที่ก่อหนี้เพื่ออุปโภค

บริโภคเป็นหลักมีจำนวน 4.7 ล้านครัวเรือน หรือประมาณ 1 ใน 3 ของครัวเรือนที่เป็นหนี้ มีการก่อหนี้เพื่ออุปโภคบริโภคเป็นมูลค่ามากกว่าร้อยละ 70 ของมูลค่าหนี้รวมของครัวเรือน ต้องเฝ้าระวังเพราะอาจจะเป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เนื่องจากข้อมูล ณ สิ้นปี 2556 มีครัวเรือน ร้อยละ 42 มีรายได้ไม่พอกับรายจ่ายและภาระหนี้ ดังนั้นแนวโน้มปี 2557 แม้การก่อหนี้จะชะลอตัว แต่ให้ระวังการผิตินัดหนี้” ในขณะที่ในปี 2558 ธปท. คาดการณ์ว่าระดับหนี้ครัวเรือนจะทรงตัวและค่อยๆ ปรับตัวลดลงได้เมื่อเศรษฐกิจไทยในปีหน้าขยายตัวขึ้น และสถาบันการเงินมีความระมัดระวังในการปล่อยสินเชื่อ และนโยบายกระตุ้นการใช้จ่ายน่าจะหมดไป ด้วยภาวะเศรษฐกิจไทยเติบโตได้น้อย ทำให้สินเชื่อหนี้ครัวเรือนเริ่มขยายตัวในอัตราชะลอลง

ไม่ว่าจะมีข้อคิดที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร หนี้สินครัวเรือนเป็นปัญหาในระยะยาวที่ควรรับการดูแล และให้ความรู้ทางการเงินแก่ครัวเรือนอย่างใกล้ชิดก่อนที่จะกลายเป็นปัญหาที่อาจจะมีลุกลาม ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสี่ยงแก่ระบบเศรษฐกิจโดยรวม การวางรากฐานความรู้ทางการเงินแก่ครัวเรือนจึงต้องมีการวางกรอบให้เหมาะสมกับอายุ สถานะภาพ ระดับการศึกษา และ รายได้ การแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือนจึงเป็นการวางรากฐานระดับชาติเพื่อนำไปสู่เสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน

ในการศึกษานี้เป็นการนำแนวคิดทางเลือกใหม่ทางด้านเศรษฐศาสตร์มาใช้ มีเครื่องมือการวิเคราะห์คือ Behavioural Economics งานศึกษาของ Camerer and Lowenstein (2002) ได้อธิบายพื้นฐานของ Experimental Economics หรือ Behavioural Economics ไว้ว่า “Behavioral economics increases the explanatory power of economics by providing it with more realistic psychological foundations.” การศึกษานี้จะตอบคำถามว่า รูปแบบการออมที่เหมาะสมจะเป็นอย่างไร จะเป็นแบบสมัครใจ หรือ บังคับ การให้ความรู้ทางการเงินในรูปแบบใดจึงจะเหมาะสม

ศึกษากลุ่มผู้บริโภคที่เข้าถึงได้เพื่อทดสอบ เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (Behavioral Economics) โดยเป้าหมายคือ ทหารกองประจำการ ทหารกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนระดับฐานรากที่น่าจะมีสถานะของหนี้สินครัวเรือน อีกทั้งหากได้รับการถ่ายทอดความรู้ขั้นพื้นฐานทางการเงินอย่างมีระบบแล้ว น่าจะนำความรู้ หรือผลของการปรับพฤติกรรมการบริโภค ไปถ่ายทอดต่อในครัวเรือนในท้องถิ่นได้

เป็นการศึกษานี้เป็นทั้งงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์การจัดการความรู้ทางการเงินของประเทศต่างๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย และมีการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์ โดยการปฏิบัติการกับกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ผลกระทบบจากการให้ความรู้พื้นฐาน

ทางการเงิน ต่อของผู้บริโภคด้านการใช้จ่ายและการออม โดยอาศัย เครื่องมือ Behavioral Economics

วิธีการศึกษา การใช้การศึกษาแบบเชิงคุณภาพและปริมาณวิเคราะห์ เพื่อตอบโจทย์ “ร่างนโยบายการพัฒนาให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินของประเทศไทยแก่ครัวเรือนที่เหมาะสม โดยการต่อยอด จากประสบการณ์ของต่างประเทศ อาศัยประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาทางการเงินของประเทศต่างๆ มาเป็นบทเรียนของประเทศไทย และโจทย์ “การหาแนวทางความรู้พื้นฐานทางการเงิน เพื่อที่จะลดภาระหนี้ครัวเรือนที่เหมาะสม” ใช้กรณีการทำการทดลองการให้ความรู้ทางการเงินแก่กลุ่มทหารกองประจำการที่แยกออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่ม 60 คน ที่มีการให้ความรู้ทางการเงิน และกลุ่ม 40 คน ที่เป็นกลุ่มควบคุม (controlled group) การให้ความรู้ทางการเงินมีทั้งการจัดเสวนาจากวิทยากรรับเชิญ และ แบ่งกลุ่มทำ Workshop ใน สาม หมวด รู้จักเป็นหนี้รู้จักกู้ ฉลาดซื้อ และรู้จักออมรู้จักลงทุน โดยนำผลคะแนนที่ทดสอบทันทีหลังการมาเปรียบเทียบกับผลคะแนนก่อนการอบรม (post-pre test) และมีการทำการทดสอบซ้ำอีกสัปดาห์ถัดไปเพื่อเปรียบเทียบกับคะแนนที่ทดสอบครั้งหลังสุด (post-post – post test) เพื่อวิเคราะห์ ผลการเรียนรู้ทางการเงิน และวิเคราะห์ต่อด้วย เศรษฐมิติว่าปัจจัยพฤติกรรมทางการเงินใดมีผลต่อการเรียนรู้หมวดใด จากทั้งสามหมวด

สรุปการศึกษาเชิงคุณภาพ

ประสบการณ์ของต่างประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหราชอาณาจักร และนิวซีแลนด์ พบว่า สหราชอาณาจักรมีองค์กรเฉพาะที่ดูแลการจัดการและการให้ความรู้พื้นฐานทางการเงิน คือ The Money Advice Service (MAS) ที่มีรูปแบบเป็นองค์กรอิสระเพื่อสนองต่อประชาชนให้มีการจัดการทางการเงินที่ดีขึ้น MAS จัดตั้งโดย Financial Services Authority (FSA) ทำหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์แห่งชาติด้านการให้ความรู้ทางการเงิน และปัจจุบันนำไปสู่ National Curriculum (Financial Education) ขณะที่นิวซีแลนด์มีหน่วยงานส่งเสริมความรู้ทางการเงินของ ที่เรียกว่า The Commission for Financial Literacy and Retirement Income (CFLRI) เป็นหน่วยงานที่ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณภาครัฐ โดยหน้าที่ของ CFLRI เป็นฝ่ายเลขานุการยุทธศาสตร์ของประเทศ ส่วนธนาคารกลางของอินเดีย (The Reserve Bank of India, RBI) ได้ริเริ่มโครงการความรู้พื้นฐานทางการเงิน (Project Financial Literacy) และหน่วยงานต่างๆของอินเดียจึงทำหน้าที่ที่แตกต่างกันเพื่อดูแลความรู้พื้นฐานทางการเงินและแก้ไขปัญหาทางการเงิน เพราะอินเดียมีความหลากหลายของกลุ่มผู้รับความรู้ทางการเงิน แตกต่างทั้งความรู้ ภาษา และสถานภาพ

ไทยมีหน่วยงานหลากหลายเช่นเดียวกับอินเดีย แต่ขาดองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานดูแลความเรียบร้อย มิให้หน่วยงานทำงานซ้ำซ้อนกับ และครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ และ

อาชีพ จึงสมควรจะต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างจริงจัง หรือต้องมีการจัดตั้งองค์กรพิเศษให้มีหน้าที่กำกับดูแลการเผยแพร่และให้คำปรึกษาความรู้ทางการเงิน

สรุปการศึกษาเชิงปริมาณวิเคราะห์

การออกแบบสอบถามได้มีการทดสอบหลายรอบจนมั่นใจว่า ได้มีการแก้ไขจนเหมาะสมกับทหารกองประจำการ จากการทดสอบความรู้พื้นฐานทางการเงิน ของทหารกองประจำการจำนวน 100 คน ที่จังหวัดทหารบกราชบุรี โดยมีการแบ่งทหารกองประจำการออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่ม 60 คน และกลุ่ม 40 คน ในการทดสอบครั้งที่ 1 (Pre test) ให้ทหารกองประจำการทุกคนทำแบบทดสอบ 15 ข้อ ที่แบ่งออกเป็น 3 หมวด หมวดละ 5 ข้อ คือ (1) การกู้และการเป็นหนี้ (2) ฉลาดซื้อ และ (3) การออมและการลงทุน หลังจากนั้นมีการอบรมทางการเงินขั้นพื้นฐานและทำWorkshopที่เป็นการระดมสมอง กับกลุ่ม 60 คน ขณะที่กลุ่ม 40 คน แยกย้ายไปพัก เมื่อได้ปรับพื้นฐานทางการเงินเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้ทำการทดสอบด้วยแบบสอบถามเดิมกับทั้ง 100 คน เป็นการทดสอบครั้งที่ 2 (Post test) จากนั้นอีก 1 สัปดาห์ ได้กลับไปทำการทดลองอีก 1 รอบ เป็นการทดสอบครั้งที่ 3 (Post Post test) โดยให้ทดสอบแบบทดสอบเดิมกับทั้ง 100 คน เดิม เพื่อดูความสามารถในความเข้าใจในระยะยาว

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า

1. คะแนนเฉลี่ยในการทดสอบครั้งที่ 1 ของ กลุ่ม 60 คน และ กลุ่ม 40 คน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ หมายความว่าทั้งสองกลุ่มนั้นมีการกระจายตัวอย่างของผู้ตอบแบบสอบถามแบบสุ่มได้ดี
2. คะแนนเฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 2 เมื่อได้มีการอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงิน แก่กลุ่ม 60 คน พบว่าเมื่อเทียบกับคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 2 ของกลุ่ม 60 คน เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญเมื่อเทียบกับการทดสอบครั้งที่ 1 แสดงว่าการอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงินในเวลาสั้นๆ 2 ชั่วโมง มีผลให้ทหารกองประจำการกลุ่ม 60 คน ทำคะแนนการทดสอบได้ดีขึ้น ขณะที่กลุ่ม 40 คน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยของคะแนนอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ
3. คะแนนรวมเฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 3 ของกลุ่ม 60 คน เมื่อเทียบกับคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบครั้งที่ 2 ของกลุ่ม 60 คน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญ แสดงว่าการอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงินให้ทหารกองประจำการกลุ่ม 60 คน สามารถรักษาระดับคะแนนไว้ได้ในระยะยาว เช่นเดียวกับกลุ่ม 40 คน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยของคะแนนอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติของคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบทั้งสองครั้ง

4. ผลต่อคะแนนรวมโดยเปรียบเทียบการทดสอบครั้งที่ 3 กับ ครั้งที่ 2 พบว่าระดับการศึกษาเป็นปัจจัยเดียวที่อธิบายในการเพิ่มขึ้นของคะแนนรวมเมื่อหนึ่งสัปดาห์ถัดไป แสดงถึงว่าหากคนมีการศึกษาที่ดีจะช่วยให้มีความเข้าใจลึกซึ้ง และยาวนานมากขึ้น การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความจำเป็นมาก ต่อการอบรมความรู้พื้นฐานทางการเงิน

5. หากแยกคะแนนการทดสอบออกเป็น 3 หมวด (1) การกู้และการเป็นหนี้ (2) ฉลาดซื้อ และ (3) การออมและการลงทุน และใช้วิธีการทางเศรษฐมิติ เพื่อหาปัจจัยที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงของคะแนนแต่ละหมวด โดยปัจจัยที่พิจารณามีทั้งปัจจัยภูมิหลังพื้นฐานของทหารกองประจำการ และปัจจัยทางภูมิหลังทางการเงิน พบว่า

- เปรียบเทียบการทดสอบของกลุ่ม 60 คน หลังและก่อนการให้ความรู้ทางการเงิน (ทดสอบครั้งที่ 1 และ 2) การเปลี่ยนแปลงของคะแนนเฉลี่ยหมวดฉลาดซื้อ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับ พฤติกรรมทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับการคิดก่อนที่จะตัดสินใจซื้อ นโยบายเชิงนโยบายคือการอบรมความรู้ทางการเงินขั้นพื้นฐานจะทำให้คนที่คิดก่อนตัดสินใจซื้อสินค้า มีความเข้าใจดีขึ้นและทำคะแนนได้สูงขึ้น สาเหตุหนึ่งเพราะกลุ่มตัวอย่างคุ้นเคยกับการใช้จ่าย

- เปรียบเทียบการทดสอบของกลุ่ม 60 คน หลังและก่อนการให้ความรู้ทางการเงิน (ทดสอบครั้งที่ 1 และ 2) การเปลี่ยนแปลงของคะแนนเฉลี่ยหมวด การกู้และหนี้ และการออมและการลงทุน ไม่มีปัจจัยภูมิหลังทางการเงินใดที่อธิบายการเพิ่มของคะแนนในสองหมวดนี้ได้ นโยบายเชิงนโยบายจึงต้อง ใช้มาตรการสั่งให้จำ หรือบังคับให้ทำตามจนเป็นนิสัย (Default Option) สาเหตุหนึ่งเพราะกลุ่มตัวอย่างไม่คุ้นเคยกับการกู้การเป็นหนี้ และการออมและการลงทุน เพราะเป็นกลุ่มทหารกองประจำการที่มีอายุน้อย

- เปรียบเทียบการทดสอบของกลุ่ม 60 คน หลังและก่อนการให้ความรู้ทางการเงิน (ทดสอบครั้งที่ 3 และ 2) เมื่อเวลาผ่านไป 1 สัปดาห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 60 คน มีคะแนนลดลงได้ในหมวดที่ 2 คือฉลาดซื้อ โดยเฉพาะหากไม่มีการทบทวนความรู้แก่คนกลุ่มที่มีพฤติกรรมทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับการคิดก่อนที่จะตัดสินใจซื้อ ส่วนคะแนนหมวดการออมและการลงทุนรักษาระดับคะแนนได้ดีเมื่อเวลาผ่านไป 1 สัปดาห์หากกลุ่มตัวอย่างมีการบันทึกรายรับรายจ่าย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การวางหลักสูตรวิชาความรู้ทางการเงินขั้นพื้นฐานให้ครอบคลุมในหัวข้อที่จำเป็น และต้องมีการถ่ายทอดที่เหมาะสม การให้ความรู้ทางการเงินขั้นพื้นฐานแก่ทหารกองประจำการมีประโยชน์จริงจากผลการศึกษาที่ทำให้คะแนนจากการทดสอบเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ และมีความแตกต่างของคะแนนกลุ่มที่ได้รับความรู้และกลุ่มที่ไม่ได้รับความรู้อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ

ทั้งนี้แม้ว่าจากการทดลองจะมีการให้ความรู้เพียงแค่ว่า สอง ชั่วโมง ด้วยวิธีเสวนาและการระดมสมองแบบปฏิบัติการ (workshop)

2. การให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินมีหลายระดับ ต้องให้ความสำคัญถึงระดับการศึกษาของทหารกองประจำการอย่างละเอียด จากการทดสอบพบว่า การทดสอบความรู้ทันทีหลังจากการอบรมพบว่าผู้ที่มีความรู้ก่อนทำคะแนนเพิ่มขึ้นได้มากกว่าผู้ที่มีความรู้มาก เพราะผู้มีความรู้ก่อนมีความตั้งใจและซึมซับความรู้ขึ้นพื้นฐานได้ดีกว่าผู้ที่มีความรู้อยู่แล้ว และหมายถึงผู้ที่มีความรู้สูงกว่าต้องการความรู้ทางการเงินในขั้นที่ยากกว่าขึ้นไป

3. การให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินต้องมีการทบทวนและต่อยอดและต้องแยกแยะไปตามระดับการศึกษา เพราะคนที่มีการศึกษาดีจะมีความจำและความเข้าใจที่นานกว่าโดยพิจารณาจากการเปรียบเทียบคะแนนรวมเมื่อหนึ่งสัปดาห์ถัดไป ดังนั้นต้องมีการเน้นย้ำแก่ทบทวนความรู้แก่ทหารกองประจำการที่มีการศึกษาน้อย

4. นโยบายการสนับสนุนการคิดก่อนซื้อหรือฉลาดซื้อจะมีผลกระทบต่อทหารกองประจำการอย่างมีประสิทธิภาพ การให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินในหมวดฉลาดซื้อจะมีผลที่มีประสิทธิภาพกับกลุ่มทหารกองประจำการที่มีทัศนคติที่ดี ไตร่ตรองก่อนซื้อพฤติกรรมคิดก่อนซื้อ ทำให้ให้นโยบายฉลาดซื้อเป็นนโยบายที่นำมาใช้ในการอบรมต้องทำอย่างสม่ำเสมอเพื่อรักษาระดับความเข้าใจทางด้านความรู้พื้นฐานทางการเงิน จะทำให้ความรู้เพิ่มขึ้นและเป็นความรู้ติดตัวในระยะยาวได้

5. การอบรมเรื่องรู้จักเป็นหนี้รู้จักกู้ รู้จักออมและลงทุนรู้จักความเสี่ยงต้องสอนกันอย่างต่อเนื่องและต้องให้ปฏิบัติเป็นนิสัย (default option) เพราะการเปลี่ยนแปลงของคะแนนเฉลี่ยหมวด การกู้และหนี้ และการออมและการลงทุน ไม่มีปัจจัยภูมิหลังทางการเงินใดที่อธิบายการเพิ่มของคะแนนในสองหมวดนี้ได้ นัยยะเชิงนโยบายจึงต้อง ใช้มาตรการสั่งให้จำ หรือบังคับให้ทำตามจนเป็นนิสัย (Default Option) สาเหตุหนึ่งเพราะกลุ่มตัวอย่างไม่คุ้นเคยกับการกู้การเป็นหนี้ และการออมและการลงทุน เพราะเป็นกลุ่มทหารกองประจำการที่มีอายุน้อย

6. การให้ความรู้ทางการเงินขั้นพื้นฐานต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ผลการศึกษานี้มีความสอดคล้องกับ Fernandes, Lynch, and Netemeyer (2014) ในส่วนของช่วงเวลาการให้ความรู้ทางการเงินที่พบว่าหากทิ้งช่วงการวัดผลนานไปผลต่อความรู้ทางการเงินจะลดลงอย่างรวดเร็ว (Diminishing Returns) กล่าวได้ว่า หลังการให้ความรู้ หากวัดความรู้ทันทีจะพบว่ามีความรู้เพิ่ม แต่หากทิ้งช่วงเวลาไว้นานไปจะลึ้ม จึงต้องให้ความรู้ใกล้กับเวลาที่จะใช้ความรู้นั้นๆ การให้ความรู้ก่อนถึงเวลาที่ต้องตัดสินใจทางการเงินจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด ในการศึกษานี้พบว่าหลังจาก หลังจากหนึ่งสัปดาห์ คะแนนความรู้ทางการเงินจะลดลง และจากการประมาณการความรู้ดังกล่าวจะหมดไปใน 4 สัปดาห์ ในกรณีของทหารกองประจำการควรต้องทบทวนทุก 1 เดือน อีกทั้งเมื่อเวลาผ่านไป 1

สัปดาห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 60 คน มีคะแนนลดลงได้ในหมวดที่ 2 คือฉลาดซื้อ โดยเฉพาะหากไม่มีการทบทวนความรู้แก่คนกลุ่มที่มีพฤติกรรมทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับการคิดก่อนที่จะตัดสินใจซื้อ

7. การสอนให้ทำการบันทึกรายรับรายจ่าย จะช่วยให้การเรียนรู้ความรู้พื้นฐานทางการเงินทางด้านการลงทุนและการออมมีประสิทธิภาพมากขึ้นในระยะยาว เพราะคะแนนหมวดการออมและการลงทุนรักษาระดับคะแนนได้ดีเมื่อเวลาผ่านไป 1 สัปดาห์หากกลุ่มตัวอย่างมีการบันทึกรายรับรายจ่าย

8. การอบรมครูฝึกเพื่อเป็นผู้สอนต่อ (train the trainer) ต้องมีการฝึกครูฝึกให้เป็นผู้อบรมที่เชี่ยวชาญ เนื่องจากครูฝึกอยู่กับทหารกองประจำการตลอดเวลาทำให้มีโอกาสอบรมแบบย่ำคิดย้ำทำจนเป็นนิสัยของทหารกองประจำการ (default option)

9. การจัดให้ความรู้พื้นฐานทางการเงินแก่ประชาชนเป็นวาระแห่งชาติ นี่ครั้วเรื้อน เป็นปัญหากดดันเศรษฐกิจและสังคม มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องมีองค์กรภาครัฐ เพื่อการบริหารจัดการองค์ความรู้ การถ่ายทอดความรู้ การประเมินผล การประสานงานระหว่างหน่วยงาน รัฐและเอกชน การจัดทำงบประมาณ และการให้คำปรึกษาทางการเงินแก่ผู้ที่เดือดร้อน โดยนำประสบการณ์ของต่างประเทศมาเป็นต้นแบบเพื่อต่อยอด